

DOM in SVET

LETO XV.
ŠTEV. 1.

1902.

LIST ZA LEPOSLOV-
JE IN ZNANSTVO.
UREDNIKA: DR. MIHAEL
OPEKA IN DR. EVGEN
LAMPE.

TISKARNA KATOLIŠKA TI-
SKARNA V LJUBLJANI.

Vsebina.

	Stran
Nesrečno zlato! Povest. Spisal Bogdan Vened	1
Svetonočne romance. Zložil Silvin Sardenko	11
Ob tihih večerih . . . Spisal Ksaver Meško	14
Trtje in povrtje. Zložil Anton Medved	18
Akvilejska cerkev med Slovenci. Zgodovinska študija. Spisal dr. Jožef Gruden	19
Na odru življenja. Drama v štirih dejanjih. Spisal Anton Medved	24
Na mojem grobu. Zložil Anton Medved	29
„Absalon ruši Svetovitov tempelj“. Zgodovinska beležka k sliki na str. 8—9. Zapisal G.	30
Od Save do Bospora. Potopisni spomini. Napisal Ivan Knific	31
Druga pomlad irskega naroda. Priobčil L. L.	43
Tinačka. Z naših gorá. Spisal Pavel Perko	45
Književnost	50
Slovenska književnost. Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za leto 1901.: Zgodbe sv. pisma. Pamet in vera. Umni kletár. — Knjiga za lahkomišelné ljudi. Roza Jelodvorska. — Hrvaška književnost. Foma Gordjejev. Trenutci. — Češka književnost. V pavučinách nervů. Klekání. Lyrické intermezzo. Písně a meditace. Povídky a feuilletony. Apostati. — Iz drugih književnosti. Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter. Biogra- phisches Lexicon des Kaiserthums Österreich.	
Glasba	58
„Ave.“ Obrednik za organiste.	
To in ono	60
Naše slike. — Oda papeža Leona XIII. ob začetku dvajsetega stoletja. Boj za ljubljsko vseučilišče. — Češki umetniki. „Česká akademie císaře a krále Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění“. — Odlikovanje pisatelja. „Mučeníštvo kristjanov v cirku Neronovem.“ Antoni Małecki. — Gališki zgodovinar Izidor Šaranevič. Rusinsko vseučilišče v Lvovu. Ogrski Rusini. — Sin Tolstoj proti očetu Tolstemu. L. Andrejev. Kako se širi prosveta v Sibiriji. — Osrednja zveza slovanskih časnikarjev. Narodnosti v avstrijski armadi. — Novejši holandski pisatelji. Kako je nastala beseda „Lah“. Čemu neki kadimo?	

Slike.

Absalon ruši Svetovitov tempelj	8—9
Sv. Trije kralji	17
Vinjete	23, 29, 42, 44, 64
Nadvojvoda Franc Ferdinand. Slikal Z. Ajdukiewicz	25
Od Save do Bospora	31—42
Zemun, str. 31; Belgrad, 33; Srbska narodna noša, 35; Kazanska soteska, 37; Trajanov napis, 39; Stara Oršova, 40; Herkulovi vari, 41; Kapela ogrske krone, 41; Železna vrata, 42.	
Prvič na ledu. Slikal J. Wodzinski	57
Vesela vožnja. Slikal Jaroslav Věšín	59

„Dom in Svet“ izhaja prvega dné vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo
in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“
v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2 dolarja, za Italijo 11 lir, za
Nemčijo 9 mark. Sprejema lastništvo in upravljanje v „Marijanišču“.

Relief nad vratmi nove kočevske župne cerkve.

Izklesal Ivan Zalar.

Nesrečno zlato!

Povest. — Spisal **Bogdan Vened.**

Prvo poglavje.

Tončkov Anton.

Mati ljuba, kako je bilo soparno popoldne! Solnce je kar palilo rumeno žitno polje, kjer so se v žgoči vročini kuhale ženjice, in bohotne senožeti, kjer so pri mrvi vzdihovale grabečice. In težki zrak kar dihati ni dal.

Bilo je vse tako tiho. Obmolknile so celo drobne ptice, sicer tako brbljave smejačice. In še sapice so menda zadremale na mehkih rožnatih blazinah. Le zvonovi pri Sv. Antonu so se oglašali in pritrkavali k nedelji. Pa kravji zvonci so žvenkljali tam v steljnicah.

Živini se ni dosti ljubilo muliti travo v senčnati dolini med nizko steljo ali smukati in obirati zelenje v listniku. Voli so se bodli

pod deviškimi smrekami, junci so se drgnili ob lišajeve maklene, in krave so zevale pod orjaškimi bukvami, ki so stezale silne rame ošabno proti nebu in se posmehovale belokožim brezam na oni strani pota. Svobodno so plesale mušice nad leskovim ponižnim grmovjem. In vrh klanca je vitka topol svobodno šepetala in se pomenkovala s starim hrastom. Kdo bi vedel, o čem? Morda o ponosnih jelenih, ki so hodili nekdanj tja k skalbi vodo pit. Ali o plahih srnah, ki so se nekdanj pasle v njih senci. Ali pa o divjem možu, ki je njega dni hrustal tam v dolinici lesníke . . .

„Ná, málha, ná, rdečka, sivka, ná! . . . Kaj pa ti, grdin, stičeš okoli telice? Se bo pa spet Poljanka ujedala, zakaj se nič ne

najé! Kako se bo zlodej najedel, če se nič ne pritakne!... Pasja vera, ta presneta vročina pa tudi ni pravdanska. Je prav kakor v apnenici, tako peče. In vse od mene teče, kakor bi me bil kdo iz luže potegnil. Kaj neki misli to solnce, da tako smodi? Za zimo bi si prihranilo malo ognja, za zimo! Pa bo tako medlo in slabo pozimi, da bi je človek najrajši doli bacnil z neba! Poleti bi se vsaka šema postavljala in bahala... Nič prida ta vročina! Bog bodi varih! naj ogenj nastane v tej suši, saj vse gre. Ali naj se pa kaj skuha gori, kakšna toča..."

Tako je pretrgano govoril mož, stoječ ves potan pri ognju ob kolniku. Na ogenj je bil nametal vej in druge suhljadi. Potlej je pa s prekljo drezal v plamen in popravljal gorivo. Zraven se je pa hudoval nad vročino in nad živino.

Bil je že prileten, vsaj na videz, čokat, kakor pokušnik, kocinastega in bradavičastega obraza z majhnimi, sivimi očmi. Na glavi mu je čepel ogoljen klobuk z navzdol visečimi kraji, zaprašen in zakajen, kakor so že take stare štule, ki se morajo največkrat bratiti z umazanimi cunjami. Robata, malokaj še presna prtena srajca mu je morala biti dober bran proti bodečemu trnu in grmu. Tudi njegove zgrbančene hlače so bile iz najbolj debelega hodnika, seveda počrnjene. Obut je bil pa v ohlapne škarpe. Rog, ki je visel na veji bližnjega drevesa, je pričal, da je mož pastir, čednik.

„Maroga, maroga, kam pa tebe hudnik nese?“ je zavpil mož jezno, ko je videl, da jo je maroga potegnila v goščo. „Maroga, ná, ná! O ti čorba! Je pa že spet tisti šent od muhe prišel! Tristo kosmatih! Za gobami bo šla. Blaž, pojdi jo zavrnit! Blaž, Blaž Buščajev!“

Toda Buščajev Blaž je menda preslišal te besede. Klobuk čez glavo, je mirno dalje ležal pod bližnjim drevesom.

„Čakaj, negodné nemarni! Jaz ti bom pokazal, kaj se pravi zdaj spat. Vranč črni, potuhnjeni! Potajil se je, saj vem, ko žaba.“

Mož je zdirjal proti fantu z namahnjeno prekljo. Ta je pa skočil zdaj ko ris po-

koncu in se hotel zagnati v nasprotno stran. Pa nesreča je hotela, da se je izpodteknil ob korenino in pal. In predno se je mogel pobrati, je že padala po njem črednikova preklja.

„Boš ubogal, kaj, ti ličan ličanasti? Pa mene ne boš ubogal! Ali me ne poznaš še, kaj? Jaz sem Tončkov Anton iz Bukovice, ki je smrt užugal, pa takega paglavca ne bo, kakor si ti! Ali misliš, da so te dali vaščani zato meni za pomočnika, da boš spal?“

„Bom že Brigiti povedal!“ je izvil iz sebe fant, ki se je ihteč in stokajoč krčevito zvijal po tleh.

Vkljub temu, da je bil Blaž precej zabit — bil je že sedemnajst let star, pa komaj komaj so mu toliko vlili v glavo, da so ga to leto pustili gospod k svetemu obhajilu — je moral vendar vedeti, kakšno olje najbolj pomaga proti Antonovemu leskovemu olju. Ko je črednik slišal ime „Brigita“, ga je sicer še enkrat prav krepko sunil in dejal: „Povej, komur hočeš, nesnaga grda!“ — potlej je pa precej odnehal in fantu baš narobe zapretil: „Brigiti pa Bog varuj povedati!“

Blaž jo je ubral za marogo. Anton je pa poravnal živo žerjavico, vsul vanjo krompirja, sedel na mahovit kamen in se potopil v neke misli. V kakšne, kdo bi vedel! V posebno globoke pač ne. Tončkov Anton sicer ni bil brez pameti. O ne! Marsikaterikrat je bil prav izvržno dovtipen, marsikatero je znal zabrusiti. Ali vendar so bili vsi vaški samosrajčniki prepričani, da Antonu malo manjka, in da mu smejo zato nagajati. In vsa nagajiva dekleta so bila prepričana, da ga morajo dražiti, kdaj se bo vendar oženil, ker se je zmeraj ženil...

Pokanje v žerjavici ga je zbudilo. Obrnil je krompir, popihal malo s klobukom in ga zakril. Pogledal je po živini. Blaž je bil z marogo že pri čredi.

„Veš kaj, Blaž?“ je nagovoril sopastirja zdaj že bolj prijazno. „Živino zaženi v Pavletovo stajo! Danes se tako nobeno živinče nič ne pritakne. Vsaj nikamor ne bo mogla iti. Pa lesa zapri!“

Fant je rad ubogal. Hitro je seganjal čredo v ograjeno, pokošeno senožet. In ko jo je segnal in zaslišal klic: „Blaž, aló, krompir!“ — je bil precej pri Antonu.

„Zdaj je vsa živina vkup?“

„Vsa“, je odgovoril Blaž in se spravil nad krompir.

„Kaj se meniš, ko tisti brencelj pride, jo mora živinče potegniti, če bi bilo iz lesa... Veš, kaj sem prav kar premišljeval? Od sestre se mi je sanjalo po noči. Bogve, kaj to pomeni. Trideset let je že, kar je nisem videl.“

„Saj bo toliko, dà“, je pripomnil Blaž, ves zamišljen v okusni krompir.

„Reva, kaj ti veš? Kje si bil ti pred tridesetimi leti?“

„Kje?“

„Bogve, kje. Nikjer. Ampak to ti rečem, da je prava ptica, ta moja sestra. Tako daleč je odletela, da nihče ne ve kam.“

„Tudi vi ne?“

„Tudi ne. Zato sem pa jezen nanjo, da me bo jeza zaradi nje pod zemljo spravila. Kadar se domislim, moram zakleti — Bog mi odpusti ta greh!“

„Česa se pa domislite?“

„Zlodej — če morem dobro reči — nje! Nje se domislim, kako je bogata, jaz pa stradam. Saj ti še ne veš: Ko je bila še mlada, je šla naša Maruška v Trst služiti k neki bogati gospe. Rada jo je imela gospa. Maruški je bilo kakor v nebesih. Pa misliš, da se je mene kaj spomnila? Šobka mi je bila prinesla enkrat nekaj drobiža od nje. Pa bi ga bil najrajši nazaj v Trst zarinil, če ne bi bilo predaleč. Potlej sem bil enkrat pa še tako neumen, da sem jo šel v Trst iskat.“

„Kaj, v Trstu ste bili?“ je vprašal neverjetno Blaž, dasi je to že vedel, saj je Anton to menda že stokrat pravil ljudem.

„Seveda sem bil. S tisto Šobko sem šel, saj jo poznaš, stara je ko zemlja in grda, da se je hudobec z vsemi štirimi brani v pekel. Jajca je peljala v Trst. Pa sem šel ž njo. Pa se bom do sodnjega dne kesal, da sem šel ž njo. Kaj bi se ne? Celo pot

sem jej moral riniti voziček. Vranč babji je samo za ojesce držal in jezik iztegoval nad menoj: — Rini no, rini, čemu pa greš! — Kako bom rinil! Tako sem bil lačen, da so mi pajki preli po želodcu. Ona coklja se je pa tako mašila s kruhom, da se je hotela zadaviti...

Nazadnje sva vendar pritolkla v Trst. Šla sva v ono ulico, kjer je Maruška poprej stanovala. Pa so nama povedali, da ni nobene Kranjice več tam.

— Pa je prav le-tu stanovala, ko sem bila pred petimi leti pri njej — mi je rekla Šobka. — Kaj hočeva zdaj? Išči jo! Jaz moram na trg. Tja pa tja pojdi pa vprašaj. —

Jaz sem res šel po ulicah in kogar sem srečal, sem ga vprašal: — Ali veste, kje je Maruška s Kranjskega?

Pa so mi kar naprej kazali. — Presneti Lahoni, sem dejal, kakšni ljudje pa ste, da drug drugega ne poznate! Pridite v Bukovico pa vprašajte po Tončkovem Antonu. Vsak otrok vam bo povedal in pokazal —

„No, ali ste jo navsezadnje našli?“ je vprašal Blaž, kateremu se je menda zdelo, da Antonove povesti še ne bo tako hitro konec.

„Potrpi“, ga zavrne Anton, „da povem vse po vrsti! — Popraševal sem in popraševal. Najti jo moram, Maruško, sem dejal, če vse tržaške krtine obrnem. In sem tekal po ulicah. Truden sem bil že ko mučenik, da sem se komaj pokoncu držal. Noge so me skelele po podplatih, seveda, cel božji dan dirjati po kamenju, ni karsibodi. Lačen in žejen sem bil pa tako, da se mi je kar tema delala pred očmi.“

Nazadnje sem pricapljal do nekega zidu, iz katerega je tekla voda. Poln kabelj vode je stal zraven na klopi. Malo v stran se je pogovarjala debela deklina, najbrže kakšna dekla, z dolgim betičnikom, ki jo je lovil za roko. Ne bodi nemaren, sem si rekel — pa sem se nagnil nad kabelj, privzdignil malo klobuk in pil.

— O, ti grdoba grda, ti! — sem zaslišal od zadaj. Tista deklina me je bila spazila.

— Tresk babji, sem dejal, piti bi mi pa vsaj dala, saj se morje še ni posušilo! —

Toda ona punčara je pa kar meninič tebinič zgrabila kabelj in vodo vame bušknila . . .

— Boga zahvali do komolca, potlač grda, da si ženska! sem zavpil. — Če bi bila moški, bi ti jaz že drugače pokazal, kaj se pravi poštenega Kranjca políti z vodo. Kaj misliš, da nisem bil še pri krstu, kajli, grdoba lahónska!

Tako sem bil moker ko miš. — E, pojdi se solit, ti Maruška! Jaz te ne bom več iskal, kakor hudobec duše. Kar domov grem. — Tako sem rekel pa šel proti trgu, kjer je morala biti Šobka.

Pa sem zašel v ulico na osem pramen. Vroče mi je prihajalo. Kam bi se obrnil? Sto sreč, da je prišel neki košar. Pa sem se prijel za njegov koš in sem tako srečno prišel na trg k Šobki.

Drugo jutro sva odrinila domov. Trst se mi je pa tačas tako zameril, da bi ne bil prav nič žalosten, če bi ga kdaj odneslo morje. Domov sem prišel tako sestradan, da sam sebe nisem poznal, ko sem se pogledal v ogledalu. Štirinajst dni je bilo treba, da sem se spet malo obredil — —“ Anton se je pri teh besedah prijel za podbradek, menda da bi se prepričal, če ni morda še zdaj sestradan in suh.

„Kam je neki odletela sestra, kakor ste prej rekli?“ je vprašal Blaž.

„Kaj vem, kam! Bes jo poberi, če je še ni! Ko bi bila kaj vredna, ne bi bilo treba zdajle meni živine pasti pa procek plesti. Bogue, kod se potepa, če se še ni spravila s sveta. — Glej, Blaž, da je ne bi šel pokropit, ko bi na odru ležala! No, da. To-liko straje sva užila z materjo po očetovi smrti. Ona se je pa v denarjih valjala. Nič nisva imela — —“

„Hišo ste imeli, ne?“

„Kdo jo bo dal! Pri Tončkovih smo bili na stanovanju, v stranski sobici, v tisti luknji. No, pa je že še bilo, dokler so še bili mati zdravi. Toda potem, ko so se enkrat nekaj prehladili, zboleli pa umrli — —“

Debele solze so pritekale Antonu po obrazu.

„Veš, Blaž“, je nadaljeval čez nekaj časa, „svojo mater Mico imej rad, čeprav ni dosti prida! Blagor se ti, da jo še imaš! Ti ne veš, kako je hudo, če nima človek nič svojih ljudi. Le pogledi mene! Žive duše nimam, ki bi mi kaj postregla, če bi zbolel. Misliš, da bi mi Tončkovi kaj postregli? S kopri-vami ne, ti pravim — čeprav smo v sorodu.“

„Pa se oženite! Zmeraj se ženite, pa se nikoli ne domenite.“

Blaž je zadel na pravo struno. Antonu se je lice od veselja razširilo.

„Tu imaš pa prav. Oženiti se bom pa moral. Drugega mi ne kaže. Saj imam že izbrano. Pa nočem tega nikomur praviti. Veš, katero bom vzel? Lorenčevo Brigito!“

„Če vas bo marala. Ako ji jaz povem, kako ste neusmiljeni, kako ste mene topli, vas bo z burkljami napodila, kadar boste prišli snubit.“

„No, saj tega ji ne boš povedal? Kaj ne, da ne? Bog varuj! Ná, tu-le imaš še krom-pirja! Saj jaz nisem neusmiljen. Samo kadar me tista jezica prime, takrat se ne znam premagati . . . Veš, mislil sem vzeti tisto Gregčevo Uršo. Pa je tako čenčasto ženišče, da ni nič ž njo. Samo reži se pa zobe kaže. Kaj mi hoče táko! — Ampak Brigita, ta je pa kakor ustvarjena zame. Če je prav re-jenka, je pa zato tako čedno dekletce, da malo takih. Malo mlada je še, pa se bo že popravila. In ker nima Lorenka nič svojih otrok, bo Lorenčeva hišica gotovo enkrat Brigitina. Vidiš, fant, kako sem jaz pameten, ko se za Brigito poganjam. Bom vsaj do svoje hišice prišel . . . Pasja vera, kaj pa to pomeni? Ni zagrmelo?“

Anton je vstal in pogledal kvišku.

„Seveda je! Vidiš tam-le oni črni oblak? In tam-le tudi eden. Tam pa zopet eden. Blaž, danes pa prej poženiva živino domov! Nič ni verjeti tem malopridnim čarovnicam, da ne bi izkuhale kakšne toče ali hude ure . . .“

Anton je zatrobil v rog. Blaž je pa naredil pri pepelu križček, da ne bi prišle ponoči kurit in plesat čarovnice.

Drugo poglavje.

Huda ura.

Živino sta pognala proti domu. Ravno sta zapirala lesa Pavletove staje.

Tu se zagleda Blaž na bližnji klanec in pokaže tja tudi Antonu. Iz gošče sta se bili prikazali na kolnik dve postavi, moški in ženska. Moža sta Blaž in Anton takoj spoznala. Bil je Ribniški Jurij, dobro znan daleč na okrog, ker je svoj čas, kakor je sam rad pripovedoval, zalagal vso ribniško dolino z mizami in omarami; na stara leta je pa prišel v Bukovico, ker se je bil doma sprl s sinom. Tam pri Juretovih je mizaril, in vsak otrok je vedel zanj. — Ampak kdo bi bila ženska, ki je prihajala z Jurijem? Domačinka ne — je bila preveč tuje napravljena ... Bila je kakor kaka gospa. Antonu in Blažu se je pojavila radovednost na obrazu ...

Tedaj pa je že od daleč zaklical Jurij, ki je bil ugledal črednika: „Anton, hoj Anton! Veseli se, če ti pravim, veseli! Kaj gledaš to gospo, kakor Ribničan nov pisker? Ali je ne poznaš? Boš videl, če jo poznaš ali ne!“ V tem je urneje stopil, in ženska poleg njega.

Anton pa se je oprl na lesa in lovil z roko veliko bradavico na podbradku, kakor bi bil v zadregi.

„Kako bom jaz poznal, koga ti vodiš za seboj!“ se je odrezal Juriju, ko je le-ta z neznano gospo došel do njega in do Blaža.

„Ha, ha, ha!“ se je zarežal Jurij. „Ta je pa lepa! Kaj takega pa še ne! Svoje sestre ne pozna več, Maruške ne poznaš, Anton —“

Anton je ostrmel. „Nak! ... Jurij, kaj govoriš! Jurij, ti imaš mene za norca! Kako neki ... Nak, to že ni Maruška ...“

„Pa sem, Anton, res sem — tvoja sestra. Daj mi roko!“ je izpregovorila dobrovoljno neznanka in nudila Antonu roko.

Anton pa ni mogel verjeti.

„Lej ga, nevernega Tomaža!“ je zavpil Jurij. „Daj roko Maruški, Anton, in veseli se! Kaj boš tako gledal! In ti, Blaž, kaj

zijaš na vsa usta! To je Antonova sestra, da boš vedel, ki je prišla iz Amerike, bogata in učena, da tebe lahko precej proda. Prepetovo bodi! Ali veš, kje je Amerika, hlapček moj? Vidiš, to je taka dežela, kjer živé sami volkodlaki pa dihurji, ki namesto jajec ljudi žró. Prav pod nami je. Kadar imamo mi dan, imajo tam noč. Zdaj petelin tam k dnevu poje.“

Blaž si je težko kaj zapomnil učenega pripovedovanja Jurijevega, ker je nepremično gledal gosposko žensko, ki naj bi bila sestra Antonova, ona Maruška, o kateri mu je Anton ravnokar pravil.

Zdela se mu je čudna. Bila je visoke postave. Obraz je kazal starost morda štiridesetih let. Med vranočrnimi njenimi lasmi se je pa svetila že mnoga belkasta nit, priča, da je ženska prestala tudi že kaj hudega. V očeh se je svetil nekak ogenj strasti. Lica so ji bila zagorela. Okrog ustnic pa ji je igralo nekaj takega kakor zasmeh vsemu svetu.

„Tako si res ti? Prej bi pričakoval smrti“, je dejal Anton in okorno pomolil sestri roko. „Dolgo te ni bilo ... Trideset let ... Celo večnost ... Pa da si le prišla ... Veš, ob vse sem, ob očeta, ob mater ...“ In Anton si je začel brisati solze.

Zagrmelo je na daljnem jugu, kakor bi pala velika gol na skalo in med padcem pomečkala nežna drevesa.

„Pokrižajmo se in pojdimo!“ je izpregovoril Jurij. „Če ne, se bomo močili. Kako se temni! Zdaj zdaj bo tu dež. Oblačice gredó po severu.“

„Saj res, kar pojdimo!“ je dejal Anton. „Blaž, danes sam ženi živino domov! Mi gremo po stezi.“

„Ná, fant, ná!“ Blažu so se razširile oči. Antonova sestra mu je stisnila svetlo šestico v roko. Razširile so se pa oči tudi Antonu, ko je to videl. In precej je naredil sklep: Pri denarjih mora biti. In postal je spet dobre volje.

Blaž jo je ubral za živino. Anton, Maruška in Jurij so jo pa udarili po stezi.

Huda sapa je pihala nad mračnimi drevesi. Vršički so pokali in stokali. Veje so se vile in upogibale.

„Kje si pa bila toliko časa?“ je vprašal Anton svojo sestro. „Ali si bila res tudi v Ameriki?“

„Tudi“, je odgovorila Maruška. „Pa ti bom že drugikrat več povedala. Omožena sem bila z nekim trgovcem. Letos mi je umrl. In tako sem se namenila domov.“

„Kje sta pa z Jurijem vkup prišla?“

„Kje?“ se je oglašil Jurij. „V trgu sem bil po opravkih. Nazaj gredé sem pa došel to gospo. Pridružila se mi je, in začela sva se pogovarjati. Vprašala je po tebi. No, pa sem izvedel, da je tvoja sestra.“

Zabliskalo se je prav nad njimi. Jurij je naredil velik križ. Maruška toliko da ni pala. Anton je pa vpil: „Nič bati! Imamo vsaj luč. Živio! Vsa dolina naj izvé, da je prišla moja sestra domov. Živio!“

„Ali si nor, ali kaj-li?“ ga je sunil Jurij. „K hudi uri se pripravlja, ljudje jokajo, ti pa ukaš!“

„Nič nor, vesel sem!“ je odgovoril Anton in še enkrat zaukal. In še dalje bi bil ukal, da mu ni Maruška velela, naj bo tiho.

Stopili so na plano. Med košatim drevjem se je doli pred njimi belila vas, in se rumenilo žitno polje. Jata ptic je otožno kričala in letela čez krajino. Nad njo so se pa zbirali gromadasti oblaki.

„Ga vidiš, stisnjenca, kako cijazi drva?“ je zaklical Anton in pokazal na planjavo, po kateri je korakal zgrbljen možiček s palico v roki, z debelim vlakom na rami. „O, da bi ga tristo tisoč hudnikov vzelo! Toliko denarja ima, pa se muči. Veš, Maruška, to je Srdin. Toliko ima na posojilu, da še sam ne vé, koliko. Koliko ima pa doma plesnivega denarja zakopanega! Ko bi človek mogel do njega! Saj ne bi bilo nič greh...“

„Kajpak ko greh“, se je oglašil Jurij. „Vsaka tatvina je greh.“

Pri Svetem Antonu je zazvonilo k óblaku. Naše znance je pripeljala steza v laze, ob-

senčene z visokimi hrasti, ki so krehali in hreščali vsled silne sape kakor nadušljiv starec, ki ga lomi kašelj. Vijača je vrtila po zraku po cele zvalke sena, ki jih je vzela grabečicam in nakladavcem. — Hiteti so morali. V penečih oblakih je vrelo in šumelo ko v razbeljeni peči. Otožno milo je pel zvon pri Svetem Antonu. In že so začele padati mrzle, debele kaplje.

„Pod ono skalo bomo morali vedriti, ne bo drugače“, je vpil Anton in kazal na črnkasto pečino, ki je moléla iz klanca nad njive. „Tam bomo pod streho.“

Prišli so kmalu do nje. Z vso silo je buščil Anton v votlino. Videlo se pa že ni dosti.

„Kateri zlomek pa je le-tu?“ je zakričal, ko je zadel ob živo bitje.

„Vstran!“ se je zadrl ženski glas. „Teslo nerodno, kaj se vrivaš? Saj vidiš, da ni nič več prostora. Tukaj smo Pavletovi.“

„Tiho, Juretovka, brazdana, klékarica! Ali te bom vun vrgel!“ je vpil Anton in s komolcema delal prostor. „Pa tudi ti, Zefa Pavletova, se tja bolj dej! Ali pa vun pojdi, na dež! Te bo vsaj malo opral. Saj si tako črna ko čelešnik. Mislite, da bo moja sestra na plohi stala?“

„No, no, saj bomo vsi lahko!“ ga je mirila Maruška.

Prostora je bilo pod skalo res za vse dosti, čeprav je bila ona jezična ženica, Juretovka, sama precej široka.

Tiho je bilo nekaj trenutkov pod pečino. No, saj je zunaj zadosti bučala nevihta. Velikanski voden curek je visel iz nasičenih oblakov na zemljo, kakor bi ga bil precedil kdo črez ogromno cedilo. Vse je bilo zavito v megleno, vodeno temo. Blisk za bliskom se je vžigal, grom za gromom je potresal nebeški strop. Med gromenjem pa so se slišali posamezni človeški glasovi, in zvonci bežeče živine.

Nekaj trenutkov so molčali gostje pod skalo. Pa le nekaj trenutkov. Juretovka se ni mogla premagovati.

Kazala je Maruško in tiho vprašala Jurija: „Kdo pa je ta ženska?“

„Antonova sestra. Iz Amerike je prišla“, je takisto tiho odgovoril Jurij.

„Maruška?“ se je začudila Juretovka na glas.

„Maruška, da, če hočeš vedeti!“ je zakričal Anton. „Ali imaš kaj zoper njo? Misliš, da bo tebe vprašala, ali sme priti domov?“

„Tako bodi no tiho!“ je sunila Maruška brata. „Saj ti nihče nič neče!“

„Pa res, kaj bi zmeraj iztegoval svoj jezik!“ je v razžaljenem glasu dejala Juretovka.

„Za božjo sveto voljo, kakšno je nocoj!“ je vzdihnil Jurij. „Ali bo sodnji dan, kaj-li?“

„O ne, sodnja noč!“ je dejal Anton in se zakrohotal.

V tem trenutku je strašno zagrmelo in treščilo tako blizu nekam, da so vsi zamižali in se zgenili.

„Molimo, molimo!“ je zaječal Jurij.

„Ogenj!“ je zavpila Juretovka. „Na bregu! Lorenčev skedenj gorí. Ježeš, če se še naša hiša vname! Ljudje božji, pojdimo gasiti!“ In ženica je skočila izpod skale in zdirjala proti vasi in klicala: „Sveti Florijan, bodi nam bran! Sveti Florijan, bodi nam bran!“

Ostali vedrivci so preplašeno gledali.

„Bog bodi varih, če se še Lorenčeva hiša vname!“ je zatulil Anton. „Bogve, morda je Brigita prav v hiši . . .“

„Katera Brigita?“ je vprašala Maruška.

„I, Brigita, Lorenčeva rejenka! Kako ti hočem drugače povedati?“

„Hitimo še mi! Morda moremo kaj pomagati“, je dejala Maruška in hitela za Juretovko. Tudi Pavletova Zefa jo je potegnila za njo.

„Kam greš? Bog, da si pod streho! Maruška! Maruška! Kaj tebi mar, če Lorenčeva koča zgori?“

Anton je kričal zaman. Maruške že nikjer ni bilo.

„Buzarada, jaz moram tudi rešiti svojo ropotijo“, je dejal Jurij in stopil izpod skale. „Kaj pa ti, Anton? Kaj stojiš tu ko začaran? Gasit pojdi! Kaj gledaš? Luža ti bo zgorela; kje boš potlej živino pojil!“ In Jurij jo je odkuril.

Kaj je hotel Anton? Nekaj časa je še premišljal. Potem je pa potegnil klobuk bolj na čelo in še on odšel proti vasi. — Ampak tekel jaz ne bom, je dejal — saj pravijo, da tako nič ne pomaga gasiti, kar strela zažge. In za hitro hojo jaz sploh nisem.

Črez kamenje in kotanje ga je vodila pot. Anton se je hudoval pri pasji veri nad vremenom. Pa ni nič pomagalo. Z neba je lilo kakor iz lijaka. Pred njim se je vse križem bliskalo, nad njim grmelo, za njim pa treskalo, da je bilo strahota.

„Ubogi človek“, je vzdihoval Anton in večkrat postal, „ki ima kakšno sestro! Za samo preglávico mu je. Mar bi bil jaz zdajle v zatišju! Kaj se mi je treba po kamenju prevračati! Naj se prehladim — za vrat mi že voda teče — je precej bolezen, kašelj pa smrt! — — Ampak sestra je sestra. Moram iti za njo. Saj se lahko izgubi, ker že dolgo ni bila v tem kraju. Videti je pri denarjih. Bog je vseeno dober, ki mi jo je poslal . . . Samo to je spak. Maruška je zdaj za trdno že na pogorišču. In denar ima ves pri sebi. Kje pak? Tam bo vse črno ljudi. Lahko jo kdo okrade . . . Anton Tončkov, tega pa ti ne smeš pustiti! Teci, kar moreš!“

In je tekel, kar je mogel.

Bila je že noč, ko je prišel do vasi. In prav tema bi bilo, da ni razsvetljevala noči goreča Lorenčeva koča. Pa tudi ta ni dolgo gorela. Kmalu se je sesula, seveda, saj je bila lesena, stara, vsa trhljena. In ogenj se ni razširil, ker ni bilo vetra več, in je še vedno curkoma lilo, in ker je koča stala na bregu, vendar nekaj korakov od vasi.

„Hvala Bogu!“ je dejal Anton, ko je to opazil. „Ampak kaj imajo tam pred Lipetovo hišo? Vse črno ljudi. In vpitje in jok . . .“ Možiček je malo postal in gledal. „Boljše je od zadaj stati. V gruči in temi sem že marsikak sunek dobil.“

Res se je vse trlo pred Lipetovo hišo, ki je stala zdolaj pod Lorenčevo. Vse je križem vpilo.

„Jurij, Jurij!“ je klical Anton Ribničana, ki je ravno zapuščal gručo in odhajal domov. „Kaj se je pa vendar zgodilo?“

Absalon ruši Sionovitu

vetovito tempelj.

Slikal Laurids Tuxen.

„Spominjaj se štirih poslednjih reči in vekomaj ne boš grešil!“ je odgovoril nekdanji zalagavec cele ribniške doline resno. „Lorenka je mrtva. V Lipetovi hiši leži. Pojdi pa poglej! Jaz si moram iti večerjo kuhat.“

Anton je stopil v gručo. Juretovka je pravkar stopila iz Lipetove hiše in vpila: „Vse zaman, vse zaman! Drgnile smo jo, vse poizkušale. Vse ne pomaga nič. Lorenka je mrtva. Bog ji daj večni mir in pokoj.“

„Kako je pa vendar to prišlo?“ so vprašale nekatere ženske, ki so tudi šele zdaj prihitele zraven.

„I, kako? Tako: Lorenka je bila sama doma, ko je treščilo v skedenj. Brigita je bila šla k izpovedi.“

„Lorenčeva teta so bili pa danes teden, sem jih videla v nedeljo pri sv. obhajilu“, se je oglasila Povzinova Urška, mlada deklica.

„No, je že prav!“ je povzela Juretovka. „Lorenka je ali od strahu umrla, ali jo je pa tisti puh zadušil. Brigita je ravno prišla domov, planila v hišo, klicala mater, pa ni bilo nič odgovora. Ogenj je od pôda že prodiral v hišo. Slišalo se je že prasketanje...“

„Odkod pa ti to tako natanko veš?“ je vprašal nagajiv mož iz gruče.

„Dedec, pa ti pripoveduj, če bolje veš! Pa da boš vedel: Stoparjev Janko mi je pravil, ki je videl! Brigita je hotela Lorenko vzdigniti. Pa je ni mogla. Seveda, kako je pa šibka, Lorenka pa debela in težka. Že se je podiral strop. Še malo, pa bi bilo tudi po Brigiti. Onesvestila se je in pala. Pa je priletel Stoparjev Janko...“

„Kje je pa bil?“ je vprašal isti nagajivec.

„Kaj jaz vem, kje! Mimo je prišel. Pa je skočil v hišo, zgrabil Brigito in jo nesel vun, zopet planil nazaj, pa prinesel Lorenko vun. Komaj je prestopil prag, pa se je sesula koča. No da, potlej sem pa jaz priletela iz laza, pa sva z Jankotom...“

„Lažeš!“ se je oglasila Buščajka. „Jaz sem bila pri pogorišču prej kakor ti. Jaz

sem pomagala, da smo prenesli Lorenko v Lipetovo hišo.“

„Pusti me no, da vse povem! Saj pravim, človek mora biti zmešan; če ga ni zmešal ogenj, ga pa ti ljudje. Za božjo sveto voljo, kakšni so dandanes ljudje! Kako sem letela iz laza! Kako sem drgnila Lorenko! Zdaj imam pa to za zahvalo, da mi pravijo, da lažem. Oh, srečna Lorenka, ki se je odtegnila takim ljudem!“ In Juretovka je odjokala nazaj v vežo.

„Babe nore!“ je zavpil Tončkov Anton. „Kaj se pa spet kregate? Ubogi angeli, ki vas bodo v red devali sodnji dan tam v dolini Jozafat! Jaz pa le to pravim: Bog se usmili Lorenkine duše! Kaj se režite? Povejte mi rajši, potlači babje, kje je Brigita in kje je moja sestra?“

„Katera sestra?“ je hkrati vprašalo več radovednih glasov.

„Moja, naša Maruška! Torej, kje je Brigita, kje je Maruška?“

„Brigito so nesli k Poljakovim“, je govorila Žerinka bolj sosedam ko Antonu. „Poljakovka jo je vzela, je njena birmanska botra. No, pa dekliču se ni nič posebnega zgodilo. Samo omedlela je menda. A o kateri Maruški govori ta prismojeni Anton?“

„O kateri Maruški?“ se je oglasila Juretovka. Spet je bila na pragu. Obraz se ji je veselja svetil. „O kateri Maruški, vprašate? O svoji sestri govori Anton, ki je danes prišla domov. Jaz to vem, ki sem z njo govorila. Pa naj zdaj kdo reče, da lažem! Anton! Maruška je šla k Poljakovim. Le pojdiva tudi midva tja!“ ...

„Tista Maruška da je prišla spet v naš kraj!“ je povzela stara Žerinka, ko sta odšla Anton in Juretovka.

„Tista menda, da. Saj jo gotovo še pomniš. In Anton je dostikrat o nji pravil“, je pripomnila Samka. „Jaz sem dejala, kdo je tista tuja ženska, ki sem jo prej videla pri ognju!“

„Nesrečo je prinesla“, je pristavila Tomažinka.

(Dalje.)

Svetonočne romance.

Angeli so zaplakali.

Angeli so šli po svetu
in iskali so tesarja
in prosili so tesarja:
— Dèj, za božjo voljo stori
zibko Sinu božjemu!

„Če bom znal?“ — tesar je dvomil:
„Kdaj že nisem tesal zibke!“
Pa je tesal in iztesal
jasli Sinu božjemu.

Sin je rasel . . . modro vzrasel —
In enajstkrat tretje leto
angelom je vse potožil:
— Moja duša je do smrti
žalostna, oj, žalostna!

Angeli so šli po svetu
in iskali so tesarja
in prosili so tesarja:
— Dèj, za božjo voljo stori
rakev Sinu božjemu!

„Če bom znal?“ — tesar je dvomil:
„Kdaj že nisem tesal rakve!“
Pa je tesal in iztesal
križ za Sina božjega.

Angeli so zaplakali
in v nebesa priplakali.
Večni Bog jih je tolažil:
— O, nikarte se solziti,
moralo tako je priti,
zlati moji angelci!

Samega začúdenja . . .

Ali tega nisem jaz
zvil iz samih sanj,
kar je v svoji pameti
sklenil beli dan:

Da ne pojde danes spat
preje za goro,
dokler ne bi sveta noč
vstala nad zemljo.

Rad bi znal, če je tako
čudovita res,
da se ji še kerubi
čudijo z nebes.

S trudnimi očmi je bdel
gori vrh planin,
in pridihala je noč —
sveta noč z višin:

Samega začúdenja
dan je vztrepetal
in zadivljenih je lic
vekomaj zaspal.

Kdo bi ne zaspal?

„Nikar, nikar mi, detece,
ne zaspi takoj!
ne bom ti zibke zibala,
ne bom ti zibke zibala,
mamica nocoj!

Okleni se me, detece,
pa me glej sladko:
tako nocojšno sveto noč,
tako je prvo sveto noč
gledalo nebo.

Nasloni se mi, zibelka,
na pokojna tla:
tako je zemlja to-le noč,
tako je zemlja tisto noč
mirna bila vsa.

Nikar, nikar mi, detece,
ne zaspi takoj,
ne bom ti zibke zibala,
ne bom ti zibke zibala,
mamica nocoj!“ —

A sinko se je davno že
v sanjah zasmehljaj;
saj kdo pri tej uspavanki,
pri miljeni uspavanki,
kdo bi ne zaspal? —

Sivi Marko.

K polnočnici je zvon zazvonil,
a sivi Marko ga ni slišal.
Ob dlan si glavo je naslonil
in v kot zagledal se je gori.
Iz kota jasli so blestele:
tako se sveti v zlati zori
zeleni holmec nad vasjo.

In sivi Marko pol je dremal,
napol se v mislih je razvnel
tako mehko, tako gorko:

„O, tudi jaz sem hlev imel,
še lepši, ko ve, moje jasli;
o, tudi meni so pastirji
na griču so mi ovce pasli;
in kakor vam — le-tam na robu
košatil si je dob pri dobu.
In hišo z vrtom sem ogradil,
na vrtu drevja sem zasadil
tako lepo, tako gosto;
le če so hude brile sape,
polukal dom je izmed drevja:
tako se izpod zimske kape
prikrito kažejo ušesa ... —

No, pisani pastirji v jaslih,
zakaj se smejete, zakaj?!

Sevé, nocoj je lepa noč,
in kdo bi skrival nasmehljaj,
ko se še sivi Marko smeje?
A čakite, končam naj preje!“ —
In pol čebľjal je, pol je sanjal:
„Ej, vse na svetu se vrti,
in vse se kmalu izneveri;
sedaj je moja ped prsti,
ki sproti noga jo premeri.
Umrlo mi je solnce žarko,
in ljudstvo siče: Sivi Marko
pokopal si je srečo sam ...
Jaz sam?! He, he, če ni to laž!

A vi, pastirji, z belo čredo
gotovo greste v Betlehem?
Počakite, da z vami spem!
Samo nobene nimam ovce —
in brez ovčice bi li smel?
Pa če je treba, mili Bože,
ta kožuh dam iz ovčje kože,
saj ni še preveč začrnel — —“

Pri jaslih lučca je brlela,
in lučci plamen je pojemał,
a skoraj mirno je zadremal,
zadremal kakor Marko sam. —

Ginjen sem se zasolzil.

Ne vidite, ne slišite,
kako je živo vse nocoj?
Kot brat in sestra — hrib in plan
kramljata bajke med seboj.

In kakor bi cekine štel,
cezi studenec mimo skal,
in kakor bi cekinov rad,
priklanja dren se mu do tal.

A mesec pred večernico
v oblaku skriva svoj obraz:
gotovo se „skrivalnice“
igrata, da je slajši čas.

In gorsko selo kroginkrog
počiva pod meglicami,
kot bi se ga nevidni duh
dotikal s perutnicami.

In skozi ves ledeni zrak
se sape podrsavajo,
a zvezde jim z iskrenimi
očesci namigavajo.

In skozi ves drhteči zrak
srebrna rosa mi roslja ...
In taka rosa, se mi zdi,
v očeh se mojih lesketá.

Moj Bog! Kaj ti si na srce
izlil skrivnostno mi sladkost?
Mar se izlilo je srce
v presladko tvojo mi skrivnost?

Pri treh mašah.

Mati ji je modrovala;
„Vida, draga moja hči,
jutri bo pa sveti dan,
jutri bojo maše tri.

Kadar boš pri prvi maši,
prosi, da ti sveti dan
pride v dušo, naj bo v njej
za vse čase zakopan.

Kadar boš pri drugi maši
ne pozabi mojih let,
da se ne prenagli smrt
pa jih z grobom gre odet.

V tretji maši se pa spomni,
da so bele rožice,
cvetja rahlovzraslega
in premehke kože . . .“

Vida s smehom je nedolžnim
pala materi v objem,
drugi dan pa v cerkvico
pohitela k mašam trem.

Izpolnila v prvi maši
prvi majkin opomin,
pa je ganil sveti dan
jo do srčnih globočin.

V drugi maši drugo prošnjo
vzdihnila je pred oltar,
in še dolgo materi
groba kopal ni grobar.

V tretji maši pa se Vida
rožic ni spominjala . . .
Ah, da ne bi ji nedolžnost
nikdar z lic izginjala!

Rajši materi bi preje
grob izkopal naj grobar,
da bi take žalosti
ne dočakala nikdar!

Čestitka.

Zapojva rodna moja vas,
zapojva si božičnico
o tihi noči blaženi!

In kar je tvojih hiš in koč,
naj z okni razsvetljenimi
strmé, kako izpod neba
oblak visi srebrnobel.
Po njem snežinke hodijo:
tako so božji angelci
po Jakobovi lestvici
sprehajali se gor in dol.

In kar je tvojih hiš in koč,
tako naj vse si mislijo,
da te snežinke biserne
zveličane so dušice,
iz tretjih plavajo nebes
čestitat zemlji-materi:

— O, zemlja ti Adamova,
ne kerubi, ne serafi
ti niso mogli vdihniti
te dihe blažene noči —
le Bog, le vseмогоčni Bog!

Prosjakova zadnja pesem.

Vsaka hiša poje nocoj:
Tiha noč,
blažena noč!
Ti pa moja duša zapoj:
Težka noč,
žalostna noč!

Tiha noč —
komur niso vetrovi
svetih pesmic pobrali
kakor meni . . .
Blažena noč —
kogar niso snegovi
na dobravi zapali
kakor mene . . .

Mehka zima, poglej:
V krilu tvojem sneženem
roke vekomaj sklenem —
ti pa poj nad menoj:
Tiha noč,
blažena noč!

Silvin Sardenko.

Ob tihih večerih...

Spisal Ksaver Meško.

Moji duši so dragi tihi in mirni večeri. Temne in burne večere duša pač vzljubi za nekaj trenutkov. A ta ljubav se kmalu prerodi v strah in grozo. Hrušč viharjih večerov zaduši v duši njene lastne glasove: naša duša le posluša, se čudi, trepeta — a za lastne misli nima ne časa ne prostora.

Ljubši so mi večeri z mehkim mirom in sanjavo melanholijo, večeri, ob katerih dan vdano in brez boja z jasno, belo nočjo leže k pokoju, ob katerih angelci božji na azurnem svodu nebesnem polagoma odpirajo svetla očesca ter napol radovedno, napol zadovoljno zró na zemske nižave, ne da bi jim vsak hip zakril teman oblak divni razgled po vsemiru. In nad selom plava mir, mir polni hiše, kjer se zbirajo trudne družine, mir dehti iz travnikov ob vasi, mir plove nad polji in nad gozdovi — vsa širna priroda je pogreznjena v globok, sanjav mir...

Ob takih tihih in mirnih večerih, ko v prirodi božji skoro ni slišati zvoka, ki bi motil misli naših duš, te rade govore same s seboj. Ob takih večerih se često kakor širna, na vse strani pregledna plan, razgrne pred nami naše življenje. Iz globine duše vstajajo podobe in prizori, naša mrtva mladost se oživi pred nami, budé se nam spomini na jasne in težke dni in na nekdanje enako mirne in tihe večere.

A s takimi mirnimi in tihimi večeri so često v tesni zvezi burni odlomki našega življenja...

Nocoj je tak tih in miren večer. In pred dušo mi vstajajo razni nekdanji tihi večeri, dolga vrsta: od prvih mladostnih let in semkaj do danes, ko uživam tak tih večer v tujini. O kolikih sem mislil, da sem jih že davno pozabil, a danes se spet oživljajo. Čutim, da so vzlic mnogim letom še jasno in ostro zapisani v moj spomin — določno in globoko, kakor bi bili z iglo začrtani v papir. Briši in briši — nikdar jih ne izbrišeš...

Dokaj let je že tega. Tih večer je bil, pravzaprav že noč, ko sem se prebudil. V sobi je bilo jasno — skoro kakor ob dnevnu: bila je polna luna, in skozi visoka, nezastarta okna je mesečina v mirnih, a velikih valovih lila v sobo. Zazdelo se mi je, da je grela izbo z mlačno toploto. Od okna pri mizi je padal lunin soj ravno črez zgornji del postelje. Ob vzglavju je nekdo sedel ter naslanjal glavo ob blazino malone tik moje glave.

Tiho in oprezno sem se malce dvignil ter se zagledal v obraz žene, katero je premagala utrujenost, da je sedé za hip zadremala.

Bila je moja mati. A obraz njen je bil zeló izpremenjen: lica so bila obledela in upadla, brada se je zostrila, in v mesečini sem jasno videl, da ji čelo prerezujejo gube. Poprej jih nisem opazil nikdar.

Sloné v postelji sem dolgo zrl v ta shujšani obraz. Niti dihati si nisem prav upal, boječ se, da mamico zbudim in prestrašim... V duši pa mi je polagoma vstajala težka misel: „Tvoja bolezen je včrtala čelu materinemu te gube, v skrbi in v strahu, da te izgubi, ji je postarelo lice — —“

Šele sedaj sem se prav zavedel, da sem bil bolan. Trudil sem se, da se domislim vse te bolezni, da preračunim, kako dolgo je trajala, koliko noči je mamica prebedela ob moji postelji. A spominjal sem se le, da sem nekega popoldne legel. V noči mi je bilo zeló vroče in čutil sem pekoče bolečine v glavi. Dozdeva se mi, da sem mamico prosil, naj me nese odtod — kam sem hotel, tega več ne pomnim... Potem pa je legla neproderna noč na moje misli...

Sedaj, ob tihem, lunojasnem večeru sem se spet prebudil. — V glavi sem čutil sicer še nekaj težkega, v ušesih mi je še šumelo, oči so bile trudne in vse telo me je bolelo, kakor bi padel iz visočine na trdo zemljo.

Spoznal sem, da sem bil že na pragu med življenjem in večnostjo . . .

A ta večer sem se zbudil k novemu življenju, nov dan mi je zasijal ob tem tistem večeru.

In prvi obraz, ki ga po tem zbujuju, po tej vrnitvi k življenju gledam pred seboj, je najdražji mi obraz. In ta mi jasno govori o večerih in nočeh, ki jih je revica v bôli in obupu prečula ob moji postelji. Koliko vzdihov se ji je izvilo iz srca, koliko molitev je njena duša pošiljala k Bogu v spraven dar in v dragoceno odkupnino za mene! Koliko solzâ so potočile njene oči — od teh solzâ in od mnogih prečutih noči so se sedaj sklenile — ob tem tistem večeru, ko sem jaz odprl svoje . . .

Tiho sem sklonil glavo nad njeno roko, počivajočo na odeji. Žarko sem jo poljubil in solza ljubezni in hvaležnosti mi je privrela iz očesa ter mi kanila na to koščeno roko.

„Mamica . . .“

Planila je po koncu, kriknila — a takoj se je spet zrušila na stol. Njene roke so se oklenile mojega vratu, suho lice je pritisnila k mojemu ter glasno zaihtela. Plakala sva skupno — a to so bile solze veselja, hvaležnosti in ljubezni . . .

Krog naju in tam zunaj v prirodi božji pa je sanjal tih in miren večer. Takih večerov je težko pozabiti in često se spet oživljajo . . . — — — — —

Vsakih sto let se ob tistem večeru odpre čudoviti cvet aloin. Vsakih sto let se ob tihih večerih v skriti puščavi porodi bajni ptič feniks . . . Vsakih sto let bi človek nemara našel zvestega prijatelja. — A ni sojeno vsakemu, da vidi cvet aloin. In koliko jih je, da so videli feniksa, dvigajočega se v veličastnem poletu proti solnčni obli? — Malo jih je, ki najdejo pravega prijatelja . . .

Enega sem imel v življenju. Ob tihih večerih sva večkrat brez dela posedala v sobici. Sobice, ki sva stanovala v njih, so bile navadno tesne, mračne in vlažne. A duši najini sta bili bogati, in najini srci sta hranili zaklade najlepših biserov.

In ob takih tihih večerih sva dvigala bogastvo najinih duš. Biseri najinih src so lesketali v najinih besedah, proniknjenih od velikih idej in ožarjenih od svetlih idealov.

Često sva po napornem dnevnem delu ob tihih večerih šla iz mesta. Zunaj, v prosti, neomejeni prirodi so se nama duše prosto širile, zazibavale so se nama v sanje o srečni prihodnosti. Kovala sva naklepe za življenje, pred nama so se dvigala mogočna poslopja. Ah, tedaj sva jih le snovala, a prepričana sva bila, da jih svoj čas res postaviva. Čutila sva v sebi gigantskih moči, in dozdevalo se nama je, da je le še treba počakati onega velikega dne, ko porečeva vsemogočno ustvarjajočo besedo: fiat!

In ob takih večerih sva žarno hrepenela po tem velikem dnevu . . .

Nekega večera sva šetala po polju za mestom. Mrak je padal na zemljo, kakor bi kdo tresel droben prah po vzduhu. Mesto je ležalo pred nama v mraku kakor velik, nenasitljiv moloh. Šum njegov ni zvenel do naju.

Polje je bilo že rosno, in v travi se je vila za nama jasno začrtana pot . . . Bilo je maja in zdelo se je, da iz njiv in travnikov in iz vse prirode kipí življenje . . .

Tiho sva stopala drug ob drugem. Prijatelj je zamišljen in pozorno zrl tja po polju, kakor bi nekoga iskal.

„Vsepovsodi življenje, a po mojih stopinjah sledí smrt.“

„Ti se spet vdajaš pesimizmu.“

Trpko se je nasmehnil.

„Pesimizem in optimizem in idealizem so zame le še pojmi brez vse konkretnosti in realnosti. Vse, o čemer sva sanjarila še pred letom, pred pol leta, nima zame nikake vrednosti več. Jaz ne bom od vseh svojih naklepov uresničil nobenega, ničesar ne bom sezidal . . . Vse je zame sedaj brez pomena, ker je vse samo dozdevno in neresnično. Resnične so le prevare življenja in — smrt.“

Poslušal sem ga nemo in s sklonjeno glavo. Iz izkušnje sem vedel, da bi bile zaman vse tolažilne besede. Prijatelj se je zavedal, da nosi smrtno kal s seboj.

Postal je in se zagledal v nebó.

„Kako krasno, kako veličastno! — Ali se spominjaš mladega kneza Andreja Bolkonskega iz „Vojne in mira“, ko leži ranjen na bojnem polju? Visoko nad njim se boči nočno nebo, in oblaki plavajo po njem. In tedaj začuti neizmernost drugega svetá in veličastvo posmrtnega življenja. In začudi se, da tega dosedaj nikdar ni opazil, da nikdar ni o tem resno razmišljal. In vse se mu v primeri s tem veličastvom zazdí majhno in neznatno in brezpomembno —: on sam, vse njegove skrbi, vsa ljubezen, ves svet in vse življenje —; čuti le eno, da ni ravnal prav, da se nikdar ni oziral v nebo. In trpek kes mu napolni dušo... Dozdeva se mi, da tudi zame prihaja tak trenutek...”

Vzel je klobuk raz glavo; z rutico si je otrl čelo, ki je bilo potno navzlic mlačnemu zraku.

„Da na to neizmernost, na to veličastvo človek tako pozabi! In na smrt tako malo misli — a kamorkoli pogledam okrog sebe, povsodi vidim njeno koso...”

Z neko pritajeno grozo sem se ozrl tja po polju. Zazdelo se mi je, da res stopa smrt nekje ob nama, pripravljena, da zavihí koso. V duši mi je postajalo težko in bolno...

„Da, vidim jo, čutim jo — krog sebe, v sebi, vsepovsodi... Treba bo, se pripraviti...”

Nekaj tako velikega in skrivnostnega je zvenelo iz teh njegovih besedi, da mi je bilo, kakor bi moral sneti klobuk ter glavo globoko povesiti pred skrivnostjo, ki je hodila z nama po tistem polju, in ki jo je njegova duša jasno čutila in že jela umevati, moja pa šele od daleč slutila...

Nekaj tednov pozneje smo ga pokopali...

Takih večerov pa, kakor je bil oni na polju, ko se mlada duša poslavlja od življenja ter se izroča smrti, človek ne pozabi lahko ... — — — — —

Nekoč sem na potovanju po Ogrskem v pusti izgrešil pot. Dan se je nagnil, in ob tistem večeru sem sam samcat stopal po neznani širni ravani.

Vse naokrog je bilo mirno. Nad menoj je sanjalo nebó. Ni bilo oblačno, a zrak je

bil nasičen in zgoščen in zvezde so se videle le nejasno — kakor bi visoko tam gori potrepetavala trudna očesca. Obkrožali so jih svetli kolobarji, ki so tembolj bledeli, čim večji so bili. Tudi ščip lunin je bil ovit s paro; lil je le slabo in hladno svetlobo na ravan in prirodo božjo, ki je krog in krog tiho snivala kakor v težki utrujenosti...

Bila je pusta ta priroda in ta ravan. Nikjer hiše, nikjer drevesa — le tam na obzorju se je v megleni temi nekaj črnilo kakor temán rob gorovja.

In jaz sem stopal sam po ti pusti, tuj in neznan — poznal nisem ne steze ne poti. Neprijetno in težko mi je bilo pri srcu. In čim dalje sem stopal, tem večja groza in bôl se mi je vsesavala v dušo. Dozdevalo se mi je, da je vsa ta krajina mrtva in prokleta, da stopam čez grobove. Krog in krog se v temini noči dvigajo gomile... in na njih stojé pošastna znamenja — ne križi, ampak znamenja zločinov in umorov in prokletstva. A ko se jim bližam, bežé pred menoj kakor Kajn ter izginjajo v nedogledu...

In z bôljo sem si priznal, da je moje življenje istotako prazna pustinja. Vse je mrtvo v tem življenju — vse vzore sem pokopal, vse velike ideje in veličastne naklepe sem položil v globok grob, oltarje svoje duše sem podrl, sveta znamenja zdrobil in večno luč sem ugasil.

In sedaj v temi in v noči stopam po mrtvi puščavi, nad katero trepeta obup in prokletstvo. In ne poznam ne cilja svojemu popotovanju, ne steze, po kateri naj stopa moja noga...

Neizrečena bôl mi je legla na srce — bilo je, kakor bi se spustil nanje otožni angel Azrael, da počije od svojega neumornega dela.

In ob tistem, mrtvaško mirnem večeru sem zastavil korak sredi puste ravani. In iz globine duše sem bolno in vroče zaplakal za izgubljenimi cilji, za izgrešenimi stezami k jasnim ciljem...

Tudi takih večerov človek ne zablija, zajedó se mu globoko v spomin... — — — — —

In še en tih večer mi vstaja pred dušo ... Zunaj bo tiha in mirna noč. V sobah bodo hodili ljudje po prstih in šepetaje bodo govorili drug drugemu skrivnostne, napol pretrgane stavke.

Na mizici ob postelji bo gorela sveča. Mož z izmučenim in bledim obrazom, ležeč

ki jih še ni domislil — vse to se mu bo dozdevalo tedaj tuje in ničevo.

Nemara še pač za trenutek obrne oko nazaj v življenje, nemara še enkrat prehodi vso težko pot, ki ga je tako upehala in izmučila, nemara še enkrat premisli vse skrbi in dela polne dni, se še enkrat spomni

Sv. Trije kralji.

Srednja oltarna slika v kolinski stolnici.

v postelji, bo hrepeneči pogled vpiral na razpelo v koščenih rokah.

Le to znamenje bo zanj še imelo pomen, vse drugo krog njega mu bo tuje, brez-pomembno —: tihi večer zunaj v prirodi božji, ljudje, ki hodijo iz sobe v sobo v tesnem pričakovanju nečesa velikega, naklepi in načrti, ki jih zapušča neizvedene, misli,

raznih večerov v odbeglih časih — a tudi vse to mu bode tedaj tuje in tako oddaljeno od njega, kakor bi ne bil preživel on vsega tega ...

Pomen bo zanj imel le tedanji hip, le oni večer — oni tihi veliki večer, ki mu naj ne bo prehod v dolgo težko noč, ampak začetek novega, jasnejšega dne ...

Trtje in povrtje.

More matter, with less art
(Shakesp. Hamlet, II, 2.)

1.

Vina mi natoči,
dragi prijatelj moj,
milosten priskoči
duševni nemoči,
nič se zlega ne boj!

Kaj bi se že menil
za ta preljubi svet!
Kdo bi se jeze penil
in čemu bi ne cenil
svojih zrelostnih let?!

Jedki govor, ki siplje
tisoč po svetu zdrah,
govor, ki zbada in ščiplje
bližnjika na vse kriplje,
zame je — prazen strah!

2.

Imel sem nekdam krasen vrt.
Gojil sem v njem cvetice,
resedo, krisanteme,
potonike, vrtnice ...
Povrtnih cvetov kras in vonj,
vsem poljskim cvetom kos —
ah, koliko veselja
imela sta oko in nos! —
A kmalu je napočila
življenja doba mrtva, pusta;
pozabil sem oči, nosa
in misliti začel na usta — —
Pometal sem cvetice ven
iz vrta kar v obcestni jarek,
spomine na nekdanji sen,
užitkov drugih, boljših barek¹⁾ ...

In zdaj koristen vrt imam.
V njem raste brdokev²⁾ obilno
in redkev in rdečih pès
in broj sadovnatih dreves.

Postavil sem visoke brajde,
zasadil trte v gnojna tla,
in moja doba, mrtva pusta
počasi, tiho je prešla ...

Zdaj brdokvar sem, redkvar, pesnik —
in ker vseh trt je le pero,
postavljam se celo lahko,
da tudi bôgat sem — peresnik.

3.

Nesreča vedna!
Ko bil sem majhen in mlad,
moj duh je hotel umeti,
kar ume kak starec sivobrad
na tem neumljivem sveti.
In tolažili so me,
da sem še mnogo premlad,
da bom že razumel vse,
ko starost priveje mi hlad.

Zdaj spet sem sila nesrečen
in žalosten, ker sem — prestar,
da mogel bi jasno umeti,
kar ume vsak mlad šušmar ...

Ah, kdaj umrem, naznanite
mi, Gašpar, Miha in Boltažar! —

4.

Domu sije zlati vek,
danes piše vse povprek:
Eni za dobro stvar,
drugi za slave žar,
tretji za lep denar —
no, in četrti ...?
Ti nam že niso več mar!

¹⁾ Barek = želján. — ²⁾ Brdokva = solata.

Anton Medved.

Akvilejska cerkev med Slovenci

v dōbi njihovega pokrščevanja.

Zgodovinska študija. — Spisal dr. Jožef Gruden.

Zgodovina krščanstva je zgodovina omike in prosvete. V tistem hipu, ko je kak narod sprejel krščansko vero, je stopil v krog kulturnih narodov. Z evangelijem mu ni bila vsajena samo kal nadnaravnega verskega življenja, temveč zastavljen je bil tudi temelj njegovemu naravnemu razvoju. Ti razlogi nas dovolj opravičujejo, da se ob zgodovini našega naroda bavimo z zgodovino krščanstva in se zlasti radi oziramo nazaj v starodavno dōbo našega pokristjanjevanja. Kulturna zgodovina je v sedanjih dneh na dnevnem redu, toda če jo hočemo dodobra poznati, moramo preiskovati temelj, na katerem sloni.

Pri krščevanju Slovencev sta sodelovali akvilejska in solnograška cerkev. O poslednji nam znani Anonymus¹⁾, klasična priča iz devetega stoletja, obširno poroča; delovanje akvilejskih patriarhov pa je še zavito v gosto temino. Tu nam nedostaje zanesljivih in natančnih virov, kakor jih imamo za severne slovenske pokrajine. Zato se je med Slovenci o vplivu akvilejske cerkve na Slovence primeroma kaj malo razpravljalo²⁾, in nekateri nemški zgodovinarji so ta vpliv sploh tajili³⁾.

¹⁾ Anonymus. „De conversione Bagoariorum et Carantanorum.“ Izdal Kopitar v knjigi „Glagolita Clozianus“. Anhang.

²⁾ V obče smo doslej vedeli to, kar je napisal P. Hicinger v „Zlatem Veku“ l. 1863. str. 15 sl. A. Fekonjev spis: „Razširjava krščanstva med Slovenci“ v „Letopisu Matice Slovenske“ 1884. o delovanju akvilejske cerkve podaja le nekaj splošnih citatov.

³⁾ Tako piše dr. Alois Huber v svojem znamenitem in obširnem delu o pokrščevanju Nemcev: „Geschichte der Einführung des Christenthumes in Südostdeutschland“ (4 zvezki): „Ebenso wie in der Römerzeit kann auch während der Slavenzeit nicht ein einziges haltbares Document beigebracht werden, wodurch sich eine aquileische Missionsthätigkeit erweisen liesse (IV. str. 158) . . . Endlich sei die Frage erlaubt: Wie heissen denn die Bischöfe u. Priester von

Letos praznujemo enajsto stoletnico smrti akvilejskega patriarha Pavlina II.¹⁾, moža, ki se je v svoli dōbi odlikoval z izredno učenostjo in svetostjo in s čigar imenom je združen sloves apostola Slovencev. Ob tej priliki podajam naslednje črtice o misijonskem delu akvilejske cerkve med Slovenci. Čeprav je spis vsled pomanjkanja virov v mnogem oziru nepopoln, vendar utegne vsaj nekoliko osvetliti to temno dōbo naše zgodovine.

Prvi vplivi krščanstva.

Slovenci, ki so prišli koncem šestega stoletja v svojo sedanjo domovino, so našli te-tu prebivalstvo bavarskega in romanskega plemena z razvito rimsko-krščansko kulturo. Osvojili so si nove pokrajine z mečem v roki, in v tem hudem boju se je zrušilo v prah, kar so ustvarili Rimljani v teku petih stoletij. S starim prebivalstvom je bilo zatrito tudi krščansko življenje, ki se je pričelo tod veselo razvijati. Škofijski sedeži v Teurniji²⁾, Emoni, Celeji, Petoviju so v tej dōbi brez sledú izginili, in več kot poldrugsto let ni bilo med Slovenci nikake cerkve.

Že iz tega silovitega navala smemo sklepati, da Slovenci niso bili (kakor se navadno trdi) miren narod³⁾, ki se je pečal s polje-

Aquilea, welche die Carantanerslaven zum Christenthum bekehrten?“ (IV. str. 170.) — Razprava bode pokazala, da je prva trditev nemškega zgodovinarja neopravičena in da moremo tudi na njegovo vprašanje vsaj deloma odgovoriti.

¹⁾ Umrl 11. januarja l. 802.

²⁾ Teurnia (v srednjeveških listinah Liburnia) je ležala v severozahodni Koroški, blizu tirolske meje na takozvanem lurnskem polju. Sedaj stoji tamkaj starodavna cerkva „St. Peter im Holz“, katero je ustanovil škof Modest okoli leta 770.

³⁾ To mnenje o Slovanih je uvel v zgodovino nemški pesnik Herder.

delstvom in živinorejo, ki je le v sili prijemal za orožje, da odvrne sovražnika od svojih mej, temveč, da so bili drzni napadovavci in roparji, kakor vsi poganski rodovi v tedanjih časih. In kar nam poroča Fredegarijeva kronika o njih pobratimstvu z divjimi Obri, kar pripoveduje Pavel Diakon o roparskih pohodih v Istro in Furlanijo, vse to še bolj potrjuje to naše mnenje.

Divji in bojaželjni narod Slovencev takrat ni bil sprejemljiv za nežne nauke miroljubnega krščanstva. Zato tudi o uspešnem misijonskem delovanju med njim ni nikjer najti sledú. In iste razmere kakor koncem šestega stoletja, so trajale tudi še v sedmem in deloma v prvi polovici osmega stoletja. Slovenci so bili v družbi z Obri povsod zmagovalni. Samo (624—658) je zasnoval mogočno državo, ki je obsegala vse slovanske rodove od jadranskega morja pa do Krkonošev. Posebej na jugu je vladalo med Slovenci in Langobardi neprenehoma vojno stanje. Zgodovinar Pavel Diakon našteva celo vrsto bojev, v katerih so bili Furlani in Langobardi večkrat premagani ¹⁾. To sovražno razmerje je zabranjevalo slehern stik in vpliv akvilejske cerkve na veliko maso naroda. V zavesti svoje moči, so Slovenci prezirali krščanstvo, kakor so prezirali Bavarce, Furlane, Langobarde, ki so podlegli na bojišču.

Značilna je v tem oziru dogodbica, ki jo beremo v peti knjigi Pavlove zgodovine (pogl. 23.). Ko so Slovenci l. 663. pridrli čez Predél po soški in nediški dolini proti Čedadu, jim je šel nasproti furlanski vojvoda Vektari samo s petindvajsetimi možmi. Slovenci niso spoznali vojvoda in se posmehovali neznatnemu številu, češ, „tu prihaja pač patriarh s svojimi popi proti njim“. ²⁾

Ta nedovzetnost za krščansko vero je vobče trajala toliko časa, dokler je trajalo

sovražno razmerje do krščanskih narodov. Šele sredi osmega stoletja, ko so Slovenci pretrgali zvezo z Obri in zoper nje iskali pomoči pri krščanskih sosedih, je mogla cerkev uspešno zastaviti svoje delo med njimi. Na severu je tedaj pričel solnograški škof Virgilij pošiljati misijonarje v Goratan, in tudi na jugu so zavladali mirnejši časi.

Najprej se je vpliv akvilejske cerkve kazal pri tistih Slovencih, ki so se naselili v pokrajinah langobardskega kraljestva in v njega bližini, torej po sedanji Benečiji in po Goriškem. Iz pripovedovanja Pavla Diacona povzamemo, da so bili Slovenci naseljeni v drugi polovici sedmega stoletja v goratih krajih nad Čedadom in so vedno bolj silili v nižavo (V. 23.). Skoraj ob istem času je langobardski kralj Grimoald odkazal neki trumi panonskih Slovenov (Pavel jih imenuje Bulgare) selišča v svojem kraljestvu ³⁾.

A tudi v furlanski nižini so bili Slovenci naseljeni v velikem številu. Slovenska krajevna imena nam pričajo, da so zasedli kraje med Livenzom in Tilmentom (Tagliamento) in ob takozvani „ogrski“, to je stari rimski cesti. Ustanovili so ondi veliko belograjsko župo, in imena vasi, ki so k njej pripadale, kažejo še dandanes slovenski značaj ³⁾.

Vsi ti Slovenci so bili podložni furlanskim vojvodom, oziroma langobardskim kraljem, in so se pod njih vplivom gotovo že v teku osmega stoletja pokristjanili. V tej dōbi so namreč že vladali nad Langobardi katoliški kralji. In kakor so njih arianski predniki cerkev zatirali in duhovnike večkrat kruto preganjali, tako so pravoverni vladarji ³⁾ bili njeni pokrovitelji. Luitprand (712—744) je leta 727. pod kaznijo prepovedal malikovanje v svojem kraljestvu, in Pavel Diakon pohvalno omenja o njem, da je na mnogih krajih sezidal cerkve in samostane (VI. 58.). Istotako je bil cerkvi zelo

¹⁾ „Historia Langobardorum“ VI. knjiga 37. in 41. poglavje. V. 19. 20. 23. VI. 45. 51. — Citate navajam po izdaji (oziroma prevodu) Abel-Jacobi: „Paulus Diaconus und die übrigen Geschichtschreiber der Langobarden.“ Leipzig 1878.

²⁾ Abel-Jacobi: „Paulus Diaconus“, str. 114.

¹⁾ Abel-Jacobi. O. c., str. 116.

²⁾ Rutar. „Slovenske naselbine na Furlanskem.“ „Ljubljanski Zvon“ 1883., str. 122 in nasl.

³⁾ Vrsta katoliških vladarjev se pričinja z Grimoaldom († 671).

naklonjen pobožni Rathis (744—749.), ki je po petletnem vladanju odložil kraljevo krono in postal menih v samostanu Montecassino. Sklepati smemo, da se skrb teh vladarjev ni omejevala le na langobardske podložnike, temveč da je obsegala tudi slovenske naseljenike, ki so bivali v njih pokrajinah.

Da spoznamo, kako daleč je segal vpliv krščanstva med Slovence v tej dōbi, je potrebno vsaj približno določiti severno in vzhodno mejo langobardskega kraljestva. — Napačno bi bilo trditi s Schönlebnom in Valvasorjem ¹⁾, da so Langobardi zapovedovali kranjskim in spodnještajerskim Slovincem. Iz pripovedovanja Pavla Diakona je marveč posneti, da je bila „Carniola“ Langobardom tuja dežela, in o napadih Slovencev govori ta zgodovinar šele takrat, ako so se ti prikazali v bližini Kormina ali Ogleja. Iz listin vemo, da so kraji Oglej, Červinjan, Kormin pripadali Furlaniji ²⁾. Devinski grad je bil skoraj gotovo na meji Furlanije in Istre, oziroma langobardskega kraljestva in grškega cesarstva. K prvemu je torej spadal poleg sedanje Benečije vsaj dober kos slovenske zemlje po Goriškem. Toda te meje niso bile stalne. Že Gizulfovi sinovi so imeli okoli leta 611. v posesti slovensko pokrajino Zellia do kraja Medaria ³⁾, in ostala je Langobardom do časa vojvoda Rathisa. Okoli leta 753. je segala njih oblast celo čez ves Kras, globoko doli v Istro ⁴⁾.

S političnim vplivom pa se je hkrati razširilo tudi misijonsko okrožje, ker je odvisnost Slovencev od krščanskih narodov vedno bila prvi korak h krščanstvu.

¹⁾ „Ehre des Herzogthumes Krain.“ X. knjiga, 8. poglavje.

²⁾ Dr. Kos. „Spomenica tisočletnice Metodove smrti“, str. 90.

³⁾ Paulus Diaconus. O. c. IV. 38. — Največ zgodovinarjev soglaša v tem, da „regio Zellia“ pomenja ziljsko dolino na Koroškem, „Medaria“, Möderndorf ali pa Medgorje (Mäglern) ob iztoku Zilice v Ziljo. (Glej o tem Rutarjevo razpravo v Letopisu Slovenske Maticе 1885. str. 312 sl.)

⁴⁾ Czörnig: „Das Land Görz u. Gradisca“, str. 206.

Kakor je torej gotovo, da so bili politiško samostojni Slovenci na Kranjskem tedaj krščanstvu še nedostopni, tako smemo trditi, da segajo početki misijonskega delovanja po Furlaniji, Goriškem in ostalem Primorju nazaj v langobardsko dōbo.

Natančnih poročil o načinu in uspehih tega delovanja nimamo. Redki zgodovinski spomeniki in razna druga znamenja nam označujejo vsaj nekatera verska središča, iz katerih se je širilo krščanstvo med Slovence. — Za severno Furlanijo, pa tudi za Goriško je bilo v tem oziru velevažno mesto Čedad (Forum Julij, sedaj Cividale). Zlasti odkar je patriarh Kalikst (717.—737.) tusem prestavil svojo stolico, je postal Čedad ognjišče verskega življenja sosednjih slovenskih pokrajin. Pomenljivo je, da je ta patriarh postavil ondi cerkev sv. Janeza Krstitelja, ki je veljala skozi ves srednji vek za slovensko župno cerkev. Iz tega smemo sklepati, da je tudi krasni baptisterij, ki ga je Kalikst ob njej napravil, zlasti služil pri pokrščevanju novoizpreobrnjenih Slovencev.

Po vsej čedadski okolici je moralo biti krščanstvo že okoli leta 750. zelo razširjeno. To izpričuje ustanovna listina nunskega samostana ob Teru (Tore) iz leta 762, ki je dobil posestva med slovenskimi naseljenici ¹⁾ in dokazujejo nekatere cerkve, ki so že stale v isti dōbi, n. pr. sv. Ivan v Landrijski jami ²⁾, še starejša cerkva svetega

¹⁾ Dva prepisa te listine, ki v originalu ni ohranjena, je objavil oratorijanec Madrisij v svojem delu: „Sancti Paulini, patriarchae Aquileiensis opera omnia“ in po njem ponatisnil Migne: „Patres latini“ XCIX, str. 630 in nasl. Akoravno se pristnost te listine težko dá dokazati, ker nimamo originala in se objavljena prepisa v nekaterih stvareh ne ujemata, vendar sodna oblast, ki so jo nune iz omenjenega samostana v srednjem veku izvrševale nad slovenskimi kraji, splošno potrjuje nje zanesljivost. Zanimivo je, da so nekatera darovana posestva ležala na sedanjem Goriškem. Med drugimi beremo: ... „Casas de Logiaco (gotovo Logje), casas in Carnia in vico Ampetio“ (Ampletium = Bovec)

²⁾ Cerkev sv. Ivana se omenja v listini kralja Berengarja l. 888, a drugi znaki jo stavijo v začetek 8. stoletja.

Kvirina, sezidana na razvalinah poganskega templja, in utrjena cerkev na Stari gori, posvečena najprej sv. Mihaelu, pozneje Materi božji, katero stavijo nekateri v l. 762., drugi pa celo v l. 428.

Čedad je postal važno misijonsko središče zlasti vsled svoje ugodne lege ob stari rimski cesti (Via Beloio), ki je vodila iz Akvileje mimo tega mesta po nediški dolini čez Bovec in Predel na Koroško.

Obče priznana je zgodovinska resnica, da se je ob rimskih cestah najprej razvijalo in razširjalo mlado krščanstvo. Ta splošna prikazen nam bode umljiva, če pomislimo, da je krščanstvo prej zašlo v one kraje, kjer je bil živahnejši promet in ugodnejša zveza z verskimi središči. Rimske ceste pa so skoraj izključljivo tvorile do poznega srednjega veka prometno zvezo. Prav iz tega vzroka se je krščanstvo prej razširjalo ob glavnih, nego ob stranskih progah, in prej v dolinah, ob vodah, nego v goratih krajih ¹⁾.

Zato se je tudi iz Čedada širila sv. vera po vseh krajih, ki so bili ž njim zvezani po rimskih cestah, pred vsem po bližnji tolminski in kanalski dolini. Že omenjena listina nunskega samostana nam kaže na kobaridski kot in bovško okolico (Logje, Bovec); spomin na nekdanjo duhovno zvezo se je ohranil v ljudski tradiciji ²⁾, in cerkvena oblast, katero je izvrševal skozi ves srednji vek čedadski kapitelj po Tolminskem ³⁾, dovolj jasno priča, odkod je krščanstvo tja prišlo.

Ob rimski cesti, ki je vodila iz nediške doline proti severu, so čedadski misijonarji najprej oznanovali sveti evangelij. Tu so nastale krščanske občine, ki so bile izprva duhovno odvisne od Čedada, ki jih pa že sredi 9. stoletja nahajamo kot samostojne, organizovane župnije ⁴⁾. Taki župniji sta bili

¹⁾ Dr. Al. Huber. „Geschichte der Einführung des Christenthumes“. Bd. III. Die alten Römerstrassen als Substrat des Christianisirungsganges. Str. 1. sl.

²⁾ Rutar. „Beneška Slovenija“, str. 31.

³⁾ Patriarh Janez IV. je leta 1015 to duhovno oblast čedadskemu kapitelju potrdil.

⁴⁾ „Status personalis et localis Archidioecesis Goritiensis pro anno 1894.“, str. 56.

Kobarid in Bovec ¹⁾. — Od Kobarida proti jugu je bila za pokristjanjevanje merodajna soška dolina in tovarna rimska pot (Via vicinalis), ki se je vila ob njej. Tu zaznamujejo stare župnije Tolmin, Volče, Kanal njegovo smer. A še dalje proti vzhodu je segal čedadski vpliv. Iz Tolmina je držala slična tovarna pot kakor ob Soči tudi po dolini Idrijce čez Bukovo in Cerkno v Loko na Kranjskem. V tem okrožju je bila stara fara na Št. Viški gori duhovno središče za vse kraje do izvira Idrijce ²⁾. V poznejšem času, ko se je Kranjska odprla akvilejskemu vplivu, je prav ta pot pospeševala promet s Čedadom, kakor v kupčijem, tako v prosvetnem oziru. In v ljudski pravljici, da sta sv. Mohor in Fortunat prišla čez gore v Loko oznanovat sveti evangelij, tiči vsaj toliko zgodovinskega jedra, da so akvilejski misijonarji iz Čedada preko Tolminskega prihajali na Gorenjsko. Cerkvena organizacija se je po soški dolini skoraj gotovo izvršila šele za Karola Velikega, a prve začetke krščanstva smemo pripisovati že langobardski dôbi.

Za Slovence v furlanski nižavi in goriški okolici sta bili verski središči Tržič (Monfalcone) in Cormin (Cormons). Prvo župnijo je ustanovil že patriarh Marcellian (l. 485 do 500), druga se omenja l. 450. Obe sta preživele burne čase ljudskega preseljevanja in iz obeh se je gotovo širilo krščanstvo po slovenski okolici, vendar se njihov vpliv ne dá zasledovati.

Veliko večjega pomena je bil za vzhodne slovenske kraje prastari samostan svetega Ivana ob Timavu. Na razvalinah rimske trdnjave Pucinum so že prvi akvilejski patriarhi postavili cerkev sv. Ivana Krstitelja in ob njej benediktinski samostan. Leta 611. je bil ob velikem navalu Obrov in Slovencev razdejan, a morali so ga že koncem sedmega ali pa začetkom osmega stoletja na novo sezidati. Pavel Diakon

¹⁾ Pripomniti pa je treba, da je bovška cerkev morala tedaj imeti družega patrona kakor sv. Urha, čigar češčenje se je pričelo šele okoli leta 1000.

²⁾ „Status personalis Archid. Gorit.“ l. c.

omenja devinski grad l. 637 ¹⁾. Da je tedaj poleg gradú stal samostan, pričajo podpisi langobardskih kraljev Luitpranda (od 712. do 744.), Rathisa (744.—749.) in Aistulfa (749. do 756.) na robu „Štivanskega evangelija.“ ²⁾

Še zanimivejši zgodovinski spomenik pa so mnogoštevilna slovenska imena, ki se nahajajo ob robu in med kolonami evangeljskega rokopisa. To so imena pobožnih romarjev, ki so obiskovali ta samostan. Profesor Sickel je določil, da pripadajo ta imena drugi polovici osmega, devetemu in prvi polovici desetega stoletja. Potem je bil samostan zopet porušen od Ogrov. —

Ako uvažujemo, da so bili samostani velike važnosti za razširjanje krščanske vere po srednji Evropi in da so zlasti redovniki opravljali misijonsko delo pri Slovencih po Koroškem, Gorenjem Štajerskem, Dolenji in Gorenji Avstriji ³⁾, smemo z gotovostjo trditi, da je bil štivanski samostan znamenito versko središče za Primorje. Vsled velikega vpliva na izpreobrnjenje in versko življenje Slovencev je samostan užival tolik ugled daleč na okoli, in nastala je ondi sloveča božja pot.

Težje pa je natančneje določiti misijonsko okrožje štivanskih menihov. Naravna lega samostana ob rimski cesti, ki je peljala iz

Akvileje mimo Devina čez Bazovico v Trst, nam nekoliko kaže smer. Po nji smemo sklepati, da se je duhovni vpliv štivanskega samostana širil zlasti po Krasu in severnem delu Istre. Odtod se je ohranila do cesarja Jožefa prastara navada, da so verniki iz kraških župnij vsako leto v procesiji romali k Sv. Ivanu v Devin.

Ako pregledamo torej v celoti sledove misijonskega delovanja akvilejske cerkve med Slovenci, se nam kaže, da je bilo to delovanje do l. 774. še neznatno. Prvi vplivi krščanstva na Slovence se prikazujejo v tej dōbi, in še ti vplivi so omejeni na podložnike langobardskega kraljestva in njega bližnje sosedes.

Vzroki, zakaj akvilejska cerkev v tem času ni storila več za pokristjanjevanje Slovencev, so bili mnogoteri. Pred vsem so jo oslabili navali tujih narodov, ki so se drvili preko Akvileje v Italijo, zlasti Langobardov, Obrov in Slovencev. Mnogo ji je škodoval tudi notranji razkol, ki je razdelil mogočno cerkev v dve patriarhiji, gradeško in akvilejsko, ki sta bili komaj uro hoda druga od druge oddaljeni, a v vednem nasprotstvu med seboj. Arianski Langobardi so bili cerkvi vsaj v začetku bolj kruti zatiravci, negoli velikodušni pokrovitelji. Ko so se v osmem stoletju razmere izboljšale, se je pa langobardsko kraljestvo že nagibalo k propadu. Zato je akvilejski cerkvi trebalo zlasti notranje preosnove in krepke opore za zunanje delovanje. Oboje se je uresničilo, ko je Karol Veliki osvojil langobardsko državo in akvilejski cerkvi postavil na čelo — patriarha Pavlina II. (Dalje.)

¹⁾ „Historia Langobardorum“ VI. 51. Vsaj grad Pontium, kjer je vojvoda Pemmo imel patriarha Kaliksta zaprtega, gledé na lego in popis ne more pomenjati drugega kakor Devin.

²⁾ Rutar: Svetoivanski evangelij. Lj. Zv. 1882, str. 473.

³⁾ Spominjamo le samostanov, ki jih je bavarski vojvoda Thassilo II. ustanovil v Indiji (Innichen) na Tirolskem in v Kremsmünstru v Dolenji Avstriji.

Na odru življenja.

Drama v štirih dejanjih. — Spisal Anton Medved.

Osebe:

Vilánov Ivan , pisatelj in urednik.	}	Horebsky Emil , zasebnik.
Amaliya , njegova mati, vdova.		Molton Ida , njegova teta.
Zober , veletržec.		Rado , intendant gledališča.
Matilda , }		Postrešček , služabnik, služabnica.
Helena , }		

} njegovi hčeri.

Godi se v večjem mestu v novejšem času.

Prvo dejanje.

Stanovanje Vilanovih.

(Preprosta, pa čedno opravljena soba. Na desni mizica, poleg nje star kanapé. V ozadju in na obeh straneh vrata.)

Amaliya (sedi na kanapeju in bere z naočniki na nosu iz stare knjige; časih vzdihne). Tako se godi, tako se godi...

Vilánov (pride od leve počasi, zamišljen, v tla gledaje. Ustavi se sredi sobe, potem pa, kakor bi se zbudil, materi): Mati, sklenil sem, da grem danes snubit. (Vprašaje gleda mater.)

Amaliya (odloži knjigo in položi nanjo naočnike). Tako? Torej vendar... Hm, meni je vseeno. Kakor si boš postlal, tako boš ležal. Jaz tako ne bom več dolgo.

Vilánov. Vidim, da se z mojo ženitvijo kar ne morete pa ne morete sprijazniti. Ali res mislite, da ne boste imeli pri meni upravitelja življenja? Še boljše! Ah! (Nejevoljno). Sam bog ve, da si ne daste nič dopovedati! Jaz Vam ne morem ustreči; tu ne pomaga nobena prošnja... (Zapazi, da si je mati utrnila solzo.) In tudi nobena solza. — Pa kaj imate zoper Matildo?

Amaliya. Saj jo komaj poznam.

Vilánov. I, kaj pa potem tarnate!

Amaliya. Slutim, da ne boš dolgo srečen z njo. Kako naj bom potem jaz!

Vilánov. E, bežite s tistimi ženskimi slutnjami! Ženske vse slutijo, ker nič ne vedo.

Amaliya. Ivan! Tvoj glas zveni tuje. Mati je torej pri tebi samo ženska? Tako govôri v družbi nadutih dam, ki ne vedó, da je

življenje — trpljenje, vpričo matere to ni lepo...

Vilánov. Govorim povsod enako.

Amaliya. Pa — da ti ne ostanem odgovora dolžna, ti rečem, da poznam Matildo po sestri Heleni, katera me večkrat obišče. Ta Helena je zares prelepega značaja, kakršnih je le malo najti.

Vilánov. Potemtakem je tudi Matilda —

Amaliya. Počakaj, da izgovorim. Helena mi večkrat žalostna pravi, čuj, žalostna, da je njena sestra vsa druga, vsa drugačna...

Vilánov (ironično). Namreč boljša...

Amaliya. Ne bom se pregovarjala več. Stôri, kakor hočeš! (Vstane).

Vilánov (nekoliko mečje). Sicer o Heleni nič žalega ne rečem. Nuna je pač, nuna!

Amaliya. Če bo Matilda kdaj pri tebi, jaz ne bom. S svojo pokojnino bom že živela, četudi je pičla. (Hoče oditi.)

Vilánov (jo ustavi in reče s poudarkom). Mati, samó to mi obljubite, da se boste prej prepričali, kakšno življenje boste imeli pri naju, samo to, mati, samo to! Potem...

Amaliya. Potem...? Ko je enkrat prepozno? Boljša prva zamera, nego druga! (Čez nekaj časa, ko vidi, da sin dušno trpi.) Sicer pa bodi! Čakala bom tebi za ljubo. In zdaj pojdi, če ti res brez nje ni živeti.

Nadvojvoda Franc Ferdinand,
prestolonaslednik avstrijsko-ogrskega cesarstva.

Slikal Z. Ajdukiewicz.

Vilanov (svečano.) Mati, res ne! Grem se preobleč. (Odide nazaj na levo.)

Amaliya (sede nazaj na kanape in odpre knjigo). Kako res je, kar sem ravnokar brala: „Koketo je vzel, komplimentiral ji je, oblačil jo je, na bale jo je vodil, ona se je dvigala, on pa je padal. V sredo so ga pokopali.“ — Tako se godi... (Vzdihne in začne naprej brati.) Kdo trka?

Postrežček. (Pride od ozadja.) Poklanjam se, gospa. Prinesel sem Vam to pismo. (Hoče hitro oditi.)

Amaliya. Počakajte! (Pogleda pismo.) Zopet od tam. Že ondan sem sklenila poizvedeti za ime osebo, ki mi to pošilja... Čujte, povejte, postrežček, kdo Vas pošilja s temi pismi?

Postrežček. Prosim, gospa, ne smem, nikakor — —

Amaliya. Jaz Vas plačam, če...

Postrežček. Prosim, gospa, nočem, nikakor — —

Amaliya. In jaz nočem pisma... Náte ga!

Postrežček. O, gospa, nikar ne storite tega! Ne vem sicer, kaj je vsebina pisma, vem pa, da ni nič hudega, ker prihaja od dobre osebe. Pa da bi nazaj nosil! Kako bi bila ona oseba žalostna!

Amaliya. To je vendar čudno, naravnost skrivnostno!

Postrežček. Pa še to! Ubog sem in družino imam. Ona oseba me podpira s pogojem, da nikomur, tudi lastni ženi ne povem, kam nosim ta pisma. Lahko me torej pripravite ob lepo podporo, če jo izdam.

Amaliya. Bodi torej! Pojdite brez skrbi! (Postrežček odide, hvaležno se poklonivši.) O, to mora biti čudovito srce! — Tudi nama je podpora dobrodošla, pa ko bi sin vedel, odklonil bi jo v svojem ponosu. (Gledaje na pismo odide v svojo sobo na desno.)

Vilanov (pride od leve v črnem fraku s klakom in rokavicami). Ni mogoče, da bi se varal! Ti njeni žarni pogledi, kadar pridem v hišo, ti njeni rosní pogledi, kadar odhajam, ti nasmeji... (Malo se zamisli.) In pa Zobrova prijaznost! Toliko da ne reče: Snubi jo, jaz ti jo rad dam... Prosto!

Horebsky (ki je bil potrkal). Servus! (Fingira veliko osuplost.) Kako eleganten! Kam pa?

Vilanov (smejé). Nekam.

Horebsky. Preklicana neprilika! Pó-te sem prišel, a ti si gotovo kam drugam namenjen. Jaz bi te želel — —

Vilanov. Kam?

Horebsky. Obhajamo Kodriničev advancement v stotnika. Ves dan že pijemo. V kavarni „Pri jelenu“ bi radi vrgli tarok, a noben vrag ne zna razen Kodriniča in mene. Zdaj veš, kam.

Vilanov. Ne morem, žal mi je.

Horebsky. Šampanjec kar lije z miz... I, kam pa si res namenjen? V visoke posete, snubit...?

Vilanov. Ugenil si: snubit grem.

Horebsky. Beži, beži! Vrzi frak od sebe, ki se pisatelju tako malo poda, kakor kravi sedlo... pardon... res, res. Ti si izboren dramatik.

Vilanov. In še náte sem mislil, da bi šel z menoj kot drug.

Horebsky. Kam, ali prav za prav koga greš snubit?

Vilanov. Uganeš? K Zobru — Matildo.

Horebsky (se pikro nasmehne). K Zobru bi že celo ne šel... hm...

Vilanov. Zakaj ne?

Horebsky. Zakaj ne? Hm! Prvič zato ne, ker sem malo predobre volje, drugič, ker se ne smem odtrgati od družbe, tretjič (hodi gori in doli in se ustavi pred Vilanovim), tretjič zato ne, ker je Matilda že — zaročena...

Vilanov. Bah! Nikar mi ne laži!

Horebsky. Moja častna beseda! Sicer pa grem.

Vilanov. Počakaj! (Horebsky je že med vratmi.) Počakaj! S kom je zaročena? (Pripira vrata.) S kom? s kom?!

Horebsky. Tja pojdi pa boš izvedel. Meni se mudi. Mene čakajo. Servus! (Odide.)

Vilanov (stoji nekaj časa kakor okamenel). Zaročena? — — — To ne more biti res! (Kakor bi se svoji lehkovernosti smejal.) Ha, ha! Ta Horebsky! Ta zna pripravljati človeka v zadrege, v viharje! Namazan z vsem... hm.

Zaročena . . . Zakaj pa ni povedal, s kom! Jaz grem, pa je. (Ustavi se zopet in s tresočo roko na čelu začne misliti, zbujači spomine.) Da bi se na njej motil! Če mi je njen pogled lagal, potem je na svetu vse laž, gola laž, hinavščina, zvijača! A čemu se jezim za prazen nič! (Po premoru.) Moja častna beseda! Bil je častnik ta Horebsky! . . . Tja pojdi, pa boš izvedel . . . (Hodi sem in tja, vedno bolj razburjen.) Zaročena! (Prime se za glavo. Glasno.) Matilda! Pa saj ni res! (Na videz miren.) Jaz grem.

Amaliya. (Pride iz sobe.) Ivan, poglej, koliko denarja! (Kaže mu denar.)

Vilanov. Mati, pustite denar, kaj mi je denar! (Obrne se strani od denarja.)

Amaliya. Ivan, ti se mi zdiš grozno razburjen. Ali sem te razburila jaz?

Vilanov. A! Saj nisem razburjen!

Amaliya. Svoji materi se ne znaš prikriti in njej bi tudi lahko razodel, kaj ti je.

Vilanov. Ta šema, Horebsky, mi je zdaj-le natvezel novico, oziroma laž, da je Matilda zaročena. Ta norec . . .

Amaliya. S kom?

Vilanov. Ni povedal. (Nemiren.) Pa kaj sem ga tudi izpraševal! Kaj meni mar, s kom je zaročena, če je sploh zaročena. Naj bo z beračem ali s kraljem. (Zatopi se v neme misli.)

Amaliya. Sin, pomisli, da je bogata. In tudi baje lepa. (Vilanov se zdrami.)

Vilanov. Mati, vi pravite tudi, da je lepa? Hm!

Amaliya. Zopet nekdo trka . . . Noter!

Helena Zobrova. Dober dan, mamica! Gotovo imata z gospodom sinom posebne pomenke. Morda vaju motim . . . Kar pojdem . . .

Vilanov (se ji hladno pokloni. Potem hlastno). Gospodičnja, povejte hitro, prosim, ali je res gospodičnja Matilda zaročena?

Helena. Res, od včeraj, gospod Vilanov. Vilanov (še hlastneje). S kom?

Helena. Z Egonom Horebskym.

Amaliya in Vilanov (obenem). S Horebskym?

Helena. Da.

Vilanov (bled). S Horebskym! Ali je res? Gotovo?

Helena (pogleda vprašaje). Zakaj bi ne bilo res? — Seveda je gotovo.

Vilanov (dihetaje). A tako, tako. Zato mi ni hotel povedati, s kom. (Glasno.) Hinavec!

Amaliya (sočutno gledaje sina). Kaj hočeš?

Vilanov (začne hoditi sem in tja). Tako! Dobro! (Ustavi se in zavzdigne prst.) Pa gladko se to nima končati! O, jaz tepec, norec!

Helena (začudena in plašna). Kaj pa je? Ta novica Vas je razburila in jaz sem mislila, da Vas bo zveselila. Saj ste vendar naš hišni prijatelj . . . (Vilanov vedno bolj razburjen.)

Amaliya. Ivan, utolaži se! Na svetu se ne zgodi nikomur, kakor bi sam hotel.

Vilanov (kakor jezen na Heleno). Kako? Vi ne veste, da sem ljubil Matildo? Vi ne, v svoji rojstni hiši ne? Ali me ima res ves svet za norca?

Helena (žalostna). Oprostite, gospod Vilanov — —

Vilanov (odločno). Dovolj! (Ponosno.) Jaz stopim sam pred njo. Še enkrat! (Mehko.) Naj ji pogledam v oči in jo vprašam: Kaj sem ti storil, Matilda? (Odide na desno.)

Helena (gleda nekaj časa molčé za njim). Kaj mu je? Slutila sem nekaj . . .

Amaliya. Umiril se bo, gospodičnja Helena. On je zelo vročekrven. (Čez nekaj časa.) Vi imate solze v očeh?

Helena (objame Amalijo in na glas zaihti). Da, solze, bridke solze! (Zavesa pade.)

Stanovanje Zobrovih.

(Lepo opravljena soba. Na desni v ozadju klavir, spredaj v sredi mizica s tremi stoli.)

Matilda (igra klavir in poje):

Kakor zvezda v mirni noči
v sinje jezero strmi . . .

(Ozre se sem in tja na Horebskega, ki sedi poleg nje.)

Egon! zakaj me danes tako nekam čudno gledaš?

Horebsky. Danes te pride še nekdo snubit!

Matilda (se obrne od klavirja). Mene?

Horebsky. Da! Nekdo, ki si mu zelo naklonjena.

Matilda. Egon! (Udari ga lahko po licu.) Ne draži me!

Horebsky. Ivan Vilanov, urednik „Narodnih glasov“. Ali mu nisi naklonjena?

Matilda (nekoliko v zadregi). No! Moj Bog! Naklonjena! Kaj pa je to? Saj si ti tudi še naklonjen kateri. On je pač naš dober hišni prijatelj.

Horebsky. Bah! Kaj se menim! Ti si moja, kaj neda, Matilda? (Prime jo za obe roki.) Moja, moja! Prav se bojim takih tekmecev! Ha!

Matilda (nekaj časa zamišljena). In teta Ida?

Horebsky. Danes ji naznanim zaroko. Prej nisem utegnil.

Matilda. Če ne bi bila zadovoljna — —?

Horebsky. O tem ni dvoma. Nazadnje pa — saj mi ne more braniti...

Matilda. Vem, ali —

Horebsky. Ali? Kaj hočeš reči, Matilda?

Matilda. A, nič! Saj veš, jaz govorim zate —

Horebsky. Ti meniš, da me razdedini, če se po njeni volji ne oženim? Beži, beži! Saj vidiš, da je že stara kot zemlja in da nima nobenega bližnjega sorodnika razen mene. Sicer pa, Matilda, ne zameri, skoro za malo se mi zdi, da tako skrbiš...

Matilda (ga prekine). Ne, Egon! Kako sodiš? Mar misliš, da te jemljem zaradi denarja? (Rezko.) E, veš, če pa tako misliš...

Horebsky. Meni je malo do njenega denarja. Imam, hvala Bogu, že sam toliko...

Matilda. Pravim, da molči! (Od leve pride Zober, od desne Vilanov.)

Zober (tleska z rokami). Bravo! Bravissimo! Smo že skupaj. Trifolium! Tilda, brž po karte! — Gospod Vilanov, kako pa ste nas toliko časa pustili! Pri nas se je nekaj zgodilo. Tilda se je zaročila z gospodom Horebskym.

Vilanov (hladnomirno). Gospod Zober, že vem. (Obrnjen k Matildi.) Čestitam...

Zober. Ali ni to izvrstno? Z Vašim prijateljem se je zaročila.

Vilanov (trpko). V resnici izvrstno!

Zober. Sedimo no! Tilda, po karte, pravim! — (Sedejo. Horebsky s potajenim posmehom, ki ga Vilanov sem in tja opazuje.) Pa kaj sem tudi izvedel, gospod Vilanov! Vi delate čast našemu mestu in narodu. Skoro se uprizori vaša nova drama „Na razpotju“. To mora biti spet kaj lepega. Kdaj ste jo naredili? Kdaj za vraga?

Vilanov. Delal sem jo že dalje časa.

Zober. Govoril sem zdajle z intendantom Redom. Rekel je, da naš oder kaj podobnega še ni pokazal. Gospod Horebsky, pomislite!

Horebsky. Mene take stvari vražje malo brigajo. Mi smo reelni ljudje. Pa tudi ne utegnemo. — No, kje so karte?

Zober. Rečem vama, prijatelja moja, da me kar šegače ščepka (stisne prste desnice), tako dolgo že nisem igral. (Tilda prinese, rdeča v lice, karte na mizo.) Jaz bom kar delil. (Začne deliti.) Lep dar mora biti poezija. Moja rajnica je še rajši prebirala pesnike kot jaz. Seveda jaz ne utegnem. (Meša in deli.) Tilda, čaj naroči v kuhinji! (Tilda odide.) A takrat pa pojdemo vsi v gledišče, cela hiša. (Dodeli.) Takó, takó! (Začnó molčé igrati.)

Zober. Gospod Vilanov, treba se bo potruditi. Náme se ne zanašajte veliko!

Horebsky. Boljše bi bilo, da bi se nič ne zanašal.

Vilanov. Vederemo.

Zober. Udarimo po križih! (Mečejo trdo. Matilda se vrne, sede h klavirju in prelistava note.) Toda Vilanov, kaj pa mislite! Vi ste razmišljeni.

Horebsky. Ha, ha! Na vas se zanaša. (Obrne se nazaj.) Tilda, kako je kaj, dete drago?

Zober. Igra, igra! Pazite, gospod Vilanov! Vi ste razmišljeni ali pa zaljubljeni?

Horebsky. Ali pa oboje. (Se zasmee.)

Vilanov (od jeze bled). Imam pravico oboje biti. Saj je tako izgubljeno.

Zober. Dober igravec do zadnjega ne obupa.

Horebsky (svest si zmage). Tarok! — Tarok! — Tarok! — Kèc! — (Meče in naglo pobira.)

Zober. O, ima še barvo!

Horebsky. Tarok! (Vrže majhen tarok, ki ga Vilanov vzame.)

Vilanov. (Odločno.) Srce!

Horebsky. Tarok! Hurá! Moje! (Zober vrže zlovoljno svojo kopico na Vilanovo. Le-ta začne šteti.)

Horebsky. Ha, ha! Srčno damo je hranil — pa sem mu jo jaz vzel. (Se smeje na glas.) Srčno damo je mislil rešiti, pa se mu ni posrečilo. Ha, ha! Srčno damo!

Vilanov (opazi, da se smeje tudi Matilda.) Na, tukaj imaš! (Zagrabi pest drobiža in ga vrže pred Horebskega. Potem stopi pred Matildo.) Tako se rogate najsvetejšim čuvstvom? Sramota!

(Vrže karte pred njo.) Rečem Vam, da se boste še kesali! (Zavzdigne prst, potem začne iskati svoj klobuk.)

Zober. Glejte no, glejte no! Kaj pa je to!

Matilda. Kdo Vam je dal pravico kričati nad menoj? Jaz si to naravnost povem.

Horebsky (skoči k Matildi in ji položi roko na rame.) Gospod Vilanov, jaz tudi! Poberite karte! — Pravim, poberite karte! — Dobro!

Vilanov (dobi klobuk in se pokloni.) Z Bogom, slavna gospoda. (Odide naglo. — Zavesa pade.)

(Dalje.)

Na mojem grobu.

Prijatelj ali znanec moj,
ali kdorkoli med rojaki
napev naj tožen mi zloži,
ko smrt zatisne mi oči,
ko ležal bodem v tesni raki:

— Dobil je mir, dobil je mir,
zvenijo naj glasovi
na dan pokopa po grobeh
na onih svetomirnih tleh,
kjer snidemo se vsi rodovi.

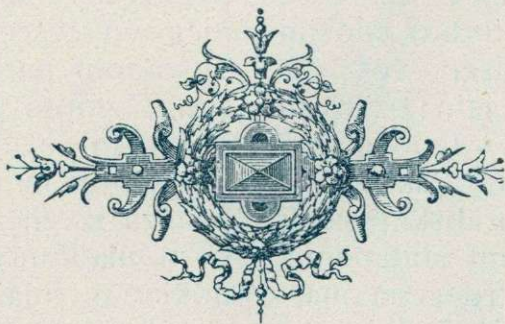
— Srce mu ne utriplje več
v nestalnem hrepenenju:
Neskončni Bog, ozri se vanj,
ne spomni hudih se dejanj,
ki jih je storil kdaj v življenju!

Nikar ga iz temè v temo
na veke ne zagrebi,
saj je po sreči hrepeneč,
v dolini zemeljski tožeč
hrepeneč vendarle po Tebi.

Pri Tebi naj popeva zdaj
o blaženstvu nebeškem,
ki videlo ga ni oko,
ki ni ga slišalo uho,
ki v srcu klílo ni človeškem.

O blaženstvu, ki vsem želim
na veke bode streglo,
strmé naj bi oznanoval,
da v Tebi duh je vse spoznal,
s Teboj srce je vse doseglo!

Anton Medved.

„Absalon ruši Svetovitov tempelj.“

Zgodovinska beležka k sliki na strani 8—9. — Zapisal G.

Zanimiv prizor iz slovanske starodavnosti nam predstavlja zgodovinska slika danskega umetnika Lauridsa Tuxena. Snov je zajel iz velikih bojev, ki so jih bojevali Danci v teku 12. stoletja s sosednimi baltškimi in polabskimi Slovani.

Podoba nam kliče v spomin one čase, ko so še po sedanjih provincijah severne Nemčije: v Holsteinu, Meklenburgu, Pomorju, na Pruskem in na otoku Rujanu (Rügen) živeli mogočni slovanski rodovi pod oblastjo lastnih knezov, ki so bili pogosto v strah in trepet germanskim Dancem in Saksoncem. — Ti polabski in baltiški Slovani so bili dolgo časa neodvisni, in tudi krščanstvo je na nje le malo vplivalo. Zato se je razvilo pri njih pogansko bogočastje mnogo popolnejše, kakor pri drugih slovanskih rodovih. Naši pradedje v stari Karantaniji so častili svoje malike pod milim nebom, na holmih, skalah ali v svetih gajih, in župan, vojvoda ali kak drug starejšina je opravljal svečeniški posel; severni Slovani pa so imeli umetno zidane hrame in v njih dragocene sohe bogov. Bogoslužje je opravljal višje in nižje duhovstvo. Najimenitnejši templji so bili: Triglavov v Štetinu, Radegostov v Retri, Svarožičev v deželi ratarski i. t. d. Središče poganskega bogočastja pa je bilo na otoku Rujanu, kjer je stal tempelj boga Svetovita. Nemški duhovnik Helmold, (umrl okrog leta 1180.) opisuje v svoji znameniti kroniki (*Chronica Slavorum* Lib. I. cap. 52.) pomen tega svetišča takole: „Med mnogimi slovanskimi božanstvi ima prvo mesto Svantevit, bog zemlje rujanske, ki je slaven po svojih prerokbah. Vzpričo njega veljajo drugi le za pol-bogove . . . Zato mu tudi iz vseh slovanskih pokrajin pošiljajo določene darove za žrtve. Njegov tempelj pa tako zelo časté, da se niti ne upajo pri njem prisegati, niti ne pusté, da bi se mu kak tujec približal“. — A tudi o žalostni blodnji nam poroča zgodopisec, češ, da imajo Rujanci navado vsako leto žrtvovati Svetovitu po enega kristjana; s tem hočejo svojemu bogu izkazati posebno čast.

Svetovitov tempelj opisuje arabski pisatelj Masudi tako-le: „Stal je na holmu obdanem z morskim šumom, sezidan iz rdečega marmorja in zelenega smaragda. V sredi hrama se vidi velika kupola, pod katero stoji soha,

in nje udje so napravljeni (okrašeni?) iz dragega kamenja štirih plemen: iz krizolita, rdečega rubina, žoltega karneola in belega kristala. Glava njegova pa je bila iz rume-nega zlata“ (*Slovanstvo* str. 44.)

Krščansko vero so oznanovali tamošnjim Slovanom večinoma Nemci. Naravno je, da so bili Nemci močnejši od Slovanov. Tudi tu se je pokazalo, da je kulturno silnejši oni narod, ki je prej sprejel krščanstvo. A Nemci so žal to svojo prednost izrabljali v to, da bi si Slovane podvrgli. Prihajali niso le s svetim križem, ampak tudi z mečem med nje, in večkrat se je zgodilo, tako, kakor peva Gregorčič:

In prišli so, krstiti jih želeč,
v levici križ, a v desni meč.
In dede naše so krstili
sred dednih širnih njih planjav,
a ko so krst zvršili,
njih dom je bil in tuji meč krvav.

Zelo dolgo se je ohranilo malikovalstvo na otoku Rujanu. Danski kralj Valdemar je še le l. 1168. podvrgel ta otok in s silo zatrl češčenje Svetovitovo. Pomagal mu je škof Absalon iz Roskilda. Ta prizor nam predočuje naša slika, in skoraj prav tako živo nam ga opisuje Helmold (*Chronica. Liber II. cap. 12.*): „V tistem času je zbral Valdemar, kralj Dancov, veliko vojsko in mnoge ladje, da bi si podvrgel zemljo Rugijanov. Pomagala sta mu Kazimir in Boguslav, kneza Pomorjanov, in Pribislav, knez Obotričanov. Zato se je danskemu kralju posrečila namera in zasedel je deželo Rugijanov. Potem je ukazal, da naj izvlečejo iz templja ono starodavno soho Svetovitovo, katero so častili vsi rodovi slovanski. Zadrnili so ji vrv za vrat in jo vlačili v pričo Slovanov sredi zbranega vojaštva. Potem so jo sesekali na kose in vrgli na grmado. Svetovitov tempelj pa je kralj porušil, zatrl njegovo češčenje in ugrabil bogate zaklade. Slovanom pa je zapovedal, da naj zapusté svoje zmote in sprejmejo vero v pravega Boga. In sezidal je dvanajst cerkvâ v deželi Rugijanov in postavil duhovnike, da bi skrbeli za izveličanje duš.“ A krvava žaloigra še ni bila končana. Prišlo je do novih bojev, dokler ni bila moč poganstva popolnoma zlomljena in dokler niso Germani iztrebili slovanske narodnosti v baltških pokrajinah.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

I.

Ne vem, kako je prišlo do tega. Vtepel sem si v glavo, da moram potovati v Carigrad, v ono čarobno mesto ob Bosporu, ono krasno turško stolico ob Zlatem rogu, o kateri sem čul in čital že toliko zanimivega. Pravijo, da je Carigrad zaradi svoje divne lege najlepše mesto na svetu. Srce me je sililo, naj grem pogledat, je-li to res

mi je napisalo „potni list za popotnike“, in sicer take, ki potujejo v inozemstvo; napolnil sem si denarnico s pisanim papirjem in bleščečimi kronicami — sodelovali so pri tem najrazličnejši elementi —; poslovil sem se seveda od svojih ljubih in dragih in odšel sem v širni svet sam, čisto sam...

Ker me je vleklo srce v daljino, nisem se mogel ustavljati v bližnjih krajih.

Z e m u n.

ali ne. Saj so minuli časi, ko se je mogel še ponašati kot velik potnik oni, ki je videl Carigrad, ki je stal na Akropoli, ki je prehodil bazare damaščanske, ki je z Oljske gore zrl na sveto mesto, ali ki je splezal na Keopsovo piramido. Par in elektrika sta nam odprla pot v kraje, dotedaj skoraj nepoznane.

Kupil sem si torej „Baedekerja“ ali pravzaprav Meyerjevo knjigo: „Türkei, Rumänien, Serbien, Bulgarien.“ C. kr. okrajno glavarstvo

Pozno na večer sem dospel v mesto Zemun, ki leži na skrajnem koncu Slavonije. Sicer bi se bil lahko peljal naravnost v Belgrad; pa bilo je že pozno v. noč, in po noči stikati za srbskimi hoteli se mi ni ljubilo, zlasti še, ker je prihod v Srbijo združen z nekaterimi težkočami; tudi je duševni užitek večji, če dospeš v Belgrad po Donavi, kakor pa če pridrčiš po železnici.

Zemun (Semlin) je mesto s 13.000 prebivalci. Le-ti so skoraj izključno Nemci in Srbi.

Čudiš se, da se tukaj, na meji Hrvaške, Ogrske in Srbske, govori večinoma blažena — nemščina, bodisi po hotelih ali po prodajalnicah; le nižje ljudstvo ti „parlira“ srbsko. Ulice so napisane hrvaško, srbsko, nemško, ponekod tudi madjarsko. Nad prodajalnicami se na vrhu sveti cirilica, spodaj pa bereš: „Gebrüder Schlesinger“, „Isidor Deutsch und Comp.“, „Samuel Silbernagel und Sohn“ ... Zakaj neki Hebrejci tako srčno ljubijo baš obmejna mesta? Vsaka druga prodajalnica v Zemunu je gotovo judovska. Čudno varna si, Avstrija, ko te pri vseh koncih in krajih ščiti „rodu Abrahamóvga sin“!

Zemun sicer ni veliko, pa je vendarle precej čedno mesto. Hiše so lepo pobeljene, ulice ravne in dobro potlakane. Trgovina cvete; ob obrežju Donave vse mrgoli. Mesto ima realko, pet katoliških in dve pravoslavni cerkvi.

Na severni strani mesta stoji „Ciganski grič“. Tukaj so imeli nekdanji celjski grofje svoj grad; razvaline se vidijo še dandanašnji. Sedaj pokopujejo na tem griču i katoličani i pravoslavni svoje mrličke. Madjari pa so pred nekaj leti na vrhu griča sezidali velik in lep stolp; to je spomenik tisočletnice, odkar so se Madjari „preselili“ na ogrske planjave. Bilo je njega dni mnogo vika in krika, kako da si upajo Madjari spomenik postaviti na tla, ki niso njihova in niso bila nikdar njihova. Pa spomenik vendarle stoji, in se smeje — Slovanom „v brk“.

Krasen je razgled s tega stolpa. V podnožju griča teče Donava, ki je tukaj široka poldrug kilometer. Proti severu in vzhodu se razprostira brezmejna ogrska planjava; kakor daleč seže oko, sama ravnina in nič drugzega kot ravnina. Proti zapadu in jugu se širi pod tvojim vznožjem mesto Zemun. Od zapada semkaj se vije kot srebrna nit bistra Sava; proti jugu zreš na srbske griče in hribe. Tamkaj pa, kjer se Sava potaplja v mnogo močnejšo Donavo, se dviguje prestolno mesto kraljevine Srbske, slavni Beograd. Oko ti obstane na močni trdnjavi, ki je sezidana vrh griča. V njeni bližini kipi proti nebu mogočni stolp srbske metropoli-

tanske cerkve. Dalje proti jugu in zapadu pa se širi mesto, skoraj amfiteatralično zidano po hribu. — Pa je vendar lep razgled s tega stolpa, dasiravno vrhu pročelja sedi mogočna Hungarija, z žezlom v roki in s krono na glavi, pod njo pa se blesté zlate številke: 896—1896.

II.

Parnik se je že pripravljaj na odhod, ko stopim na most ter hočem na ladjo. Tu pa me ustavi policist, češ: Pokaži prej svoj potni list! Samozavestno mu ga pomolím; toda, glej ga spaka! „Ni vidiran“, mi reče in mi ga dá nazaj. Prosim ga, naj ga vidira, če je še čas. „Što me briga?“, mi odgovori, pa vendarle pristavi: „A neka bude!“ stopi v svoj urad in pritisne v moj potni list prvi pečat.

Komaj stopim na ladjo, že zaplovemo po motnih valovih mogočne Donave. Bližamo se mestu Belgradu. Že jasno zaznavamo močne utrdbe gornjega mesta; ladje plové tik mimo trdnjave. Zavijemo v strugo dobre mi znanke Save. Krasen pogled na mesto! Nismo se vozili pol ure, že pristanemo ob desnem Savinem bregu. Na skromni deski se blesti ime: „Beograd“.

Preiščejo nam prtljago, revidirajo nam potne liste, in drugi pečat, že v cirilici. se je zasvetil v moji knjižici. Mahnem jo po cesti navzgor ter se nastanim v „Svratištu kod srpske krune“.

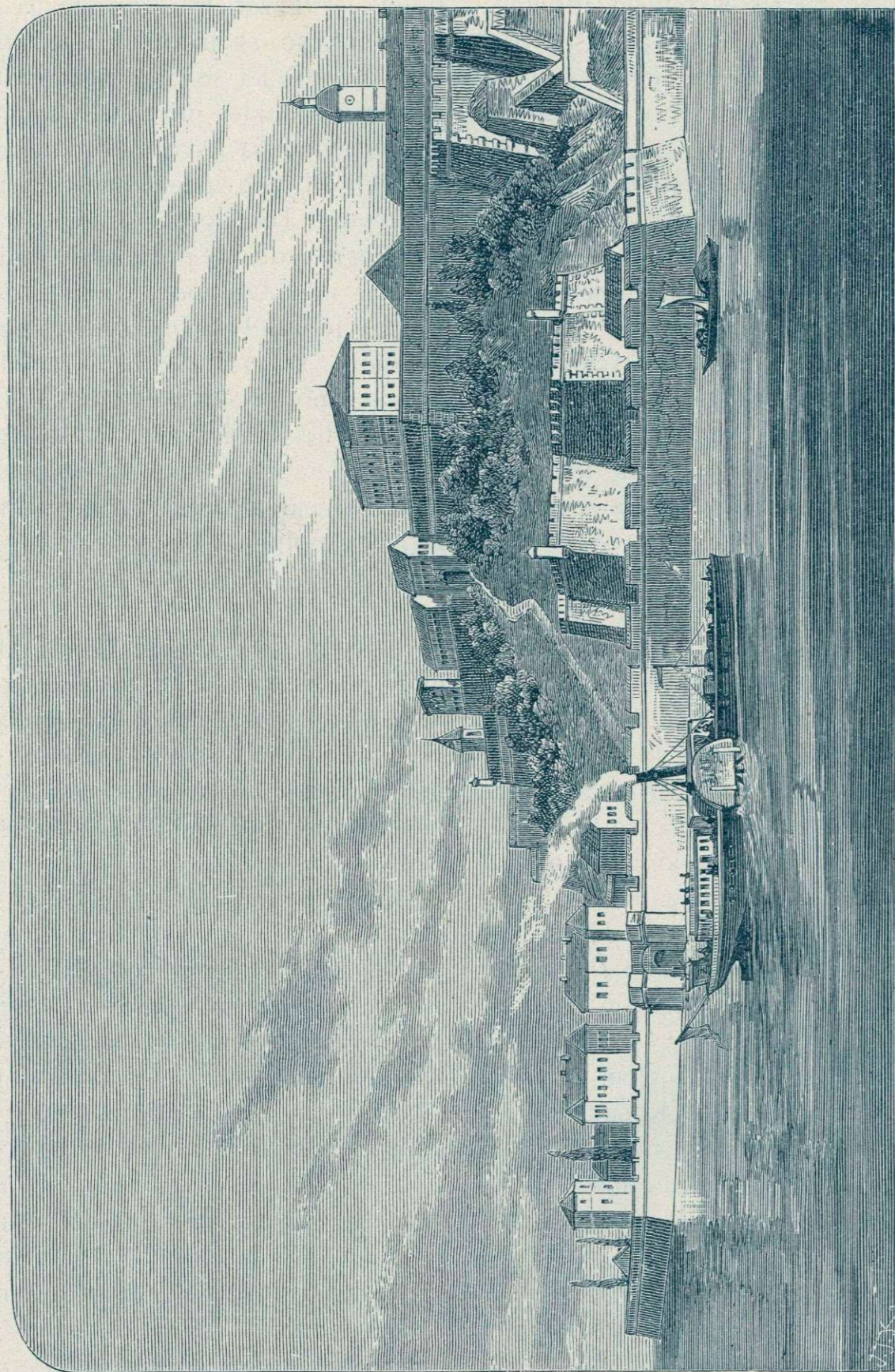
Sprehajal sem se po mestu. Izprva mi ni ugajalo bogve kako. Vedno sem moral paziti na svoje noge. Mesto je namreč slabo tlakano; cesta je pokrita z okroglimi ali pa štirivoglatimi kamni. Le važnejše ulice, kakor Terazija, knez Miloševa, knez Mihaelova ali pa Milanova cesta imajo ob straneh trotoar. Imeti moraš torej dobro obuvalo in dobre noge, da se ne utrušiš, ko hodiš po mestu.

Kmalu pa sem spoznal, da ima mesto vendarle marsikaj lepega in zanimivega. Zlasti novejša zgradbe so dokej lepe in moderne. Posebno lepa je kraljeva palača ali konak. Brhki vojaki čuvajo svojega Aleksandra in njegovo Dragico. Biva li pa v tej palači tudi sreča in zadovoljnost? Kdo ve?

Lepe so palače vojnega, finančnega, justičnega ministrstva. „Skupština“ se je zadovoljila s skromnejšim poslopjem. Da je

če so ta zabavišča vedno vredna, da se jim gradé tako monumentalne stavbe. — Lepa je glavna pošta, lepi so nekateri konzulati

Belgrad.

mestno gledališče krasna zgradba, mi ni treba posebej poudarjati. Saj je bila ena glavnih nalog XIX. stoletja, zidati pred vsem lepa zabavišča. Drugo vprašanje pa je seveda,

„Dom in Svet“ 1902, št. 1.

in hoteli, lepe so razen tega še nekatere trgovske in zasebne hiše. Drugo pa je malo-mestno, ali pa recimo: predmestno, saj drugače v Srbiji ni mogoče.

Oprostite, pozabil sem belgrajskega vseučilišča. Srbi imajo namreč v Belgradu tri fakultete: juridično, tehnično in filozofično. Medicinskega oddelka manjka popolnoma. V celi Srbiji se ne izšola niti en zdravnik. Zato pa je n. pr. dunajsko vseučilišče prenapolnjeno s srbskimi medicinci. — Poslopje samo ni posebno lepo; vendar pa Belgradu ne jemlje časti.

Po mestu vozi konjski tramvaj, ponekod tudi električna železnica, dasi je klancev v izobilici. Mesto se torej počasi modernizira; morebiti postane sčasoma popolnoma novodobno.

Popoldne sem se odpeljal po „električni“ v Topčider, ki je Belgrajcem to, kar je Dunajčanom Prater ali pa Ljubljčanom Latermannov drevored, samo s tem razločkom, da leži Topčider dobro uro pešhoje zunaj mesta. V davnem času so imeli tukaj Turki svojo topničarsko vojašnico, in odtod tudi ime Topčider¹⁾. Kraj je postal znamenit zaradi tega, ker je bil tukaj umorjen knez Mihael Obrenović l. 1868.

Topčider je skrit v tihi dolinici. Nekaj restavracij in preprostih hiš, to je vse, kar vidiš. In vendar je zlasti ob nedeljah in praznikih ljudstva tukaj bajè na stotine. Mislil sem si, da ugledam krasno kraljevo palačo ali vsaj vilo. Toda motil sem se. Majhna, enonadstropna, preprosta hiša nosi napis: „Letnji dvorac knjaza Miloša. 1831.“ To je torej ona kraljeva pristava, v kateri je umrl ta knez; in ne daleč od nje, v onem delu parka, kjer se pasejo krotki jeleni in brhke srnice, in ki se zato imenuje „Košutnjak“, so zarotniki, pristaši Karagjorgjevičevi, l. 1868. umorili Miloševega sina, kneza Mihaela. Preprost križ naznanja mesto, kjer se je izvršil umor. — Jetniki obdelujejo park; nekateri, menda nevarnejši, imajo noge vkovane v železne obroče; verige so privezane na njih.

Izprehajal sem se med nasadi in premišljeval žalostno zgodovino kraljevine Srbske. Tužna ti majka, Srbije! Dobro se je godilo Srbom, dokler so imeli še lastne vladarje.

S ponosom se vsakdo spominja carja Dušana Silnega. Pa žal, nekaj let pozneje so na Kosovem polju l. 1389. Turčini pokopali srbsko samostalnost. Padel je na tem bojnem polju car Lazar in brez števila plemičev, drugi pa so se uklonili pod turški jarem. Več kot 400 let so Srbi delali tlako divjim Turčinom, dokler jih nista v začetku devetnajstega stoletja osvobodila kneza Črni Jurij in Miloš Obrenović ter ustanovila samostojne kneževine. Toda grda nesloga, ta vrag slovanskega rodu, je povzročila hude domače prepire med Obrenoviči in Karagjorgjeviči. Koliko je trpela Srbija pod rajnim kraljem Milanom, ki jo je l. 1885. zapletel celo v bratomorno vojsko z Bolgari! Bode-li Srbija srečna pod mladim kraljem Aleksandrom in kraljico Drago? Koliko so škodovali ugledu Srbije lanski škandali, ki so nam še vsem v živem spominu! Pa molčimo rajši o tem...

III.

Prostrana je srbska stolica, dasi se ne more ponašati z velikim številom prebivavcev. Šestdeset tisoč jih šteje pa vendarle, in to po večini samih Srbov. Dasi pa so mestni napisi samo srbski, se vendar tu v restavracijah in prodajalnicah govori še mnogo nemško.

Ogledal sem si belgrajsko trdnjavo, ki nam je znana zlasti izza bojov Evgena Savojskega in generala Lavdona. Razume se, da jo stražijo vojaki pri vseh vratih. „Šta ćete ovdje?“ me vpraša narednik, ko hočem vstopiti skozi glavna vrata. Šele, ko ga potolažim, da „idem samo na šetnju“, me pusti v miru, da prestopim prag. Ampak močno je še to zidovje, dasiravno že staro! Debeli zid in težka železna vrata bi še dandanašnji od te strani branila vhod vsakemu sovražniku.

Poleg trdnjave je mestno izprehajališče Kalimegdan (= bojno polje). Tukaj se zbira zlasti na večer belgrajska gospôda, da si odpočije od dnevnega dela in truda. Park je urejen kaj ukusno. Zlasti lep je odtod razgled na dolenje mesto, na Savo in onstran Save na obširno polje, kjer je pred davnim časom „mali princ“ Evgen razvrščal

¹⁾ Topči = topničar, dere = dolina.

svoje trume, in odkoder je bombardiral belgrajske Turke. Toda časi se izpreminjajo: sedanja trdnjava se ne bi mogla dolgo časa tako uspešno braniti, kakor se je nekdej.

Srbi se s ponosom prištevajo med „pravoslavne“. Katoličanov je v mestu malo, samo okrog 4000. Večinoma so Nemci, Čehi ali pa Hrvati. Domačinov katoličanov je malo. Srbin je in ostane Srbin, t. j. pravoslaven.

Pa saj nimajo katoličani niti ene javne cerkve. Avstrijsko poslaništvo je dalo na svojem vrtu sezidati javno kapelo, ki ni sicer velika, pa je čedna. Obiskal sem jo, da v njej mašujem. Baš so prihajali otroci k šolski maši, pri kateri so molili sv. rožni venec — nemško. Nekam neprijetno dirne človeka, če sliši sredi srbske stolice moliti nemško. Župnijo oskrbuje mlad duhovnik djakovske biskupije, ki me je po svoji slovanski gostoljubnosti povabil na zajutrek. Pravil mi je, da ima mnogo posla. Šola, previdevanje, pogrebi, zelo velika in težavna pisarna, povrh tega pa še dvojno opravilo ob nedeljah, to je za enega človeka preveč. Pridiguje eno nedeljo nemško, drugo srbsko. — V celi Srbiji, ki šteje dva in pol milijona prebivalcev, je katoličanov samo nekaj tisoč, in še ti so večinoma tujci. Župnije in cerkve imajo pa tri, in sicer: v Belgradu, Nišu in Kragujevcu. Kdaj se bo neki izpolnila želja sv. očeta Leona XIII.?

Vsi drugi Srbi so „pravoslavni“. Toda za čast božjo niso posebno vneti, kakor se vidi. Molitev jim ni mnogo mar; oni potrebujejo samo zunanjih ceremonij. Cerkvâ je v Belgradu malo; velika, mogočna stolnica in pet malih cerkvâ — to je vse, kar potrebuje 50.000 vernikov. In še te hiše božje so vedno prazne.

14. septembra je praznik Povišanja svetega križa, pri Srbih „Krstovdan“. Obenem je smrtni dan kneza Miloša Velikega († 1860). Zato je bilo onega dne v katedrali veliko zadušno opravilo, katero je vodil sam metropolit Inokentij v obilni azistenci. Radovednost me je gnala v stolnico. Ljudi je bilo malo; za vratni in ob stenah jih je nekaj oprezovalo. Duhovščina je bila za-

stopana polnoštevilno. Pop za popom je prihajal in izginjal za ikonostazo¹⁾. Vsak nosi dolgo črno haljo s širokimi rokavi; na glavi nosi žametasto črno ali pa črnordečo štulo, ki je zgoraj širja kakor spodaj, in ki je bila oni dan pokrita z dolgim črnim zagrinjalom. Nekaj veličastnega ima tak pop na sebi; siva brada in dolgi lasje ga delajo še častitljivejšega. Odkril bi se mu na cesti, ko bi ne korakala zraven njega ponosita popadja, pred njim pa večji ali manjši popčiči in popčice...

Stopil sem torej v srbsko stolnico. Bóga mi, lepa je in prostorna! Vsa pozlačena je ikonostaza; dičijo jo krasne slike. No pa

Srbska narodna noša.

saj Grki in zlasti pravoslavni gledajo na to, da je ikonostaza kolikor mogoče lepa. Vse polno sveč gorí po cerkvi. Ravnokar so začeli pevci peti: „Gospodin, pomiluj!“ Potem pa je šlo naprej brez konca in kraja: „Pomiluj, pomiluj, pomiluj!“ Že sem mislil, da so pevci končali, kar se iznova oglasi

¹⁾ V grških in pravoslavni cerkvah loči véliki in edini oltar od ladje „ikonostaza“, t. j. visoka, lesena stena. Pokrita je s podobami svetnikov; odtod njeno ime (ikon = sv. podoba). Ikonostaza ima troje vrat: dvoje ob strani in eno na sredi. Skozi stranska vrata hodijo popi, diakoni in leviti; srednja se odpró le pri izpremenjenju.

pevovodja, in sicer za terco više: „Gospodin, pomiluj!“ Velik zbor srbskih bogoslovcev ti zakroži iznova: „Gospodin, pomiluj!“ In tako so prepevali ta „pomiluj“, kot da bi jim šlo za stavo. Nato se je bral menda list in evangelijski, vmes pa se je pelo še marsikaj družega. Vselej pa, kadar so pevci zapeli: „Slava Ocu i Sinu i svatomu Duhu“, vselej se je pričelo vse ljudstvo križati. Vsem se je poznalo na obrazu, da je to zanje sama zunanost; pravo notranjo pobožnost dobiš pri Srbih redkokdaj, ker jim manjka temeljitega verskega pouka.

Koliko časa je služba božja še trajala, ne vem. Izginil sem dalje po opravkih. Da bi pri nas imeli tako dolgo cerkveno opravilo, nam vsi ljudje uidejo iz cerkve. Vsekako pa moramo pohvalno omenjati srbsko cerkveno petje. Če je še tako dolgo, poslušaj ga pa vendarle rad, tako blagodejno ti zveni na ušesa.

IV.

Hočeš potovati v Turčijo, moraš imeti za to še posebnega dovoljenja, ki si ga moraš poiskati pri turškem konzulatu. Napotil sem se torej v stari turški oddelek belgrajski, ki se imenuje Dorčol, in kjer zdaj prebiva samo še okrog 160 mohamedancev.

V Jovanovi ulici sem poiskal hišo, na kateri berem napis: „Consulat général de Turquie à Belgrade.“ Majhna je, neznatna, ne boljša kot pri nas zidana koča. Stopim na dvorišče, kjer zagledam vodnjak na vreteno, baš kakor pri nas na kmetih. Na dvorišču stoji koliba, v katero stopim in pozdravim: „Dobro jutro!“ Za pisalno mizo sedi turški konzul, oblečen seveda v evropsko, francosko nošo. Le fes, ki je ležal pred njim na mizi, je izdajal njegovo orientalsko pokoljenje. Čečkal je nekaj po papirju. Razodenem mu svojo željo. Prav rad mi ustreže, samo plačati mu moram pred vsem šest frankov za kolek in pisarije. Šele potem me prične izpraševati, kdo sem, kaj sem in kam grem. Napraska nekaj turških čirečar, zapiše spodaj francosko: „Bon pour

se rendre à Constantinople“¹⁾, prilepi na potni list turški kolek za dvajset piastrov, podpiše svoje slavno ime: Izmail Assim — in bila sva gotova. „Fala lijepa“, mu rečem in odidem. — Pa pravijo, da se s slovenščino ne pride nikamor po svetu! S srbsčino pomešano jo razume še turški konzul v Belgradu, Izmail-efendi...

Tudi za Rumunijo je treba takega posebnega dovoljenja, in tudi to mi je drage volje in brez vseh stroškov dala „Legatiunea regala a Romaniei in Serbia.“

V Belgradu si na razpotju. Potuješ lahko v Carigrad po orientalski železnici skozi Sofijo, Plovdiv in Adrianopol; ali pa se pelješ po Donavi v Oršovo, odtod v Bukarešto in Konstanco in po Črnem morju v Carigrad. Odločil sem se za le-to zadnjo pot; nazaj se pa popeljem po orientalski železnici.

Pravijo, da je izmed najlepših voženj po Donavi vožnja iz Belgrada v Oršovo. „Vodniki“ kajpada radi pretiravajo.

Naveličal sem se že Belgrada. Ker parobrod v Oršovo odide šele drugi dan in to že ob petih zjutraj, sem se peljal rajši z lokalnim parobrodom v Smederevo, dve uri pod Belgradom. Tako imam dvojno ugodnost: gmotno, ker je v Belgradu, v „srbskem Parizu“, dokaj drago življenje, in pa pri spanju pridobim par ur, kar je na potovanju tudi nekaj vredno.

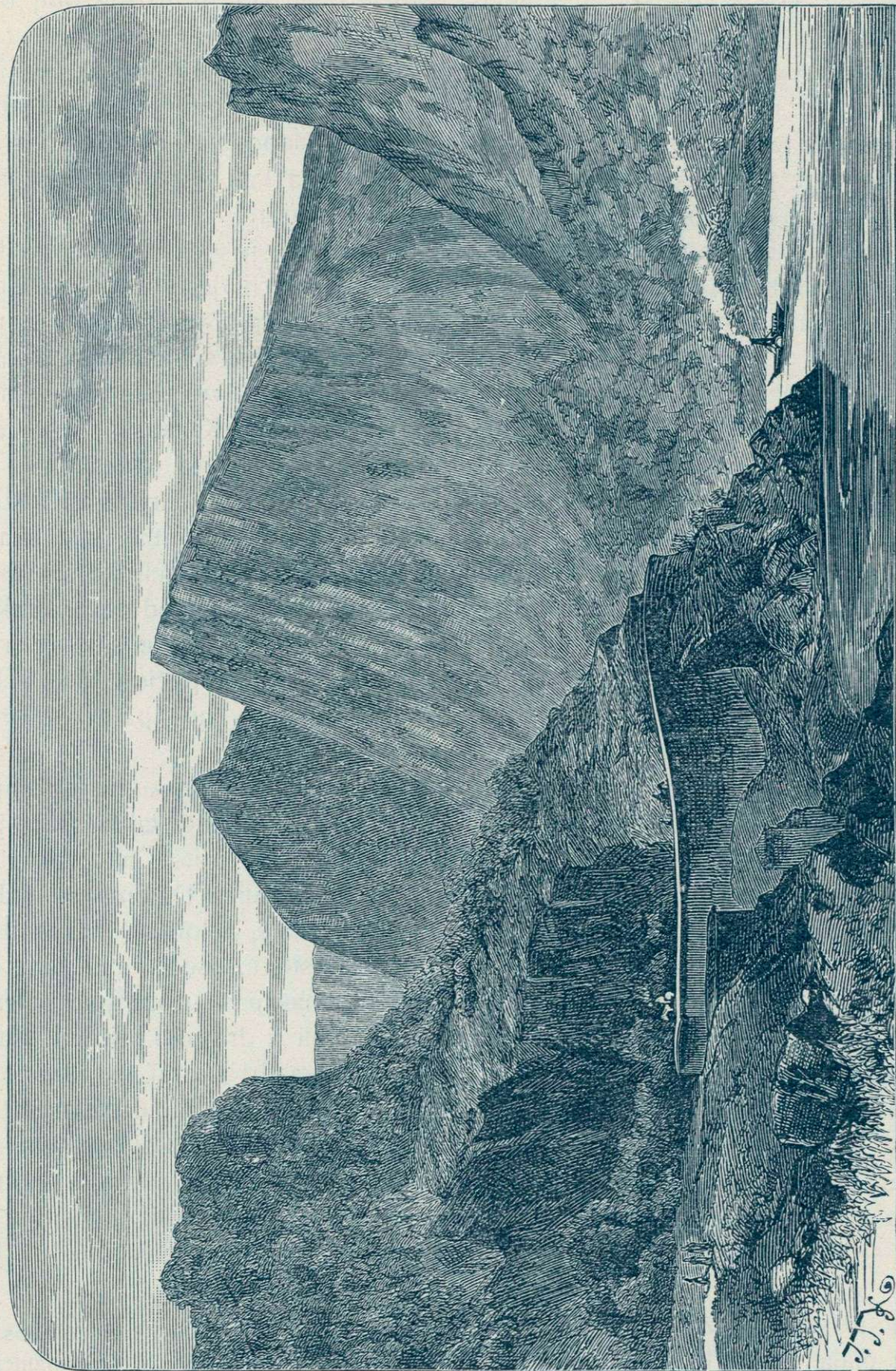
Iz Savine struge smo v par minutah priplavali v kalno, pa sila široko Donavo. Zdrčimo tik mimo trdnjave; mesto se nam smeje raz bregove. Bili smo že daleč, pa smo še gledali visoki stolp metropolitanske cerkve. Proti severu nas pozdravlja milenijski spomenik v mestu Zemun; pred nami se širi ogrska banaška ravnina, iz katere se iz daljave dvigajo beli stolpi mesta Pančove; proti jugu pa zavirajo Donavi strugo mali srbski griči. Na njih so posejane redke vasice, med tem ko na ogrski strani ne vidiš niti lesene bajtice. Drugače pa je vožnja iz Belgrada v Smederevo enolična, četudi ne dolgočasna.

¹⁾ „Ima dovoljenje, da potuje v Carigrad.“

Že iz daljave nas pozdravljajo bele hiše mesta Smedereva (Semendria). Mesto ni veliko; šteje do 7000 duš; pa ima jako lepo

Meščani se oblačijo kakor v Belgradu, tako tudi v Smederevu; kar je gospôde, gosposko, „evropejsko“; nižje in preprosto

Kazanska soteska.

lego^o ob Donavi. Zato cvetè tukaj živahna kupčija. Saj so vse ceste polne ljudi; ob glavnih ulicah je malone vsaka hiša prodajalnica.

ljudstvo pa hodi vedno v narodni noši, bodi obleka še tako zakrpana in umazana.

Srbske narodne noše opisavati mi ni mogoče, ker ima najbrže vsaka vas svojo

posebno obleko; vsaj tako se ti zdi, ko hodiš po trgih in srečavaš najrazličnejše oprave. Bogatice, ki so obenem narodnjakinje, nosijo črn, svilen jopič s širokimi, rdeče podloženimi rokavi; v kite pa so si vpletle rdečo čepico, ki jim služi namesto robca. Da bi Srbinja nosila navadni robec, nisem opazil.

Narodnjaštva je pri Srbih opaziti — preveč. Kar ni Srbin, to je „Švaba“. Zlasti na piko so vzeli Nemce; morajo že vedeti, zakaj. Na svojo cirilico so ponosni. Pisavo rabijo izključno fonetično. Izprva se ti čudno zdi, če bereš: Лубе (Loubet), Дайч (Deutsch), НьюЙорк (Newyork) itd.; pa sčasoma se navadiš tudi tega. —

Krasna noč je legla na zemljo. Mesec je razlil po celi okolici svojo blede svetlobo. Iz hotela, kjer sem stanoval, sem gledal svetlo površje cesarske Donave. Lahno so šumeli valovi; pripovedovali so si na uho, kaj so videli in kaj doživeli na svojem dolgem potu. In nekaj teh valčkov je prišlo tudi izpod Triglava ...

V.

Mnogo prijetnejša je vožnja na ladji kot po železnici. Imeli smo krasno vreme, ko sem se iz Smedereva po Donavi peljal v Oršovo. Spravil sem se na vrh ladje, sedel na prednji konec in zrl na Srbsko in na Ogrsko. Lahen vetrič je preganjal vročino, ki itak v jeseni ni prevelika. Bilo je torej jako prijetno.

Vožnja od Smedereva do Baziaša je še vedno enolična: na eni strani ogrska stepa, na drugi pa mali srbski griči. Dolgčas nam je preganjala truma ciganov, ki so se peljali v Baziaš. Delali so nam pravo cigansko muziko; dva pa sta pela, plesala čardaš in vriskala, da se je razlegalo i na Srbsko i na Ogrsko.

Zanimiva postane vožnja šele pri Baziašu. To je mala vasica kraj Donave, ki pa je zelo važna za promet. Le-tu se neha ogrska državna železnica. Na severni strani Donave se pričenjajo Transsilvanske Alpe, ki so del Karpatov in segajo globoko tja doli na Sedmograško in v Moldavijo. V

Baziašu se pričinja znana Sečenijeva cesta, ki pelje tik Donave prav do Oršove; ponekod je izsekana naravnost iz skale.

Na obeh straneh obdajajo hribi reko Donavo. Struga se zožuje bolj in bolj. Vesta del reke se imenuje „Klisura“, t. j. predor. Voda je na nekaterih krajih zelo nizka. Dasi je Donava že regulirana, se vendar nahaja še nekaj slapov, ki so vožnji seveda zelo nevarni. Pa kaj bi se bali; saj imamo dobrega krmarja!

Glasovita je Kazanska soteska, ki je v resnici divjeromantična. Če imenuje „vodnik“ vožnjo iz Baziaša v Oršovo najbolj interesantno vožnjo po Donavi, če je ta del reke „najveličastnejša rečna ožina v Evropi“, je pa Kazanska soteska višek te vožnje, in pred to sotesko se skrije še Renova „Lorelei“. Struga se zoži tako, da znaša povprečna širina reke samo 189 m, na najožjem mestu celo 161 m, med tem ko je Donava nižje Smedereva široka malone 2000 m, globoka pa je zato reka v soteski do 60 m! Visoke pečine štrle nakvišku na obeh straneh; v njih pa so si orli poiskali svoja bivališča.

In skozi to sotesko je nekdanj že cesar Trajan gradil cesto takrat, ko je hitel z vojsko nad bojovite Dake, prebivavce današnje Rumunije. Deloma je dal cesto izklesati iz skale, deloma je napravil kraj stene močne mostove, viseče na železnih drogovi. Še dandanašnji se poznajo v soteski luknje, kjer so bili ti drogovci pritrjeni, dasiravno je zob časa razdril skoraj vse drugo. Koncem Kazanske soteske pa, malo pred Oršovo, je vzdana v skalo tabla z napisom: „Tabula Trajana.“ Nizka je, skoraj nevidna. Mnogo je trpela vsled starosti; zato jo je dala pred nekaj leti srbska vlada prenoviti. Na njej so zapisane besede:

Imperator Caesar, divi Nervae filius,
Nerva Trajanus Augustus Germanicus, ...
... Montis et fluvii anfractibus
Superatis viam patefecit.

Kmalu za Kazansko sotesko se odpre dolina; še nekaj minut, in dospeli smo v skrajno mesto Hungarije, v Oršovo. Iz-

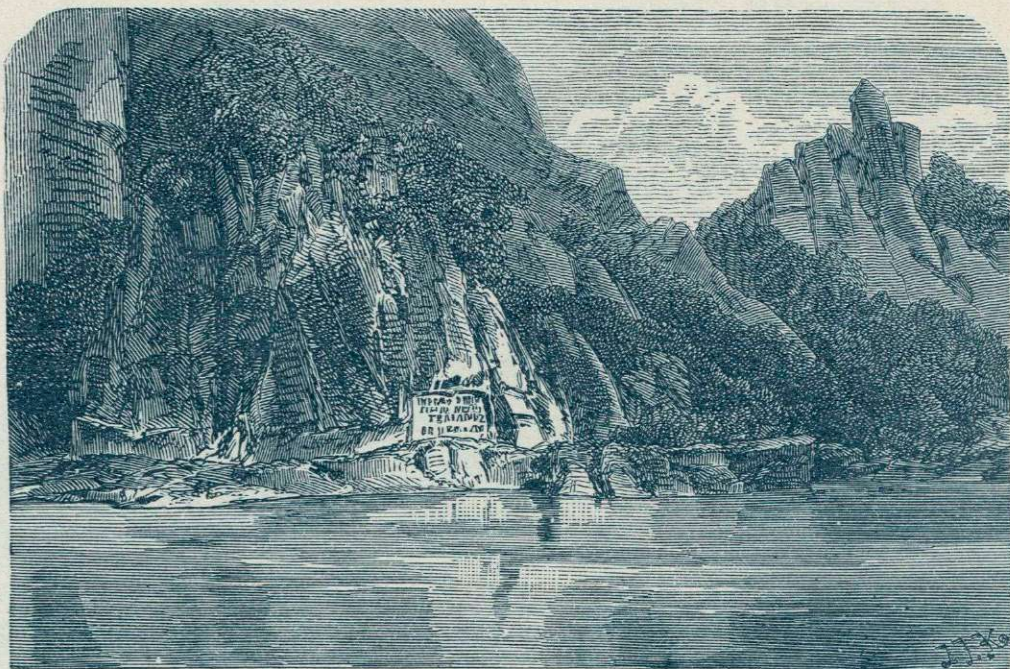
krcamo se in razidemo po hotelih. — Prostrano je mesto Oršova; prebivavcev ima dobrih 3000, in ti so Rumuni, Madjari in Nemci. Nekaj ulic ima in lepo število hiš, ki so vse pritlične, pa čedne. Eno prednost pa vendarle ima Avstrija pred Srbijo, namreč to, da skrbi za red, snago in lepoto.

Sredi popoldneva smo prišli v Oršovo; zato sem imel čas iti pogledat zanimivi otok Adakalé (= trdnjava na otoku) ali Novo Oršovo. Med avstrijsko Oršovo in rumunsko Verciorovo leži namreč sredi Donave precejšen otok, ki je svoje dni pripadal Turkom. V Svetoštefanskem miru l. 1878. so sicer sklenili, da morajo Turki zapustiti trdnjavo na otoku, niso pa določili, čigava posest bodi otok sam. Turki ga niso privoščili niti Srbom niti Rumunom, ampak so poklicali Avstrijo, naj ga posede. Adakalé je torej samosvoje ozemlje pod varstvom Avstrije. Na njem prebiva do petsto pristnih Turčinov in majhna avstrijska posadka (krog 50 môž). Prebivavci ne plačujejo nikakršnih davkov; istotako ne poznajo vojaške dolžnosti. Bili bi zelo srečni ljudje, ko bi ne bil otok tako pust in Turčini tako leni.

Mahal sem jo po prašni cesti proti rumunski meji, dokler nisem prišel do broda. Več Turčinov je že čakalo svojih žrtev. Svoje mohamedanstvo so kazali s tem, da so nosili fese, katerih drugoverci navadno ne nosijo. Neki deček, strgan in umazan seveda, prične kričati nad menoj: „Tešek kérem¹⁾, tešek kérem!“ Vsedem se v čoln; deček prime za vesli na sprednjem, njegov oče pa na zadnjem koncu, in zdrčali smo po Donavi. Nekaj minut in pristali smo pri otoku. „Tešek kérem!“ in skočil sem iz čolna.

Avstrijski vojak koraka po straži gori in doli in pazi, da se v trdnjavo ne prikrade nepoklican človek. Deček me pelje v turško naselbino. Prekoračiva več pragov, greva skozi več ozidij, da prideva slednjič do „čaršije“¹⁾. Ozka ulica vodi skozi kolonijo. Pred nizkimi hišami sedé Turčini, pijejo kavo in pušijo tobak. Semtertja se prikaže kaka Turkinja z napol zakritim obličjem. Vsi me gledajo, kot da bi me hoteli živega snesti. Ko pa vidijo, da sem suh in pohleven, me pusté dalje.

„Kave, mein Herr, kave!“ zakliče nad menoj kavedžija²⁾, in že sem sedel pri fin-džanu³⁾ pristne turške kave, zraven pa pri-

Trajanov napis.

grizoval „sultanov kruh“, t. j. neko sladčico, prirejeno iz sladkorja in različnih sadežev. Kavedžija je bil zelo zgovoren, že postaren Turek. Govoril je izvrstno nemško, saj je že nekaj časa bival na Dunaju; v Meki sicer še ni bil, pač pa že večkrat v Carigradu, Smirni, Bejrutu in Kahiri.

Začujem neko kričanje. „Mujezin⁴⁾ nas kliče k večerni molitvi“, reče kavedžija s smehljajočim obrazom. Radovednost me je gnala v mošejo. Stara, pa precej velika dvorana je predelana v molitvenico. Klopi

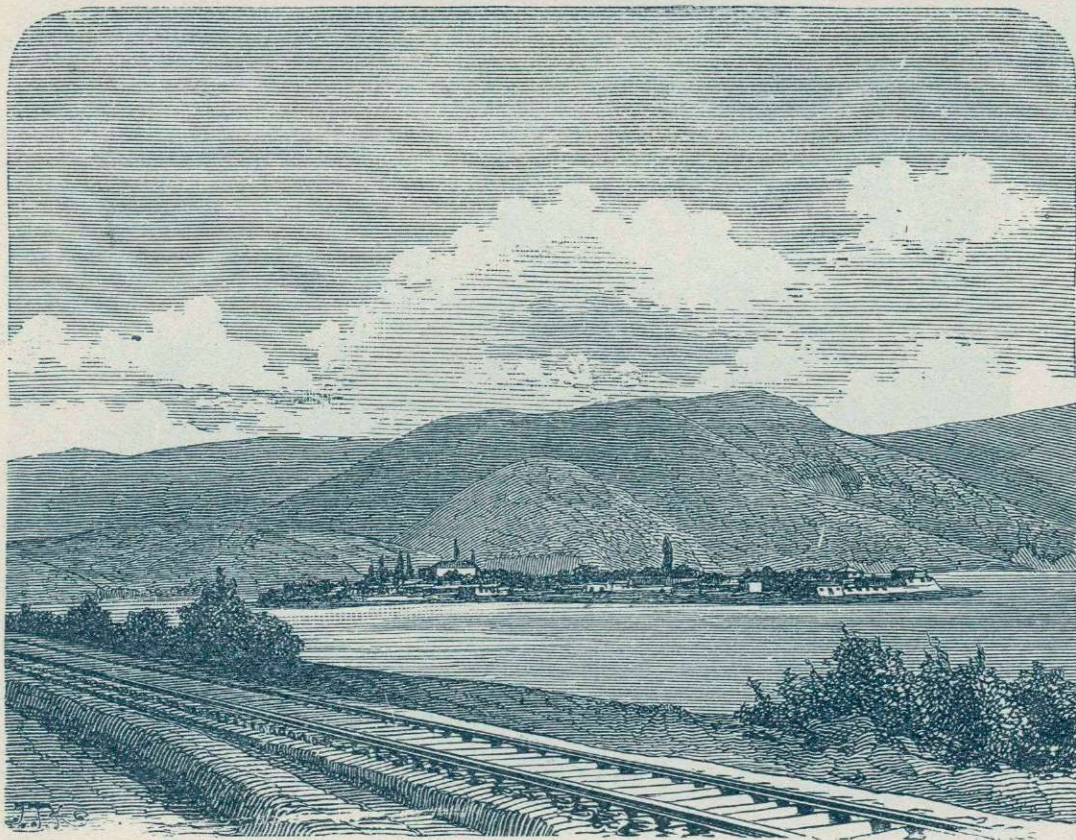
) Tukaj izvolite, prosim!

¹⁾ Trg. — ²⁾ Kavarnar. — ³⁾ Zelo majhna čaša. ⁴⁾ Cerkovnik.

nima nikakršnih, pač pa ima kor (brez orgelj seveda) in nekako prižnico. Tla so pokrita s pisanimi pregrinjali. Na stenah visi nekaj tabel s turškimi napisi, najbrže izreki iz korana. Pred neko duplino stojita dva muslima¹⁾ in opravljata svoj akšam²⁾. Molila sta turško, stala, priklanjala se z gornjim telesom, poklekovala na tla, poljubljala prah in delala bogve kaj še.

Zapuščal sem staro trdnjavo, ki je brez vsake strategične vrednosti. „Tešek kérem!“ in pristali smo na levem bregu Donave. Mesec je priplaval izza visokih Transsilvanskih Alp, ko sem došel v Staro Oršovo.

Stara Oršova.

VI.

Gotovo si že slišal o slovitih toplicah Mehadiji in Herkulovih varih; saj jih Madjari priporočajo na vse pretege, in po vseh večjih avstrijskih postajah je gotovo nabit tudi plakat z naslovom: „Herculesfürdő“. Šel sem jih pogledat.

Peljali smo se od Oršove dobrih 20 km proti severu, dokler nismo došli do čedne postaje „Herculesfürdő“. Nebroj voz-

nikov čaka pred postajo in ti kliče: „Tešek kérem!“ Od postaje do toplic je še precej dolga pot; zato je najbolje, da sedeš v kočijo in se izročiš vozniku na milost in nemilost. Cesta zavije med visoke hribe. Dolina je res sila romantična. Skoraj si misliš, da si zašel v Tirole, pa si vendar globoko doli v zadnjih izrastkih Karpatov. Voziš se dolgo časa po gladki cesti, dokler ne zagledaš pred seboj lepo zidanih visokih hiš in na njih izključno madjarskih napisov, dasi ravno bivajo v celi okolici sami Rumuni.

Že v starih časih so bile znane toplice „Ad medias“ in pa „Aquae Herculi sacrae“.

Pravijo, da se v okolici nahaja še nekaj starih spomenikov. Toplice so lastnina države, in le-ta jih tudi oskrbuje. V sezoni so baje prenapolnjene. Kajpada vlada v Herkulovih varih draginja kakor v vsakih drugih toplicah. Vrelcev je osemnajst; rabijo jih devet. Menda so izvrstno sredstvo zoper revmatizem, protin itd. Res krasne toplice so Herkulovi vari sredi divjeromantične doline. Izprehajališč in zabavišč imaš na izbiro. Visoki hribi za-

pirajo pristop vsem škodljivim vetrovom. Po dolini pa šumi deroča Černa, ki se pri Oršovi izliva v Donavo.

Mehadije nisem videl; tudi ni na tako velikem glasu kakor Herkulovi vari.

Med Staro Oršovo in med državno mejo se pride po krasnem drevoredu do „Kapelice ogrske krone“, ki stoji ravno tam, kjer so dne 8. septembra l. 1853. izkopali ogrsko kraljevo krono z državnimi insignijami. Ko so namreč l. 1849. prodirali Avstrijci in Rusi proti Aradu, kjer je bila

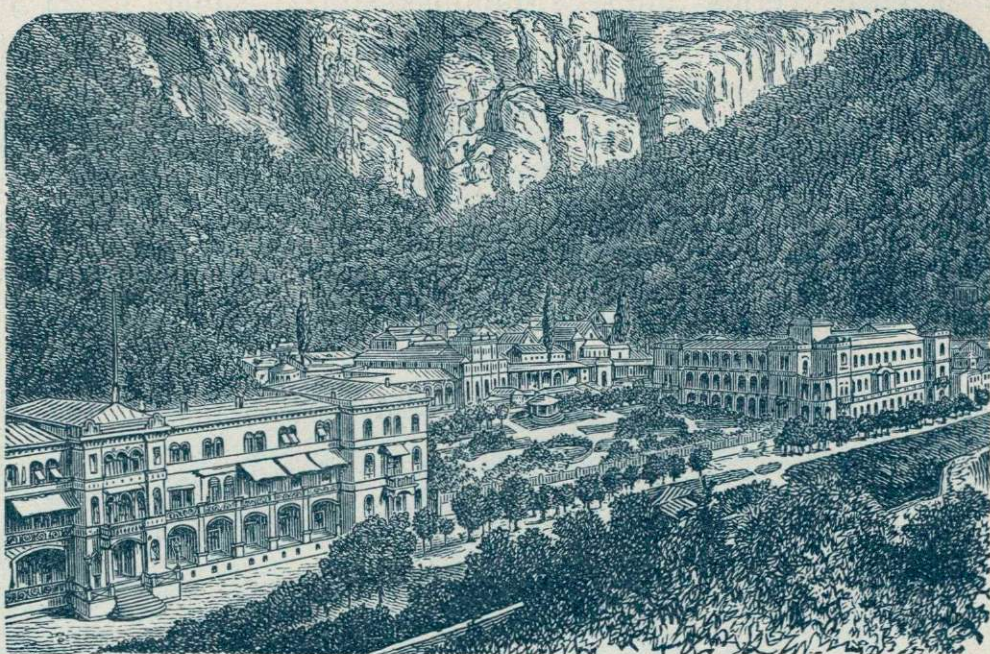
¹⁾ Mohamedanca. — ²⁾ Večerna molitev.

tedanja uporniška vlada, se je vstaški vodja Košut zbal, odpovedal se vrhovni oblasti in jo izročil poveljniku Görgeyu. Ko je pobegnil, je pa vzel seboj kraljevo krono z drugimi znamenji ogrske kraljeve oblasti. Dragoceni plen je izginil, in tudi ko je že cesarska vojska podjarmila vso Ogrsko, ni bilo moči dobiti nazaj ogrske krone. Čez štiri leta je na tem kraju pri Oršovi kopal rumunski delavec Juon Morosina z drugimi delavci in našel skrinjico s starodavnimi vladarskimi znaki.

Za Kazansko sotesko so zanimiva tako imenovana „Železna vrata“, turški „Demirkapi“. Donavo stiskajo tu od obeh strani visoke skale, s katerimi se končuje na levi strani Karpatsko gorovje, na desni pa Balkan. Skale se vlečejo počez skozi celo strugo. To so Prigradske pečine, nevaren prehod za ladje. Tukaj pada Donava jako naglo. Pri začetku kataraktov ob Szentski pečini je Donava še 50·76 *m* nad morjem, pri „Železnih vratih“ pa le še 30·88 *m*.

Prišel sem v Oršovo nazaj in stopil v pisarno „Donavskega parobrodnege društva“, da si kupim vozno karto. Imel sem namreč

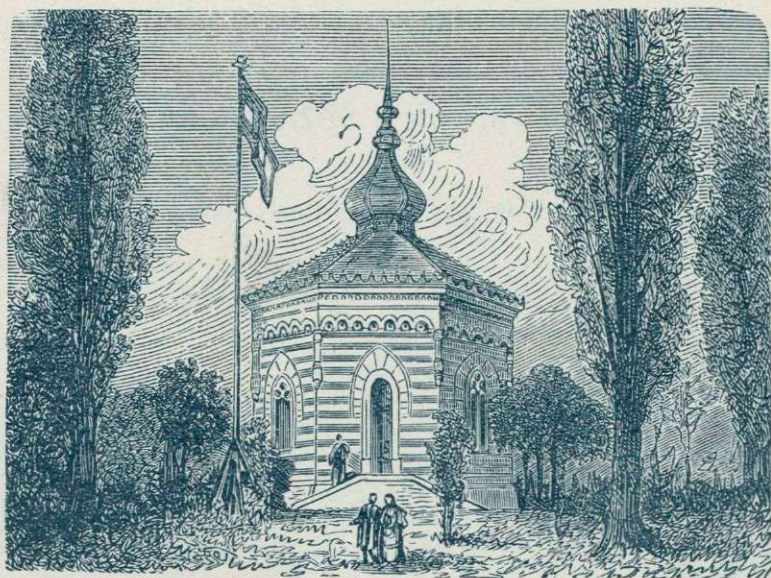

Herkulovi vari.

namen, peljati se iz Oršove po Donavi do Gjurgjeva, odtod pa z železnico v Bukarešt. Usoda je hotela drugače. „Danes ne odide nikak parobrod proti Rumuniji“, mi pravi uradnik. „Kako to, da ne? Danes je nedelja, in v nedeljo popoldan vozi ogrski parobrod, saj tako je pisano na voznem redu“, mu rečem. On pa mi odgovori: „Parobrod se je pokvaril. Počakajte do jutri. Jutri popoldan odide drug, avstrijski parobrod.“

Tešek kérem, tu ga imaš šmenta! Tako lep načrt sem si bil napravil, pa mi ga ena sama beseda vsega uniči. Naj li čakam cel dan brez vsega dela in postopam po Oršovi? Nikakor ne; saj ni parobrod edino prometno sredstvo. Čemu pa je železnica?

Gostilničarju potožim svojo srčno bolečino. „Čez nekaj časa odide rumunski vlak iz Verciorove. Če se peljete s kočijo, ga še ujamete“, me potolaži. Čez par sekund pa pristavi: „Ne, ni mogoče, da bi ga ujeli; je že prekesno.“ Zapeljivec pa je v istem hipu privedel na mesto voznika, ki me zagotavlja: „Gospod, jaz imam čile konje; pripeljem Vas še o pravem času.“ Dal sem se preslepiti, stopil na voz, in zdrčali smo po prašni cesti v dobro uro oddaljeno Verciorovo, prvo vasico in železniško postajo v Rumuniji. Pa kaj bi vam pravil, bilo je že davno prepozno! „Vlak je že

Kapela ogrske krone.

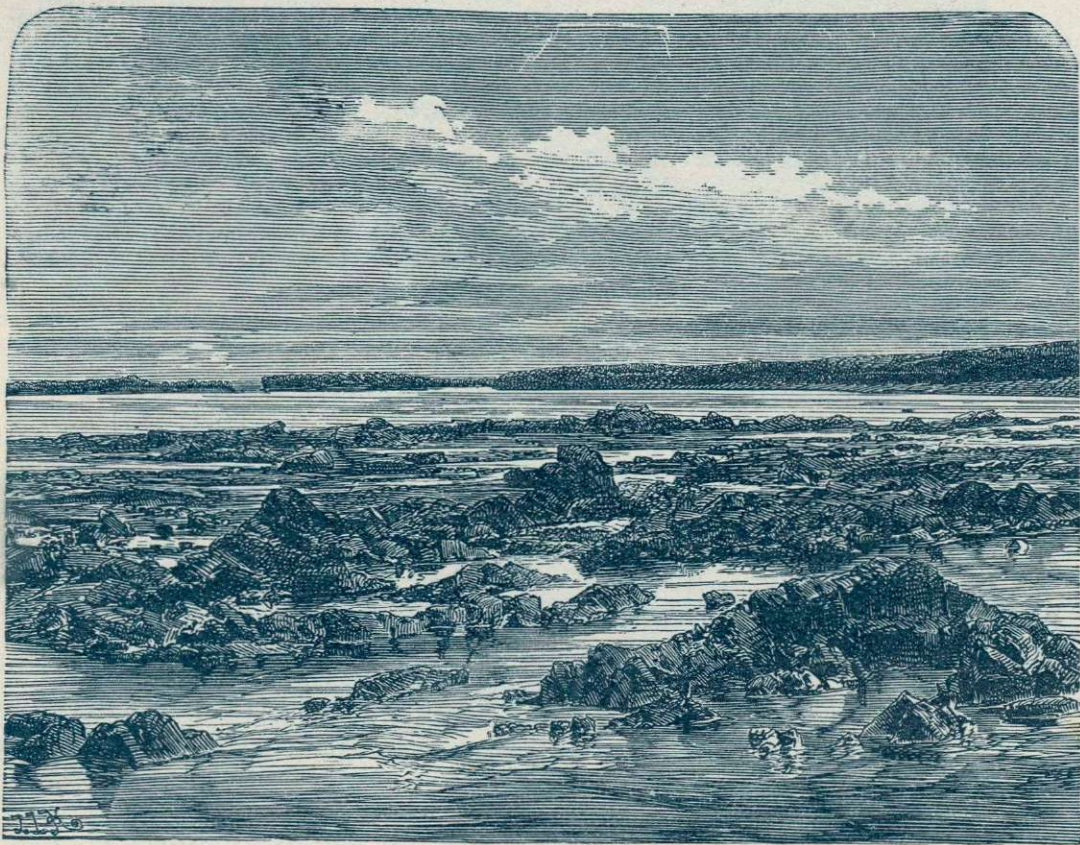
blizu Turnseverina“, mi reče rumunski stražnik, ko se peljeva čez mejo; voznik pa se hudomušno nasmeje; je pač vedel, zakaj.

Ista ceremonija, kot na vsaki meji na Balkanu, se je vršila tudi tukaj. Treba je odpreti kovčeg; uradnik ti pa vidira potni list i na ogrski i na rumunski strani. Majhen potok Bahna mejí Avstrijo od Rumunije. Na

stilnic in pa menda samo en hotel, to je vse, kar zazre tvoje radovedno oko. Stopim v hotel, pozdravim pristno rumunsko: „Buna sara!“ ¹⁾ in zgovorimo se, da ondi prenočim.

Hotel, v katerem sem bival, je bil podoben kranjski kmečki gostilni, če ni še slabši; vsaj snažno ni bilo tako, kakor je v naši domovini. Prodajalnica, žganjarija in pivnica so bile pri tleh, v prvem nadstropju pa spalnice. Gostilničar je govoril samo „romaniescu“; dobro, da je znal njegov sin za silo nemško.

Lačen sem bil, kakor še nisem bil na potovanju. Bom li dobil kaj jesti? Zvem, da imajo samo rumunske narodne jedi. Dobro, pa jih pokusimo! Natakari mi prinese velik krožnik „čorbe“, to je juhe, v kateri je kuhano meso, krompir, korenje in še drugazelenjava. Mo-

Železna vrata.

eni strani mostu vihra rdeče-belo-zelena ogrska, na drugi pa rdeče-rumeno-modra rumunska zastava. Visoko na pečini je zapisano z belimi črkami: „Romania“. Preko račiva most, in ker je moj „pasportul“ v redu, naju pusté v miru dalje. Z Bogom, Avstrija!

Verciorova je mala vasica brez vsakih posebnosti. Nekaj bornih poslopij, par go-

jemu želodcu je teknila prav dobro; kako bi drugemu, ne vem. Nato mi namesto pečenke prinese „piláf“, t. j. nekak „rižoto“, v katerega je vkuhano pišče ²⁾. Za nameček dobim še kos sira, ki mi pa ni šel v slast. Še kozarček vina, nato pa hajdi spat, da si odpočijem za dolgo vožnjo, ki me čaka!

(Dalje.)

¹⁾ Dober večer. — ²⁾ Pile (srbsko) = pišče.

Druga pomlad irskega naroda.

Priobčil L. L.

Če govorimo o pomladi irskega naroda, nimamo v mislih pomladi v njegovem verskem življenju. Angleži pač poznajo tak preporod katoliškega življenja, in duhoviti kardinal Newman je nadál v enem svojih govorov onemu živemu verskemu toku, ki je privedel toliko plemenitih mož prošlega stoletja v naročje katoliške cerkve, pesniško ime „druga pomlad“ (the second spring). Irska zgodovina pa je v tem oziru ena sama večna pomlad. Smelo trdimo, da ga ni naroda v Evropi, ki bi bil vero svojih očetov ohranil v najneugodnejših razmerah tako čisto in neomažeževano, kakor so to storili prebivavci zele-nega Erina, otoka svetnikov.

Ircem sedaj klije druga pomlad v slovstvu in narodnem jeziku. Devetnajsto stoletje, ki je oživilo slovstveno toliko malih narodov, Provansalom podarilo Friderika Mistrala, Catalanom prineslo Verdaguera, je tudi irščino, čeprav ob koncu stoletja, poklicalo k novemu življenju. Navdušeni rodoljubi so pred par leti osnovali društvo, ki naj bi pospeševalo učenje irskega jezika po Irskem, Angleškem in po vsem svetu, kjer bivajo Irci. Dandanašnji ima to društvo že 200 podružnic. Vsa irska mladina je v tem taboru, in irščino čuješ povsod v javnosti, tudi v Londonu, Liverpoolu, Manchestru in New-Yorku. Narodni listi prinašajo povesti, pisane v domačem jeziku, tuintam poučujejo irščino tudi že po šolah. Pri mnogih zborovanjih in veselicah na Irskem se često ne sliši niti ena sama angleška beseda. In to gibanje raste od dne do dne. Letos je tudi angleški parlament prvič v zgodovini slišal irsko besedo. Novoizvoljeni irski poslanec Mr. Thomas O' Donnell je prisegel v irščini v dokaz, da gaelski jezik še živi.

Zgodovina pristno irskega slovstva je žalostna. Ledena doba angleškega gospodstva je zamorila v teku stoletja narodno slovstvo. Zadnja knjiga, pisana v gaelskem jeziku ali irščini, je izšla leta 1644. Spisal jo je Geoffrey Keating. Od časa Olivera Cromwella je Irce pred vsem vera ločila od premagovavcev, in zato se ni čuditi, da so z izgubo prostosti, zaslužnjeni, oropani, brez zastopnikov, brez gmotnih sredstev, brez domačega plemstva, brez šol, začeli zane-marjati materinsko besedo. Irščino so govorili samo še preprosti kmetje, pastirji in

ribiči. Tuintam se je čula tudi po cerkvah, a olikanci so izvečine rabili angleški jezik. Irščina je le životarila in tudi znana emancipacija, katero so narodu izvojevali pogumni voditelji Daniel O' Conell, Parnell in drugi, ni pomogla jeziku do večje veljave. V no-vejšem času se je sicer razvilo neko irsko slovstvo, a v — angleškem jeziku. Znani Thomas Moore je zelo dvignil irsko zavest s svojimi domoljubnimi pesmami (Irish melodies), pa je pel angleški. Še celo novejši irski pisatelji, kakor Gilbert, Mrs. Tynan Hinkson, Mr. Frank Mathew, Miss Jane Barlow, Sheehan in drugi, ki tako izvrstno umevajo irskega duha, pišejo angleški.

Odslej se bo pa vse korenito izpreme-nilo. S številom čitateljev bo rasel tudi krog irskih pisateljev. Samo teh nedostaja. Na-darjenosti, slavne zgodovine, navdušenosti imajo Irci v izobilju.

Irskih domoljubov ne vodi pri tem delu prazen fanatizem ali slep nacionalizem. Oži-vitev jezika in narodnega slovstva je Ircem sveta stvar. Omenjeni O' Donnell piše lepo: „Naš jezik je edina stvar, ki nam je ostala po stoletnem boju. Svobodo in rodno zemljo so nam vzeli. Jezik in duh irski slonita drug na drugem. V početku je bil jezik v prvi vrsti sad irske duše, ko je kazal v svojih narečjih in načinih izraza različni značaj duhov, kateri so ga razvili. Potem pa je obratno jezik obrazil in razvijal dušo po-znejših rodov v svojo izrazito lepoto, s svojimi verskimi in pobožnimi težnjami, s svojim mističkim čarom. Tako sta rasla irski duh in irski jezik v naravnem redu drug poleg drugega, kot člena v verigi narod-nega razvoja, vsak kot dedič vednosti, omike in odgoje prednikov, zajemajoč iz zaklada prošlosti; in tako sta se razvila, ne v eni generaciji, ne s prisiljenim poukom, temveč v počasnem razvoju v teku okroglih 20 sto-letij. Irska duša je bila še celo v poganski dobi bistveno verna, čista, idealistična, do-vzetna, pokorna starišem, strastno vdana bodisi nebeškemu, bodisi zemeljskemu kralju, požrtvovalna, nesebična. To so bila tla, kamor se je moglo vsejati seme krščanstva, tla, ki so obrodila v istini trajen sad, ne samo njega sence, ali cvetko, ki zamre, ko prihruje vihar samoljubja in sebičnosti. Ta

duša s svojo preprostostjo, s svojo odkritostjo, s svojo versko vdanostjo, je prišla k nam neomadeževana v jeziku, kateri še dandanašnji, v času divje brezbožnosti, moralne propalosti, sebičnosti in pohlepnosti, propoveduje samo lepoto preprostega življenja, pripovedujoč pravljico za pravljico kot zgled požrtvovalnosti, čistosti in nedolžnosti. Naš jezik diha čas, ko so bili ljudje in narodi še mlajši, lepši in manj vdani materializmu nego dandanašnji . . . . Nikakor nočem pretiravati, pa zdi se mi in priznati se mi mora, da je duša angleškega naroda naših dni duša brez Boga na svetu, vsa v skrbéh za zemeljske stvari, ki bolešno drvi za svetovno silo in gospodstvom in prezira vse višje in plemenitejše namere, ki hočejo oblažiti našo naravo; duša, ki ne pozna istinitega praktičnega krščanstva z njegovimi lepimi nauki; duša pokopana v materializmu, prijemajoč se vsakega novega nauka, da bi zatrla v sebi glas božji; duša, ki ima vsekdar samo svoj prav in kateri se zdi neumnost, obsoditi samo sebe; duša, ki se na eni strani ponaša z neodvisnostjo, na drugi pa bolj ko vsakdo na svetu robuje domišljavosti, sili, naslovom, lepim besedam; duša, ki se dá tako lahko preslepiti in slepo zvoditi, akole vodniki spretno apelirajo na sebičnost njene narave.

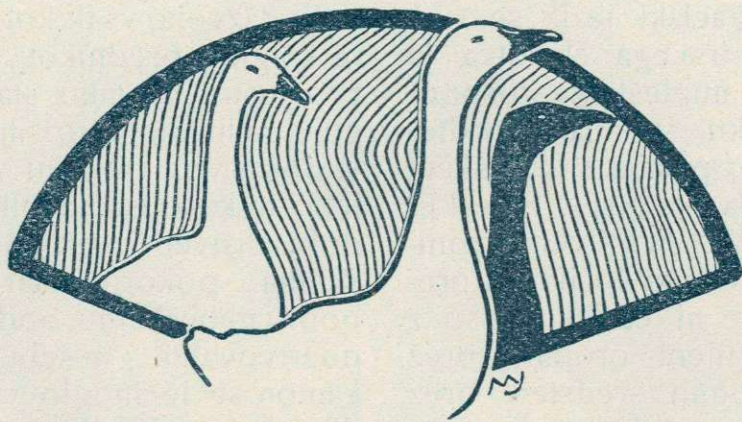
Pri vsej navdušenosti za svoj jezik so pa Irci tudi praktični. O' Donell pravi: „Sklenili smo, da se naši otroci morajo učiti dveh jezikov, angleščine radi trgovine, irščine za socialno vzgojo in za polet naše duše.“

To je vesela pomlad irskega naroda. Ko se veselimo tega pojava, se nam nehoté vsiljuje dvojno vprašanje. Najprej: ali bo ta pomlad obrodila tudi sadov? Če vpoštevamo silno navdušenost Ircev, njih nadarjenost pa tudi gmotna sredstva, katerih

so si mnogi rodoljubi v izobilju pridobili v Severni Ameriki, v Avstraliji in drugod, ni to povsem nemožno. Tudi Slovenci smo se zbudili, in se vendar od daleč ne moremo primerjati s slavno prošlostjo in neupognjeno žilavostjo Ircev.

Drugo vprašanje je v zvezi s prvim. Ako si Irci oživé lastno, lepo slovstvo, ni še s tem zagotovljeno, da je bodo ohranili tudi čisto in neomadeževano. To je druga, važna naloga irskih prvoboriteljev. Vprašanje je: Ali ne bo moderni duh našel poti tudi v to deviško, še le odkrito slovstvo?

Na to vprašanje moremo za sedaj samo odgovoriti, da smemo v vsakem slučaju pričakovati od tega gibanja najlepših sadov krščanske mistike, ki bodo presegli vse, kar je novo oživljena verska ideja pognala tuintam po Evropi. Mr. Brooke, ki je pred kratkim izdal zbirko irskih pesmi v angleškem jeziku („A Treasury of Irish Poetry in the English Tongue“) piše navdušeno: „Vera Ircev je tesno spojena z narodnostjo. Pesništvo ima skoraj vseskozi katoliški znak, in sicer katoliški s patosom, potrpežljivostjo in strastjo preganjanja. Irsko versko pesništvo v prvih letih devetnajstega stoletja je bilo pisano po ječah, pod vtiskom smrtne kazni ali prognanstva, na divjem močvirju in v gorskih duplinah . . . Plačilo, kakršno zasluži volk, je čakalo mož, katerih edini zločin je bil, da so ljubili svojo vero . . . Sedaj se zopet obnavljajo svete legende irskih svetnikov in slava stare irske cerkve. Mistični elementi, ki so tako globoko vkoreninjeni v katoličanstvo, se zopet prelivajo v zvonke verze, in njihova izredno močna duhovna smer, bela in rdeča od nebeških zubljev modrosti in ljubezni, tvori življenski del mysticismu, ki je eden glavnih stebrov keltskega probujenja.“

Tináčka.

Z naših gorá. — Spisal **Pavel Perko.**

Nadložna je bila — ah, saj je sama najbolje vedela, kako zelo da je nadložna!

Takole opoldne je bila navadno vsa družina zbrana pri kosilu. Gospodar Jakob je sedel v kotu za mizo; poleg njega je imel svoje mesto hlapec in poleg hlapca pastir. Dékle niso imeli. Gospodinja Ana, ki je bila Tináčkina hči, pa je sedela na stolu blizu vrat. — In največkrat so molčali vsi skupaj!

Tedaj pa ni bilo čudno, da je Tináčka, ki je zibala pri peči, kar naenkrat zadremala in ji je glava klonila nizdol. Če sedi človek pri peči na gorkem — kako ne bi zadremal!

In Tináčka je imela vrhutega še nadlogo, da ji je tedaj, ko je zadremala, prišla slina na lice; da so se ji ustnice radi pomankanja zob globoko udrle in se ji je napravilo po obrazu toliko gub in gubic, da je postala na pogled nekam tuja in odurna...

In prav tega ni mogel gledati gospodar Jakob... Kar nalepem, kot bi ga bila ugriznila kača, je vzkipel za mizo in glasno vzdihnil:

„Že zopet —! Ah, saj pravim, že zopet!“

Pri teh besedah je vselej zaškrtal z zobmi ali pa jezno vrgel žlico po mizi...

Potem se je pa primerilo, da se je zbudila še Cilka, ki je bila že itak bolna, in je zajokala v zibeli... To je Jakoba še-le spravilo pokoncu, to!

„Še to —! Ah, še to!“

In nič čudnega ni bilo, če je kar pustil vse skupaj in šel.

Ob takih prilikah je zavladalo neko tesno čuvstvo pri vseh navzočih. Družina se je spogledala; gospodinja Ana pa je vstala in šla vun, da se tam zunaj razjoka vselej iznova... In Tináčka se je tresla kot šiba na vodi.

Pa Jakob ni hotel imeti potrpljenja in ga ni hotel!

* * *

Jakob je bil za cerkovnika v Hribih.

Hribi — to je bila podružnica v gorah, posvečena sv. Filipu in Jakobu. Že Tináčkin oče in rajni njen mož sta mežnarila tukaj. In vestna sta bila v svoji službi in se mnogo brigala za cerkvico. O Jakobu pa se to ni moglo reči. — Vsaj zadnje čase so se imeli pritožiti ljudje tako za marsikaj...

Vse to je bolelo Tináčko in često je opomnila Jakoba na to in ono. Jakobu pa to ni bilo všeč. Preziral je Tináčko že itak in ji oponesel vsako malenkost, ki jo je opazil na njej. Očital ji je, da je vsa trda in počasna; da se ne zna vesti; da je človeku vedno pod nogami; da kašlja noč in dan; da je sitna, ker se vtika v gospodarske razmere — in še bogve kaj vse — — — Glede gospodarskih razmer — tukaj že celo ni trpel ugovora! Pa vendar je skrbela še nadalje. In ko je čula, da tudi v župnišču niso zadovoljni z Jakobom, in ko ji je prijateljica Treza namignila, da lahko pride tako daleč, da ga odstavijo od službe — o, potem je šele skrbela!... Če bi prišlo do tega, da bi ga odstavili, potem — zdelo se ji je — bi bilo izgubljeno vse... Potem bi ne bilo več tiste vezi, tiste dotike z župniščem... In potem bi šel Jakob po svojih potih še bolj...

Do tega pač ni smelo priti! In da se to zlo prepreči, je hotela storiti tudi Tináčka, kar bo v njeni moči. Ko bi le njena beseda kaj zalegla! Ko bi je ne preziral, ne črtil...

In sklenila je, kakor že tolikrat, da se hoče varovati vsega, kar bi mu ne bilo všeč — in storiti vse, da si pridobi, če mogoče, zaupanje in spoštovanje njegovo...

* * *

V resnici pa je ni preziral samo radi slabosti, ki jih je zapažal na njej... Korenina in pravi vzrok Jakobovega ravnanja je bil drugje.

Za zeta se ga je branila!

Tedaj, ko je bil prišel od vojakov, je že gledal za Ano. Imel pa ni nič. Oče mu je bil pijanec. Umrl je bil nanaglo in mu zapustil kolibo s par travniki in nekaj orali polja. Na tako mu ni mogla dati svoje Ane; saj je imela samo njo. Da bi pa on prišel v Hribe, ni bilo misliti; zakaj posestvo v Hribih je bilo obširno, in Jakob bi ga ne bil vaju. Zato se mu je z vso odločnostjo ustavljala. In tudi dekletu je branila, kar je mogla. Pa dekle ga je hotelo po vsej sili, in Jakob sam je znal govoriti tako sladko...

In dala mu jo je!

Ko bi bil rajni njen mož tedaj še živ, bi je morebiti ne bila dala. Tako pa je bil mrtev rajni Filip in ker je bil prihodnji zet Jakob, je mislila, da je kar odločeno tako, da mu jo dá.

In res — kolibo in tisto malo posestva doli v grapi je prodal ter se preselil v Hribe.

Tináčka se jima je umeknila v čumnato in si izgovorila sedemsto... Da sama ne bo potrebovala teh sedemsto, to je vedela; zakaj leta so že trkala. A vedela je tudi, da Jakob ni vaju gospodarstvu; zato je hotela ohraniti za vsak slučaj vsaj teh sedemsto. Ana jih je imela dobiti po njeni smrti. To je bil njen namen in nič družega.

A prav tega, da se ga je baje branila in pa da si je izgovorila tistih sedemsto, ji Jakob ni pozabil nikdar!

Že takoj prve dni je kazal svojo naravo... Kako je to peklo in bolelo! Pa molčala bi bila in potrpela vse, toda na gospodarstvu se je videlo takoj, da ni prišlo v prave roke — gospodarstvo je šlo navzdol...

In ni čudno, če je šlo navzdol! Gnojil je zdaj preveč, zdaj premalo; sejalo in želo se ni nikdar o pravem času; poslov sploh ni maral, in da bi mu bil kdo ugovarjal ali vsaj svetoval — tega Bog ne daj!

Potem je stopil v kupčijske zveze s Klinarjem, ki je bil nekaj prekupec z lesom in kot tak na jako slabem glasu... Vsak se je kesal, ki je stopil z njim v zveze!

Tudi Jakobu so odsvetovali — pa za-
stonj!

In pričelo se je izsekavanje gozdov — ah, kako je to bolelo! Sekira je pela od zore do mraka in še v noč... In smreke in hoje in bukve — vse je šlo, drugo za drugim!

Rajni Filip — kako lepe gozde je imel v gori! Vse črno jih je bilo — smreka pri smreki! In še jeseni, ko je listje odpadalo in je drugod bilo vse gôlo, so se v gori črnile smreke, kot da jim nista mar ne zima ne mraz, ki prihajata v deželo — —

Sedaj pa kar vse od kraja, dobro in slabo —!

Jakob in Klinar sta se shajala pri Jeretu, ki je imel gostilno doli v dolini. In tu sta delala pogodbe in račune!

In vendar je bila Jeretova gostilna na slabem glasu! In niti Jereta niti Klinarja ni bilo videti ob nedeljah v cerkvi!

Kako bo Bog dal srečo na vse to!

Zadnje čase je Jakob že sam izprei-
deval, da ga nese v izgubo. Vedel je, da delavci delajo po svoje in da jih Klinar nadzoruje po svoje. A priznati tega ni hotel. In gorje, če bi mu bil kdo opomnil, kako je!

„Čemu se vtikate —, le čemu se vtikate v reči, ki vam niso mar!“

— Ko bi imela pač nekaj več veljave pri njem!

Pridobi naj si jo —, pa kako?

Ko bi mu prepustila tistih sedemsto... Bogve, ali bi mu potem smela reči kako besedo? Prijateljica Treza ji je zadnjič za-
trjevala, da bi mu smela — —

Mogoče...

Potem bi ga pregovorila, naj gre v župnišče, naj gospodoma potoži o gospodarstvu in jih popraša za svet...

Potem bi pustil Klinarja — Ah — in kako novo življenje bi se potem začelo v Hribih!

Kaj, ko bi se torej res odločila —?

In z vso resnobo je mislila na tistih sedemsto...

* * *

Poslej je vztrajno iskala prilike, da si ga pridobi, da se mu prikupi.

Nekoč ob žetvi je bilo. Dela se je nakopičilo čez glavo, in Ana ni utegnila biti doma.

Enkrat, ko je odhajala v polje, je rekla Tináčki:

„Pripravite mu malico, ko bo prišel. — Solate mu pripravite!“

In Tináčka je bila vesela, da mu bo mogla postreči — brž se je odpravila na delo. Solato je oprala in otrebila z vso skrbjo, da bi vsaj ne prišla vmes kaka smet ali kaj družega, kar bi utegnilo razdražiti Jakoba. In potem je začela misliti, kaj bi mu še napravila, da bi ga razveselila...

„S slanino mu zabelim!“

Ta misel ji je prišla, ker Ana ni bila naročila niti da z oljem niti da s slanino. Tináčka pa je vedela, da mu je solata s slanino posebno všeč. In ker je imela v čumnati kos svoje slanine — sveže in visoke — je šla in mu zabelila ž njo...

Pa mu ni ustregla!

„Kdo vam je neki rekel beliti s slanino, kdo? S slanino... O ti moj Bog — zdaj ob tej vročini pa s slanino!“

Bala se ga je, da so se ji roke tresle, in toliko, da ji ni skleda zdrsnila iz rok.

„Sem mislila — ker si včasih... Jakob, ali je nisi včasih rad imel s slanino?“

„Rad?! Kdaj? — Morebiti pozimi, a poleti nikdar!“

„Ali ne?“

„Ne!“

Postavila je vendarle skledo predenj in sedla k peči.

No, branil se je ni! Nekaj časa je pač gledal postrani in molčal; potem pa se je lotil solate, in naposled mu je šla celo v slast... To je Tináčko veselilo in ji dajalo poguma. In vprašala ga je:

„Vroče je zunaj, jeli?“

„Seveda!“

„Pa se tako trudiš! Malo manj bi se trudil...“

„Manj?!“ In trpko se je nasmehnil — „Manj? Kdo bo pa obdelal? Ali boste vi?“

„Jaz ne morem. Ko bi mogla, bi pač —“
Nato ni odgovoril nič.

Črez malo časa pa ga je vprašala zopet:

„Ali ste poželi po Bregeh?“

Bogve, da ni mislila ničesar slabega! A vendar bi bilo boljše, da ga ni prašala!

„Kaj vam le mar!“ je zarojil nad njo.

„Ali morate vse vedeti? Hm! Po Bregeh? Kako bomo poželi po Bregeh, ko delavcev ni dobiti...“

„Ferjanka se je ponujala —“

„Kaj bo Ferjanka! Koliko pa ona po-
žanje? Komu se je ponujala?“

„Meni... Sama sem bila doma, in —“

„Vam? Čemu se sploh vam ponuja? Ali nisem jaz gospodar pri hiši? Čemu se le vtikate v gospodarstvo?“

In zopet si ni dal dopovedati — — Ne! Ni mu bilo ustreči — in ni mu bilo!

* * *

A da bi si mogla izbiti iz glave domače razmere in pustiti vnemar Jakoba in hišo — tega ni mogla. Kako, ko je hiša propadala kar vidno!

Ne, tega ni mogla!

A ker ni mogla pomagati na zunaj, se je zatekla k molitvi. In premolila je veliko.

Ob poletnih popoldnevih je često vzdignila otroka, oblekla ga in ga nesla s seboj. Deset korakov od hiše je bila cerkva. In tu v cerkvi je s Cilko v naročju premolila često vse popoldne...

Kako pa je bilo tudi vse tiho tu v cerkvi!

Sedla je navadno v prvo klop, in duša se ji je zatopila tja gori v veliki oltar, kjer sta v nekaki zlati dolbini stala iz lesa izrezana sv. Filip in Jakob.

V teh dveh svetnikih je zrla nekako vse svoje težave in skrbi, pa tudi vse svoje upe in radosti. V teh dveh svetnikih je videla na neki način — sebe samo... Zato pa ji je vselej obstal pogled na oltarju in vztrajal dolgo — dolgo — —

Sv. Filip in Jakob — kako lepa sta bila! Sv. Jakob je stal s povešenimi očmi... Sv. Filip pa je kazal z desno roko v svet;

drugo je bil položil tovarišu na ramo. — Tam po svetu pa je bilo videti, da so vodile ceste in tekle vodé.

In sama ni vedela, kdaj in kako se ji je povzpел duh in ji splaval daleč odtod tja v kraje, kjer sta živel in umrl svetnika Filip in Jakob.

O teh svetnikih je vedela marsikaj. Gospod Janez je nekoč ob semnju govoril o njih; — in to ji je ostalo v spominu...

Sv. Filip je oznanjeval vero poganom. Pregarjali so ga in naposled križali —

Kako lepo je znal pripovedovati gospod Janez o tem!

Križali so ga — tako je pravil — z glavo navzdol... In ko so ga hoteli sneti s križa, tedaj so zatrepetale mišice na svetnikovem telesu — bil je še živ... In izpregovoril je ter jih prosil, naj ga pusté, da umre tako kakor Učenik njegov — na križu... In umrl je na križu!

Tináčki so prišle solze — mislila je náse...

Saj duhovno križanje trpimo še vedno, je rekel gospod Janez in pristavil, da naj bomo pogumni in naj vztrajamo...

In sv. Jakob — tudi o njem je vedela toliko lepega!

Živel je silno ubogo. Škof je bil, a ni nosil niti črevljev niti pokrivala. Za svoje ljudstvo je premolil in preklečal cele ure. Pa preganjali so tudi njega in ga vrgli raz templjevo streho... In še umirajoč je molil za svoje preganjavce!

Kako se je znala Tináčka vselej iznova in s prvotnim ognjem zamisliti v te dogodke! Občutila je vse to tako, kot bi se godilo pred njenimi očmi, dà — nji sámí... Zato pa so ji potem mahoma prešle misli na njo sámó in na to, kar je bilo ž njo v zvezi: na Jakoba, na Ano, na Cilko... In ker je blagrovala svetnika zlasti zaradi srečne smrti, je mislila potem tudi na svojo smrt: — na konec svojega življenja...

Kakšen bode ta konec?

Trpela bo, ne toliko telesno, pač pa dušno — —

Sicer si je pa v duhu naslikala že zdavnaj, kako bo tiste dni, preden bo umrla.

Bolna bo — tako si je mislila — in ležala bo, ker noge ji bodo odpovedale... Da ji bodo proti koncu ohromele noge, to ji je že zdavna prerokovala prijateljica Treza. In tudi sama je čutila, da bo tako. In potem niti v cerkvico ne bo mogla. Kako bo takrat žalostno!...

No, pa poskrbela je tudi za ta slučaj. Štricelj, ki podobe izrezuje, ji bo napravil sv. Filipa in Jakoba, prav taka, kot sta v velikem oltarju, samo manjša. In postavila jih bo na okno poleg postelje, in tu bosta stala noč in dan...

Ona bode pa le ležala, in včasih ji bo navzlic vsemu prišel dolgčas za kak trenutek. In tedaj ne bo imela žive duše, da bi jo tolažila, razen sv. Filipa in Jakoba.

Črez okno v čumnati bo razpeta železna mreža in polmrak bo v prostoru. Skozi mrežine luknjice se bo videl kos neba in zvonikov vrh in pa postovke, ki bodo posedale po strelovodu... To bo ves svet, ki ga bo videla.

In muhe bodo brenčale in ji nagajale. Včasih bo splezala katera tudi na sv. Filipa in Jakoba in mu ščipala v roko ali v obraz... Pa les je pretrd — in jezno bo pribrenčala nazaj. No, nazadnje bo vesela celo muh, ki ji bodo delale družčino v samoti...

Ana se po navadi ne bo utegnila muditi pri nji.

Cilka bo pa takrat že večja in se bo igrala s sosedovimi otroki; ali pa bo na polju pomagala kako malenkost.

Zvečer šele, ko bo prišla družina domov, se bo nekoliko oživilo v prvi sobi.

In Jakob bo rojil, da mora delati le sam, da delavcev ni dobiti, da bi radi le drugi gospodarili namesto njega... Postrani bo padla kaka beseda tudi o tistih sedmihsto... Ana bo molčala. Hlapec in pastir bosta tudi molčala. Edina Cilka bo kaj izpregovorila.

Šele, ko bodo povečerjali, bo Cilka prišakala v čumnato, da ji vošči lahko noč.

In vprašala bo Cilko:

„Cilka, kaj ste delali danes?“

„Orali.“

„Ali si kaj pomagala?“

„Sem —“

To bo vsaj nekaj, kar bo mogla izvedeti od otroka.

Seveda potem bi rada vprašala Cilko še o očetu: ali je bil dober podnevi, in o materi: ali je jokala na skrivnem... Pa tega ne bo smela; zakaj otrok nedolžni bi pač ne razumel, kaj se pravi jokati na skrivnem.

Tako bo mineval dan za dnevom. Tako bo pričakovala smrti.

In medtem bo gospodarstvo šlo proti koncu, in sv. Filip in Jakob bosta samevala v cerkvici — —

Pa to so bile prežalostne misli. Zdramila se je —. In še zapazila ni, da je bilo medtem solnce zašlo in se je že mrak obešal na podobe v oltarjih... Treba je bilo iti.

Zbudila je Cilko, zdihnila še enkrat k sv. Filipu in Jakobu, pokrižala se in šla.

Tako je bilo skoraj vsak dan.

* * *

Nekoč pa jo je počakala pred cerkvijo prijateljica Treza in ji sporočila žalostno vest. — Povedala ji je, da so v župnišču izvedeli, kako dela Jakob, in kako je cerkva zanemarjena vedno bolj... In zato bodo baje preiskali cerkev... In v kratkem — tako je pristavila Treza — v kratkem bode kdo prišel in se prepričal...

Ta vest jo je potrla kakor še nikoli nobena!

Kaj je bilo storiti? Ali naj Jakobu pove?

Ne! On bi rojil in postal svojeglaven...

Toda, ako pridejo in vidijo — —!?

Morda je bila cerkva res zanemarjena — dotlej tega še ni bila zapazila — a morda je le bila... In ako, potem Jakoba odslové — in ali ne bo s tem vse izgubljeno?

To ni smelo biti!

In še tisti dan je šla in pogledala, ali je cerkva res zanemarjena ali ne. In glej: česar doslej ni zapazila, to je videla danes! Po tleh so ležale smeti in strjeno blato... Prti po oltarjih so bili zamazani in polni prahu... Tudi po svetnikih na stranskih oltarjih je ležal prah, zlasti tam, kjer se je gubala obleka in so bile globeli in zareze...

Ah, to so bile kar cele skorje prahu! In smeti je bilo kar na kupe!

In stekla na oknih — kako so bila zamazana! Prah, ki se je nabiral po steklih ob lepem vremenu, se je razmočil ob dežju in nekaka ilovica se je strdila in napravila debele plasti, ki se s prstom niti odstraniti niso dale...

Vse nesnažno! Vse zanemarjeno!

Šla je še do velikega oltarja, da bi videla, ali sta prah in blato prizanesla vsaj svetemu Filipu in Jakobu.

Nič! Tudi tu takisto! Kdo bi bil mislil, da je to mogoče —! In niti pičice vsega ni bila zapazila dotlej!

Tu je bilo treba počediti, omesti, omiti —

In odločila se je, da bo to storila sama in na tihem... Šla je domov, vzela metlo, cunjo, omelo — in se spravila na delo.

Delo je bilo naporno. Delala je počasi, varno. Roke so se ji tresle in noge so jo bolele. Sčasoma se je razgibala in potem je šlo lažje — saj biti je moralo...

In očedila je vse, kar je mogla doseči, ter tako, kakor je vedela in znala... In takoj je bilo ličneje po malem prostoru. Sv. Filip in Jakob sta se svetila kakor nova; okna so bila prozorna in klopi so se svetile v solncu.

Naposled je odprla še lino za velikim oltarjem, da je zrak potegnil, in se je izgubil duh po vlagi.

In šele potem je začutila, da jo je delo utrudilo. Sedla je v klop, in neki prijeten občut ji je stopil v ude. Obsedela je dolgo! In vetrc je pihljal nad njeno glavo, in spanec ji je hotel leči na oči...

Pa to bi utegnili škodovati —! Ta misel jo je obšla, ko je bila že na tem, da bi zadremala. Premagala se je ter se dvignila.

In glej: — noge so ji bile težke, glava ji je bila težka; v prsih pa jo je nekaj bolelo...

Napela je vse moči in se s težavo privlekla domov. Tu pa je šla takoj v posteljo.

In ko je prišla Ana, ji je potožila, da jo glava vedno bolj boli in da so ji noge nekam čudno mrtve in lesene — — (Konec.)

Slovenska književnost.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1901.

Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredila in razložila † dr. Frančišek Lampe ter dr. Janez Ev. Krek. 8. snopič. — Ta krasna knjiga je našla po smrti dr. Lampetovi vrednega nadaljevalca. Dr. Krek se je zamislil v načrt, po katerem je delal njegov prednik, in dasi ni dobil nič zapiskov, nadaljuje delo popolnoma po dosednji osnovi. Še celo v slog Lampetov se je zamislil, da bi delo bilo tem bolj enotno. Pozna se pač majhna razlika: Lampetov slog je bolj mehak, elastičen, meden, Krekov pa bolj kratek, lapidaren, jedrnat. A tega preprosti bravec ne bo niti zapazil. Ta snopič je krasen po vsebini in po slikoviti prireditvi. V njem se popisuje razvoj izvoljenega ljudstva od babilonske sužnjosti do grške oblasti nad Judi. V osredju stojita vzvišena preroka Ezekiel in Daniel s svojimi veličastnimi in simboličnimi videnji. Pri Danielu ima pisatelj priložnost, da se ozre tudi na življenje v starodavnem perzijskem kraljestvu. Esterina značilna zgodba stoji v središču te dobe. Hagej, Zaharija, Nehemija, Malahija nas privedejo zopet nazaj v obljubljeno deželo in kažejo vedno določneje na pripravljajoče se mesijansko kraljestvo. Prihodnji snopič nam prinese konec starega zakona. — n. —

Pamet in vera. Slovenskemu narodu v potrditev njegove vere. Spisal J. M. Seigerschmied, duhovnik ljubljanske škofije. I. zvezek, 8°, 159 str.

Od nekod smo čuli glas, da „takih knjig ljudstvu sploh ni treba dajati v roke...“ Ta glas ni po načelu: Dajmo ljudstvu vsestranske omike! — ali pa je glas človeka, kateri v izpopolnjevanju uma glede na najvišjo, božjo vedo — ne vidi naobrazbe!... Mi pravimo: Apologetične knjige naše ljudstvo krvavo potrebuje v času, ko razni „prosvetljenci“ na vseh konceh rujejo ob stebrih tiste njegove vere, katera je njegov življenjski pogoj! — Seveda si delo te vrste za ljud-

stvo misli vsak po svoje. Nam bi se zdel najbolj smotren nekaj apologetičski repertorij, v katerem bi bili zbrani poljudni, pa krepki in temeljiti odgovori na razne, zlasti važnejše in dandanes najbolj razširjene ugovore proti verskim resnicam, oziroma cerkvenim rabam in naredbam, tako nekako po francoskem vzorcu Ségur-jevem¹⁾ ali laškem Franco-ve²⁾. No, gospod Seigerschmied se je odločil za nekakšno zistematično apologetiko. Tudi dobro. Glavna stvar je končno vendarle, da je knjiga poljudna, preprostemu razumu dovzetna. In to je Seigerschmiedova knjiga — seveda z izjemami semtertam. — Štiri velika vprašanja je obdelal pisatelj v tem I. zvezku: o božanstvu Kristusovem — o cerkvi — o posmrtnosti — o previdnosti božji, ki bedi nad svetom, nad posamezniki in v zgodovini celokupnega človeštva. Skoraj vse apologetike se bistveno začenjajo tako kakor Seigerschmiedova — dasi bi morda bila taka dela bolj korenita in podstavljena pa tudi bolj prozorna, če bi razpravljala precej na prvem mestu o bivanju osebnega Boga-Stvarnika, v kolikor spoznava to bivanje naš naravni razum. Odtod se razvije čisto samoobsebi razmerje človekovo do Boga-Stvarnika, pojem religije, kateremu naj sledi raziskavanje o edinopravi nadnaravni religiji, ki jo je prinesel Jezus Kristus in ki jo nedotaknjeno hrani katoliška cerkev. — Toda pustimo to! Gospod Seigerschmied je pisal vernemu slovenskemu narodu v potrditev njegove vere, zato je šel z mirno vestjo po drugi, navadnejši poti. Dobro je vobče, kar je napisal. Zlasti občudujemo njegovo pridnost pri zbiranju tvarine. Pisatelj je moral veliko brati in bilježiti, kajti obilno porabnega blaga je nakopičil na 159 strani. Osobito blaga, ki dela knjigo poljudno, ljudstvu prikupljivo: zgodbic, primer, rekov itd.

¹⁾ Mgr. de Ségur: Réponses courtes et familières aux objections les plus répandues contre la Religion. — Ed. 221. Paris 1897.

²⁾ P. Secondo Franco: Risposte popolari alle obiezioni più comuni contro la Religione. Vol. I—II. Modena. Tipografia Pontificia ed Arcivescovile dell'Immac. Concezione — Ed. VI. 1878.

Dejali bi skoraj, da je v tem oziru tuptam dobrega odveč. Pri zbiranju treba tudi izbirati. Boljše bi bilo morda semtertam manj dogodbic, pa tiste povse kritične —; manj, pa ob tistih docela razpreden dokaz resnice. Na tem in onem mestu — se nam zdi — je pisatelj nadrobil preveč vsakovrstnih „zgledov“, a se premalo poglobil v stvar samo... Sicer nimamo posebnega grajati. Tudi jezik je dovolj pravilen in domač. Čujemo, da ljudstvo z veseljem prebira knjigo. Nič čudnega. Saj so že naslovi posameznih oddelkov tako vabljivi. „Dragocen zaklad“ — „Priatelj životopis“ (bolje: življenjepis!) — „Slepar ali kaj?“ itd. — Kdo nebi vzel v roke in bral?... Če pa ljudstvo knjigo rado bere, je to dokaz, da jo umeva. Seve, prav povsod pač ne. „Civilizacije“ in „reformacije“ in „materializma“ in drugih takih stvari preprosti narod ne ume, če se mu ne dopovedó čisto po njegovo —: in tega v knjigi semtertam pogrešamo. Tudi nekatere cele oddelke bi bil moral gosp. pisatelj še bolj premleti, da bi jih mogli uživati preprosti umovi. Sicer pa, kajne, kritično rešetati take stvari je mnogo lažje, nego pisati jih. Moška je ta!... Zato pa vsakomur, ki je pri spisovanju tako težke knjige za toli dobro rešil svojo nalogo, kakor g. Seigerschmied pri tem prvem poizkusu — zaslužena čast! ¹⁾

Dr. M. O.

Umni kletár. Spisal A n t o n K o s i, učitelj v Središču. Celovec 1901. — Gospod Kosi je pred kratkim izdal sam knjižico o vinogradništvu, katero smo pohvalno omenili, ko je izšla. Pričujoča knjižica je izpopolnitev one, a mnogo natančnejša, spisana res skrbno, in z ozirom na nove izkušnje na tem polju. Gospod pisatelj razlaga, kako je treba ravnati z dragoceno kapljico od onega trenutka, ko se odtrga s trte. Natančno popisuje kletno opravo, orodje, mošt, kipenje, kako se pripravlja črnina, kako se izboljšuje mošt iz slabih letin, kako se vina pretakajo, zalivajo, čistijo, precejajo, mešajo, nalivajo v steklenice, daje navodilo krčmarjem in vinskim trgovcem itd. Družba je dobro ukrenila, da je to knjižico izdala. Saj so bridke izkušnje in izgube zadnjega časa prisilile naše vinogradnike, da intenzivneje obdelujejo vinograde in da varčneje in pametneje ravnaajo s svojim pridelkom. Zato pa ljudstvo živo čuti, kako potreben mu je tak pouk. — m. —

¹⁾ Čujemo, da je celovška nemška „Bratovščina sv. Jožefa“ podala letos svojim udom knjigo: „Die Wege zur Kirche“, v kateri so opisana življenja raznih konvertitov in pota, po katerih so prišli do resnice. Tudi to je izvrsten način poljudne apologije — tudi na kaj tacega naj sčasoma misli naša „Družba sv. Mohorja“!

Ivan Cankar: **Knjiga za lahkomi-selne ljudi.** V Ljubljani 1901. Založil L. Schwentner. Mala 8°. Str. 192. — Na svetu so čudne ljudje. In ker imajo tudi ti čudni ljudje pravico, da množé s svojimi proizvodi literaturo, naletimo često v slovstvu na književne izdelke, katerim bi šli rajši s pota, kakor se izogibamo družbe nekaterih ljudi. In ker so vse naše socialne razmere take, da porajajo vedno več bolestitih, nezadovoljnih in nezadovoljivih eksistenc, se kažejo tudi v književnosti vedno pogostejše nezdravi izrastki, ki obračajo za hip pozornost nase, a nimajo moči do trajnega obstanka. Zdi se, da geniju nove dobe ne zadostujejo več stare priznane muze, ona brhka devetorica, katere novodobni bolnik več ne umeva — ampak da hočejo postaviti na prestol novodobnega Parnasa — nališpano Karikaturu. V dobi, kateri velja Nietzsche za modroslovca, psihopatija za psihologijo, v času, ko si izbira umetnost svoje ideale enkrat v uličnem blatu, drugič v simbolističnem sanjarstvu — v takem času se ni čuditi, da dobri okus več ne zna razločevati med istino in karikaturu. In v takem času estetične anarhije se lahko zgodi, da kdo računa na izprijeni okus mlajšega, neizkušenega občinstva in mu frivolno kaplja v dušo fantazme, katere zastrupljajo srce in uglišujejo pamet. Kdo še ni zapazil, da se med mlajšim izobraženstvom vedno pogostejše kažejo simptomi nove bolezni, katera, kakor sploh mnogo novodobnih pojavov, nima slovenskega imena in ki se zato nazivlja „blaziranost“? V to vrsto spadajoči ljudje po navadi niso brez vsake nadarjenosti, a so svoje darove umazali v slabem slovstvu. Nezadovoljni sami s seboj in z vsem svetom iščejo naslade v tem, da se norčujejo iz vsega, najbolj pa iz tega, kar jim je nedosegljivo. S pol žalostnim, pol zaničljivim zasmehom gledajo na družbo, vse kritizirajo in bagatelizirajo, norčujejo se iz preteklosti, zametujejo sedanost in topo strmé v neko motno prihodnjost. Svoj uspeh iščejo v persiflaži, in ta ima svoj vrhunec v tem, da kdo cinično z vsem svetom persiflira še samega sebe. In taka je Cankarjeva muza.

Za pametne ljudi ta knjiga ni; mislimo, da tudi za lahkomi-selne ne bo. To so le razmetani drobci barvanega stekla, ki motno sevajo iz sanjave polteme. Začenja se z navidezno učenimi, a v resnici praznimi aforističnimi stavki, v kakršnih prorokujejo novodobni Zaratrustri. Zdi se nam, da tičí v njih nekaj Bahra in Nietzscheja. Iz vsega se norčuje: iz rodoljubja, iz morale, iz krščanstva, iz države, iz cerkve, iz samega sebe. „Baš o stvaréh, ki so nedotakljive, najdragocenejše svetinje na-

roda, imam svoje posebne misli, ki so take nature, da bi se vrgel sam preko praga družbe, če bi jih poskušal zagovarjati ali celo uveljaviti. Kako naj si služim kruh s filozofijo in zgodovino, če se premaknem preko praga?... Kaj imam sploh pravico zahtevati kruha od te družbe, če jo zaničujem in podiram?... Morda se mi posreči, da zastrupim troje ljudi s strupom svojih misli ter tako izločim droben kamenček iz stavbe, ki bi je s svojimi šibkimi rokami nikoli ne mogel porušiti do temelja..." (str. 82.) „Ne zapravlja samó svoje učenosti, celo igra se s koščki kakor mlada mačka s solnčnimi žarki. Izmučen je in utrujen, zato ima čudovit smisel za smešno stran življenja. Tragično stvar postavi pred izbočeno steklo ter se raduje nad imenično karikaturó.“ (Str. 69.) Ta sodba o človeštvu velja v resnici — ako odštejemo učenost — za Cankarja samega. On je nihilist in se s tem baha, ker misli, da nam to imponira. A nam se zdi smešno...

Ko imenuje Cankar „filistra“ vsakoga, ki priznava še božjo avtoriteto (str. 7.), ko stavi v isto vrsto Kristusa, Husa in Napoleona (str. 135.), ko imenuje hudobnega duha „usmiljenega, nesebičnega, edinega pravega prijatelja človekovega“ (str. 38.), ko se hvali, da je ustvarjen iz testa, ki misli hudič iz njega napraviti novo človeštvo“ (str. 48.), ko pravi, da so „krščanski narodi gnusna golazen, ki ima vsakdo pravico, da jo strè s peto“ (str. 46.) — ko tako posnema brezumne vzklike preživelih satanistov iz drugih slovstev, nam ne zbuja nobenega drugega čuvstva, kakor usmiljenja vreden bolnik, katerega mrzlični vzdih pač razodevajo podobe, vtisnjene njegovi razdraženi fantaziji, ob katerih si pa mislimo: Revež ne ve, kaj govori!

Plitvi duhovi izkušajo po ceni doseči nekaj slave s tem, da ponižujejo in zasmehujejo to, kar je veličastno in vzvišeno. To je pač zadnji dušeslovni razlog za žalostno dejstvo, da se otroci nezrelega novodobnega svetovnega nazarja tako predrzno zaganjajo v večne resnice krščanstva. Zato si tudi Cankar izkuša pridobiti cenjenih lavorik na tem polju, ko pravi, da se je slovenski narod „pomehkužil in pohujšal pod vplivom krščanstva in njegovih hlapčevskih nauk“ (str. 74.). Kaj naj pač odgovorimo histeričnemu dekadentu, ki zdravemu ljudstvu očita, da je pomehkuženo! Kaj naj rečemo človeku, ki se norčuje iz onih, katerih „tolažba je v brezplodnem sanjarjenju, v lepih poljasnih sanjah o vseмогоčnem Bogu!“ Po ušesih mu zvene razne blasfemije blaznih nadljudi, ko pravi: „To je narava človeška — klečeplazstvo... Tako so si ustvarili Boga in kralja..." (str. 159.). Nekaj nečuvno origi-

nalnega hoče povedati, in zato popisuje ministranta, ki je „Boga sovražil“. Domišlja si, da bo vse bogoslovje prebrnil, ko piše, da Bog ljudi „vara“, da Bog „posluša pobožno molitev in jo zasmehuje“ (str. 103.). Moralne krščanske zapovedi so mu nevšečne, in zato jih hoče spraviti s sveta s potezo svojega vseмогоčnega peresa: „Jaz samó ne morem razumeti, čemu se sramujemo in čemu obžalujemo, da smo pokazali moráli hrbet ter se udali mesenim slastém... Morála je kralj brez kraljestva“ (str. 154.). Dekadent misli, da je neskončno vzvišen, ko nam to pripoveduje, a nam se zdi neskončno nizek...

Montaigne pravi nekje: „Neverniki se trudijo, da bi bili še slabši, kakor je mogoče.“ Zdi se nam, da se tudi Cankar trudi tako. Ker ne more priti v soglasje z večnimi zakoni, se hoče nad njimi maščevati in jih razbiti. A pri tem odkriva samo svojo slabotno onemoglost. Nam je žal za ta zavoženi in pokopani talent!

Taka je vsebina te knjige, ki se začenja filozofično, nadaljuje podlo in končuje neumno. To ni knjiga za lahkomišelné ljudi, ampak knjiga za nesrečne, da postanejo še bolj nesrečni, knjiga za izgubljene, da se še bolj izgube. Večji satirik kakor pisatelj pa je vse-kako knjigotržec, ki nam to knjigo priporoča kot — božično darilo!

Dr. E. Lampe.

Roza Jelodvorska. Lepa povest za mladino. Spisal Krištof Šmid. Založil Lavoslav Schwentner v Ljubljani. — Pred dvema mesecema smo omenili novo izdajo te mladinske povesti. Tu imamo že zopet drugo. Izšla je s šestimi podobami v barvotisku, ki so preprosto izdelane v najživejših barvah. Slog se nam je zdel v zadnjič omenjeni izdaji poljudnejši, dasi je tudi ta pravilen.

R.

Hrvaška književnost.

Foma Gordjejev. Ruski napisao Maksim Gorkij. Preveo Milan Šarić. Naklada i tisak Dioničke tiskare u Zagrebu. Cijena knjigi 2 K 40 h, poštom 2 K 60 h. — Na grobu pesnika Nekrasova je rekel slavni romanopisec Dostojevskij, da izide za Nekrasovim prvi korifejam ruske poezije enakopravni pesnik — iz preprostega naroda. Tako se je tudi zgodilo. Iz proletariata je vstal Maksim Gorkij. Piše se pravzaprav Pješkov. Pseudonim „Gorkij“ pomenja „grenak, poln gorja“, kar je gotovo v zvezi z njegovim nemirnim, a tudi trpkim življenjem. To življenje, ki je res jako zanimivo, naravnost romantično, mu je pripomoglo po-

živiti in pokrepiti v duši one motive, ki jih obdelava sedaj tako umetniško in s takim uspehom. Njegovo življenje je življenje bosjaka (bosopetca), vagabunda, življenje ruskega proletarca, ki je dosegel čisto nepričakovano vrhunec pisateljske slave. Sam pripoveduje o sebi: „Rodil sem se 14. marca 1868 v Nižnjem Novgorodu kot sin malega meščana tapetnika Pješkova in njegove žene Barbare, ki je bila hči barvarja Kaširina. Oče je umrl v Astrahanu, ko sem bil star pet let, mati pa v istem času v Ranavinu. Stari oče me je iz psalmov in iz molitvene knjižice naučil brati, in ko sem imel devet let, dal me je za učenca v prodajalno čevljev. Pa kmalu jo pobrišem in se poprimem risanja, zopet uidem in vstopim za učenca pri nekem slikarju. Tudi tu ne vzdržim in se grem na neko ladjo kuhat učiti, pozneje pa postanem vrtnarski pomočnik. To vse sem doživel do svojega petnajstega leta. Ta čas sem pridno prebiral razne povesti neznanih pisateljev, kakor „Drznega Andreja“ itd. Na ladji je vplival kuhar Smurij največ na moj razvoj. Skupno sva brala svetniške legende... Polastila se me je nepremagljiva želja, da bi se izobrazil. Ker me nihče ni hotel poučevati zastonj, sem vstopil kot pomočnik v sladničarnico in zaslužil mesečno tri rublje.“ Leta 1889. se vrne v Nižnij Novgorod in je pisar pri nekem advokatu. Od tedaj naprej začne mirneje živeti. A njegova nepokojna narava mu ne dá živeti v rednih razmerah. Polasti se ga iznova strastno, nevzdržno hrepenenje po potepanju; popusti vse in gre, kamor ga nesó noge — v Kavkaz, v Besarabijo, na Krim, v Rumunijo. Pisati je začel zgodaj. Zaslovel pa je šele leta 1896., in od tedaj je znano njegovo ime že po celi Rusiji.

Njegovi junaki niso pravzaprav nič drugačni kakor ljubljenci druge ruske literature sploh. Kamor se obrnejo, povsod imajo nesrečo, izvečine so jako nadarjeni, a ne morejo doseči sebi primernega delokroga v življenju. A on ne žaluje ž njimi, jim ne kaže nikake rešilne poti kot drugi, marveč jih občuduje kot resnične, odkrite, zlate, svobode žejne duše. Njegovi bosjaki so ljudje, ki bežé pred vsem trdnim, določenim, navadnim. In kaj jih žene iz kraja v kraj? Odgovarja nam na to vprašanje globoka psihologija ruskega življenja, ki se razvija še sedaj v tesnih, omejenih razmerah. — Ta nezadovoljnost, ta neutešljivi nepokoj in nevzdržno hrepenenje je lastno v posebni meri Fomu Gordjejevu, junaku v prvi večji povesti Maksima Gorkega.

Foma Gordjejev je edinec milijonarja Ignacija Gordjejeva, ki si je pridobil svoje ogromno

premoženje največ, kakor pravi Gorkij, „z golo energijo in ker ni bogvekaj premišljal, ko je izbiral sredstva, da doseže svoj cilj, ker ni poznal razen svoje volje nobenega zakona.“ Mati je Fomu umrla še v otroški postelji. Oče ga torej dá v vzgojo sosedu, trgovcu Majakinu. Sam pa hodi po trgovini in se vdaja pijači. Pri ujcu Majakinu je deček prepuščen popolnoma samemu sebi. Ti sebični, za bližnjika kakor led mrzli ljudje mu ne znajo probuditi duše. Hoditi začne v šolo; tovariša ima le dva, ki ga le izkoriščata in se norčujeta iz njega. Čisto je odvisen od njiju, a močnega, tajnega hrepenenja po samostojnosti ne more utajiti. Ko ga prvič pošlje oče z ladjo na Volgi po kupčiji, pokaže, da ni sposoben za ta posel. Nenadoma zadene starega Gordjejeva kap, in Foma ostane sam. Osamljenost ga muči. Zastonj vzdihuje in prosi ljudi ljubezni in sveta. Njih srca so zanj gluha in nema. Trgovati ne zna, drugače si tudi ne ve pomagati, zato se jezi nad življenjem, sovraži imetje, zato razsipa brez namena svoje milijone. Obdajajo ga sami nevedneži, nečistniki, skopuhi in lakomniki, ki hité samo za denarjem in uživanjem. On jih sovraži, gnusijo se mu, spušča se ž njimi v boj, a sam neuk, slaboten in premalo energičen, se vdaja ženskim, se zapleta vedno bolj in bolj — in podleže.

Ujec Jakob Tarasovič Majakin je zviti, lokav in premeten trgovec. Za druge ljudi in njih blagor se briga le toliko, kolikor služi njegovim sebičnim namenom. Proti Fomu modruje vedno o življenju, a ne pokaže mu, kako naj dela in živi, da bo miren, srečen in zadovoljen. Pusti ga nalašč, da se strmoglavi v pogubo, samo da ga dá sodnijsko proglasiti za norca in se tako polasti njegovega premoženja. In taki so izvečine vsi trgovski tipi v povesti.

Celo povest preveva tiha, Slovanom lastna, mehka melanholija; čarnokrasni opisi narave, posebno ob Volgi, ji dajejo osobito milino; nekatera mesta so prav romantična, in ta romantika ravno loči Gorkega od drugih ruskih pisateljev. Značaji so narisani krasno, dialog je dramatičen in jezik prav lep. Vsak trezen bravec pa tudi lahko uvidi, da plava nad povestjo revolucionarni duh Gorkega, ki se ti vsiljuje v srce. Hrvaški prevod je gladek in lep.

Lovro Pogačnik.

Trenutci. Stihovi M. Sabića. Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva u D. Tuzli 1901. Ciena 2 K. Str. 225. — V štirih „knjigah“ nam Sabić opeva svoje misli in čuvstva. Našli smo v njih mnogo prav lepih liričnih utrinkov. Kot svoj „Credo“ je postavil Sabić na čelo zbirki prolog „Zemlja i nebo“,

v katerem ópeva svojo dvojno, nižjo in višjo naravo. Zemljo nagovarja:

Iz utrobe sam tvoje, šako praha,
o roditeljko pravjekovna, nikô
i s tvojeg svuda dvinut jakog daha
kô pravu majku ljubiti sam te vikô.

Pa on čuti v sebi višjo silo, ki ga dviga nad zemljo:

Al izginut sav neču . . .
Sin zemlje, kojem nadzemnosti treba,
izgledam čas da s doma umrlíkâ
u Vječnost udjem i, gradjanin neba,
za trpezom počinem Bezsmrtníkâ . . .

Po takem uvodu seveda radi čitamo dalje. Slog je lahкотen, mil, gladek. Zlasti, kadar opeva čudesa pomladne narave, kadar zdi-huje z jesenskimi dihi, kadar se zamika v tiho čarovitost poletne noči, tekó mu kitice kakor žuboreč potočič:

Tiho moje srce kuca,
tiho milo kô nikada —
tiho, milo, oh da mi je
uviek snivat kao sada. (Str. 120.)

Sicer je zlasti v prvem delu mnogo ero-tičnih pesmi, a pesnik ne spada med novo-dobne oboževalce strasti, ampak peva mirno in ljubeznivo. Semtertja kaže nekoliko simbo-lizma, ko personificira „Život“, „Smrt“, „Vječ-nost“, „Neizmjerje“, „bezkonačno Vrieme“. Slednjič se povrne v epilogu zopet k misli, katero je bil izrazil v prologu, ter opeva v sonetu „I dan će doći . . .“ svojo smrt:

I ćut ću Smrti, nevidna te kroči,
krok, s kojeg tajno drhće vaselena
i bezdane ću ugledat joj oči.

Kô sinji ponor bezkonačne tmine,
a iza mojih zaklopljenih zjena
Vječnosti sunce duši će da sine . . .

Taki so ti „Trenutki“, kratki, brzi, lahko-krili. Iz njih odseva mila in gorkočutna duša.

E. L.

Češka književnost.

Vlad. Houdek: **V pavučinách nervů.** Básně. V Praze 1901. Nákladem Grosmana a Svobody. Cena K 1.50. — Pesnik V. Houdek je dekadent. Prva njegova pesniška zbirka se ime-nuje: „Vykvetly blíny“. Kritika je po prvi zbirki od pesnika pričakovala mnogo, a v drugi zbirki ni več zadovoljna ž njim. Vsebina pesni v novi zbirki je poltenost in blasfemija. Po pesnikovih mislih je ves svet omamljen s poltenostjo; poltenost je korenina človeškega zla — to je pesnikova

metafizika in etika. Nekatere pesni so cinične in skrajno surove; umetnost se je v njih izpre-menila v naturalističen opis.

Jan Opolský: **Klekání.** Básně. V Praze 1901. Nákladem Josefa Pelcla. Cena 1 K. — Od prve svoje zbirke „Svět smutných“ je Opolský zelo napredoval. Opolský je že našel pot, po katerem bode gotovo odslej vedno hodil: Opolský je nadarjen satirik. To je zeló kočljiva panoga v poeziji, ki zahteva veliko spretnosti in nadarjenosti, ako pesnik noče biti frivolen. In naš pesnik ima za to stroko poezije vse potrebne lastnosti. Opolský ima obsežen raz-gled, v tehniki je samostalen in bogastvo nje-govih misli čitatelja kar preseneti. Nekateri kritiki stavijo Opolskega v najmlajšem češkem pesništvu na prvo mesto.

Lyrické intermezzo. Básně od Fran-tiška Sekaniny (1896—1900). Nakladatel A. Píša v Brně. Cena 1 K. — To je druga zbirka mladega nadarjenega pesnika, polna svetlobe in toplote, ki odsevata iz domačega ognjišča, katero si je pesnik ustanovil in h ka-teremu je pripeljal svoje „belo dete“, predmet svojih sanj in željâ, hrepenenja in pesmi. „Svoji dragi soprogi posvečujem le-to knjigo za njeno iskreno ljubav.“ In v teh besedah je tudi izra-žena vsebina cele zbirke. Dasi je pesnik na moderen način zložil svoje ljubavne pesmi, vendar so malo dolgočasne. Sicer so po svoji obliki brez napake, in iskreni čuti so izraženi z vznesenimi mislimi, včasih moderno-simbo-listično. Svojega učitelja Vrchlickega pesnik ni zatajil; nekateri verzi so kopije Vrchlickega. Kadar se pesniku uteši razburjena kri prve ljubezni — ni dvomiti, da bode napisal boljše pesmi. Da ima za to duševni dar, pokazal je s svojo elegično pesmijo „Suspiria“.

Písně a meditace. Verše Ferd. Mí-steckého. V Praze. Nákladem vlastním. Cena K. 1.50. — Malo je pesniških zbirk katoliških pesnikov čeških, na katerih naslovu ne bi bile natisnjene one usodne besede: „Nákladem vlastním“, dasi je v češkem slovstvu v zadnjih letih izšlo toliko „zbirk“ izpod peresa raznih pesnikov, ki pravzaprav niti pesniki niso, in vendar so našli zalagatelja. Kaj je temu vzrok? Prvi in glavni vzrok je, da katoliško pesništvo nima dosti bravev. Kdo čita na Češkem kato-liške pesni? Nekoliko mladih duhovnikov, ne-kateri učitelji in bogoslovci. In ker ni bravev — ni zalagatelj. Drugi vzrok, ki je pravza-prav korenina prvega, je predsodek bravev, da je katoliško pesništvo „inferiornó“. Ta pred-sodek se je razširil večinoma po neprevidnosti katoliških urednikov. Večkrat se zgodi, da ka-toliški češki časniki objavijo verze, ki nimajo

posebne umetniške cene. Verzi se objavijo zbok tega, ker jih je napisal ta ali oni duhovnik ali pa katoličanom prijazen laik. V tem pogledu je treba več previdnosti. Saj imajo Čehi katoliške pesnike, ki ne zaostajajo v nobenem oziru za nadarjenimi nekatoliškimi pesniki, kakor so na primer Vl. Šťastný, L. L. Dvořák, Sig. Bouška, Fr. Kyselý, Jos. Kalus in dr. — In k letém katoliškim nadarjenim pesnikom moramo prištevati tudi Ferd. Místeckega. Místecký ni pesnik velikega obzorja in svetovnih idej; on je „valašský pasáček, jenž se dotýká šalmaje“, da bi pel o tem, česar je njegovo srce polno, kar ga veseli, boli in teži. Siva mamica, šumeča jelka, žuboreči potočič in poleg njega stara vrba, nad poljem žvrgoleči škrjanček i. t. d. — vse to miče njegovo čisto dušo. Njegove pesmi se odlikujejo po resničnosti čutov; v zbirki Místeckega ni nič prisiljenega.

Povídky a feuilletony. Napsal Ignát Hořica. V Salonní bibliotéce nákladem Ottý. 1901. — Ignát Hořica je leposlovec in politik in sicer zelo delaven politik, poln gorečnosti do dela, politik z lepimi parlamentarnimi uspehi. Ni torej čudno, da tudi v njegovih leposlovnih proizvodih šume politični valovi. Češko in splošno slovansko rodoljubje se glasi iz teh spevov. Ignát Hořica si je ustvaril v svojih spisih, in zlasti v svojih „listkih“, popolnoma samostalen „genre“. Te črtice so v svojem jedru politične, pa vendar umetniško tako mične, da vplivajo z enako močjo na dve strani: probujajo narodno mlačne duše, kličejo v boj narodne vojske — in hkrati ugačajo čitatelju kot duhoviti in zanimivi pogovori o mičnih in prijetnih stvareh. Ti dve lastnosti imajo že prej objavljene slike z Moravskega in iz Šlezije, in z istimi lastnostimi se morejo ponášati tudi „Povídky a feuilletony“. Tudi v tej knjigi se bavi pisatelj zopet z razmerami na Moravskem, a pridružil jim je tu tudi študije o drugih slovanskih in neslovanskih krajih, kakor o Parizu, Ostende, itd. Knjiga se začne z „listkom“ o Moravski Ostravi. Ko smo ga prečitali, bi bili radi povedali bratom Poljakom navzhodu, naj to črtico hitro in nemudoma prevedejo. Ta slika čitatelja kar pretrese. Kakšen nauk iz preteklosti za prihodnost! Že tisoč let se v tem kraju ne morejo sporazumeti. Čehi in Poljaki. Poljaki so celó pomagali uničiti češko državo. In posledica tega? Prusi so v XVII. stoletju odtrgali velike kose Šlezije in tako vtaknili strašno zagozdo med Čeha in Poljake. S to zagozdo so si pridobili moč, da so potem uničili tudi samostalnost Poljakov. Pisatelj vprašuje: „In česa je naučila zgodovina brate Poljake? Kratek odgovor se glasi: Ničesar! O tem

priča sedanost. Čehi v Moravski Ostravi se narodno in gospodarsko organizirajo in vojskujejo; in proti komu se vojskujejo? Seveda proti Nemcem, ali Nemcem zoper Čeha pomagajo Poljaki!“ Takih žalostnih slik je v knjigi več. — Dva „listka“ sta posvečena dvema duhovnima dostojanstvenikoma: grofu Pötting-Persingu, ki je ustanovil učni zavod za dekleta v Olomucu, in I. Valerianu Jirsíku, škofu budjejeviškemu. — Žalostna je črtica „Z ovzduší vídeňského“. Pisatelj pravi tu, da je Nižja Avstrija in zlasti Dunaj „klavnica češkega ljudstva“. „Listki“, „Na slovanský vzduch!“, „Na Bledském jezeře“ in „Na hřbitově Bledském“ so vzorci potopisnih črtic. Med povestmi bosta zelo ugajali čitatelju: „Na letním bytě“ in „Cizinec“. Tudi ostale povesti so polne trde resnice, a v njih je preveč one Hořici lastne narodno-politične tendence.

Petr Kopal: **Apostati.** „Obrazy ze života kněžského a světského. Díl II. Pryč od Říma. V Praze 1901. — O prvem zvezku tega dela sem že poročal „Dom in Svetu“ na str. 447. lanskega letnika. Kakor v prvem zvezku, tako si je tudi v drugem izbral P. Kopal kot predmet povesti zelo moderno snov: „Proč od Říma!“ Veliko gibanje proti katoliški cerkvi, ki se je zaneslo z Nemškega v avstrijsko državo, posebno na Češko, s čisto političnim namenom, zbuja pozornost celega sveta. Kar se je prej čitalo le med vrsticami nemških listov, in kar so si „Vsenemci“ le med seboj šepetali, to se danes javno propoveduje. „Vsenemci“ ne tajijo več svojih zadnjih namenov. To je isti boj, ki se je začel pred 300 leti in kateri se danes z vsemi močmi nadaljuje — namreč boj proti katoliški cerkvi. Bojujejo se s sredstvi vseskozi nemoralnimi, o katerih lahko verjemo občinstvo niti ne izve. Pisatelj je poizkusil, da naslika ta sredstva in obenem dokaže, kam vodi protirimsko gibanje. Glavna oseba v povesti je župnik Jesenský, ki je organiziral svoje župljane in se uspešno bojuje proti sovražniku katoličanstva, milijonarju iz Prusije, ki je lastnik bogatih premogokopov. Pisatelj dokazuje, da tam, kjer stojé duhovni pastirji na svojem mestu, protirimsko gibanje nima uspeha. Tujec spozna slednjič v svoje veliko začudenje, za koga je pravzaprav deloval — za anarhiste. Ljudje, ki jih je odvrnil od prave vere, gredo po nevarnem potu dalje. „Proč od Říma“ ne pomeni nič drugega, kakor „proč od Boga“, in iz tega kliče se razvija klic: „Proč od gospode!“ — Anarhisti zmagujejo in napadajo tujega izkoriščevavca. V povesti je mnogo apologetičnih momentov za posvetnega čitatelja. Oseba duhovnikova, ki je od katoliške cerkve

odpadel in se zopet vrnil, nam je vkljub vsem slabostim simpatična. V tej povesti je skoro več dejanja nego besed. Kopalu sploh se zmerom bolj posrečujejo krajša dela nego dolga. Najboljše priporočilo te povesti je, da jo bode neka nemška tvrdka izdala v nemškem prevodu.

Iz drugih književnosti.

Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter. — „Archiv für slavische Philologie“ objavlja v XXIII. zvezku Fr. Vidličev spis: „Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter.“ Ta življenjepis je izšel tudi v posebnem odtisku. — Pisatelj je marljivo porabil dosedaj od raznih avtorjev nabrano gradivo o Vodnikovem življenju, (Dimitz, Marn, Costa, Jelovšek, Wiesthaler, Levec, Jagić, Pleteršnik, Miklosich, „Novice“, „Ljubljanski Zvon“, arhiv ljubljanskega Rudolfinia) ter ga čitatelju podal v jasni, lahko pregledni obliki. Obžalovati je le, da tudi gosp. Vidic ni mogel porabiti za svoj spis pisem Vodnikovih baronu Zoisu, ki se najbrže nahajajo v baron Zoisovi ostalini. Glede sodbe o veljavi slovenskega slovstva v dobah reformacije in protireformacije se drži pisatelj mnenja Dimitzovega, dasi je le-to preveč pristransko; sicer pa je življenjepis na podlagi virov objektiv in prav zanimiv. V prvem delu opisuje življenje Vodnikovo, v drugem ocenjuje njegove pesmi. — Značilen za vodnikov značaj se mi zdi posebno oni del, ki sporoča, kako iskreno in vztrajno se je Vodnik vdajal najraznejšim študijam, ko je prišel kot duhovni pastir na Koprivnik ter stopil v ožjo književno in prijateljsko zvezo s Zoisom. Njegovi prijatelji, mej njimi v prvi vrsti seveda baron Zois, so delali na to, da bi prišel Vodnik v Ljubljano ali vsaj kam bliže Ljubljane (Ihan, Ježica itd.); tudi on si je to želel, vendar pa je glede tega pisal: „Für meine Arbeiten brauche ich ruhigen Geist; der Gedanke, irgendwo übersetzt zu werden, füllt mich jederzeit mit sehr zerstreuen Sorgen... indessen bleibe ich hier ohne allen Gedanken, anderswohin zu kommen, ruhig und arbeite.“ (Pismo Binhaku 10. sept. 1795.) Tukaj je proučeval moderne slovanske in tuje jezike („Kranjsko me je mati učila, nemško inu latinsko šole; lastno vesele pa laško, francosko, inu sploh slovensko“), mineralogijo („kamenje poznati sem se vadil 1793.“), sestavljal je po dogovoru s Zoisom gradivo za pratiko („baron Žiga Zois inu Anton Linhart mi v' leti 1794 naročita kalender pisati; to je moje pervo delo“) ter z veliko marljivostjo začel nabirati gradivo za slovar. — Ko je

pozneje 1. 1796. prišel Vodnik v Ljubljano, je stopil z baronom Zoisom tudi v osebno zvezo in bil domač v gostoljubni baronovi hiši. Nekaj let je kaplanoval pri sv. Jakobu, potem je dobil profesorsko službo poetike, pozneje je postal vodja šol, končno pa je bil vpokojen z neznatno pokojnino ter je leta 1819. umrl nenadne smrti. Usode, da se je moral zadnje dni svojega življenja boriti za vsakdanji kruh — imel je pokojnine 200 gld. — s poslom translatorja, pač Vodnik ni zaslužil.

V življenju Vodnikovem se v posebno prikupni luči kaže baron Žiga Zois, ki je kot Mentor uvel Vodnika v pravo književno življenje, ga oprostil omejenosti Marka Pohlina, ga osvobodil okornega posnemanja tujih pesniških oblik ter mu odprl pogled na polje narodne pesmi in kot strog, temeljit kritik spremljal njegova pesniška dela. Tudi v gmotnem oziru je skrbel Zois za Vodnika kakor najboljši prijatelj. To je solnčna stran življenja našega pesnika. Senčna stran pa je Vodnikovo razmerje do Kopitarja. Ta dva književnika se nista razumela, vendar je gotovo, da je bil Kopitar nasproti Vodniku preveč krivičen, in sicer ne toliko iz osebnih ozirov, kolikor vsled nestrpnosti, s katero je pričakoval, da izda Vodnik slovar, česar pa Vodnik ni dognal.

V drugem delu ocenjuje življenjepisec pesmi Vodnikove. Omenja prvih, okornih poizkusov, poudarja, da je pesem „Zadovoljni Kranjc“ lep prevod Vodnikov na narodno pesniškem polju. Vodnik sam tudi tako ocenjuje svoje dotedanje poizkuse, ko piše: „— Inu zakrožim nekitere pesmi, med katirmi je od zadovolniga Kranjca komaj en malo branja vredna.“ Poudariti se mi zdi vredno, kako je Zois s strogo kritiko prerešetal vsako Vodnikovo pesem. Kot zgled navedimo samo besede, s katerimi pozdravlja verze:

Lenega zhaka ftergan rokav,
palza berafhka, prasen bokav.

Zois piše: „Ein Schluss, der mehr Werths hat, als hundert Predigen, in Bezug auf Wirkung — und mehr als hunderttausend Carmina, in Rücksicht des wahren Volkstones und Volksgeschmackes — dergleichen Verse bleiben ewig.“ (Vidic str. 444.) O potrebi kritike, s katero se boljšajo književna dela, preden se objavljajo, izraža Zois Vodniku v pismu nastopno opravičeno sodbo, ocenjujoč njegov kolar: „Die Feile der Kritik hat sich und ihn nicht geschont — anderst geht nichts auf dieser Welt. — Die einzige Pallas Minerva ist fix und fertig mit Schild, Lanze und Schwert aus Jupiter's Gehirne hervorgeschprungen und eine vollendete Göttin geblieben — unsere Musen-

geburten mögen auch die schönsten Mädchen sein, so sind sie doch voll Mackeln bei strenger Uebersicht.“ Kulturni razvoj, ki se je prvo pojavil po Iliriji v Slovencih za dobe francoske vlade, je prevzel Vodnika, in temu svojemu

da je moral po krivici stara leta preživeti v edinščini.

Potrj vsled zlih udarcev, je živel zadnji čas bolj sam zase, pokopano je gledal svojo srečo, pokopane pa tudi za dalj časa ideale, za katere

Prvič na ledu.

Slikal J. Wodzinski.

navdušenju je dal krasen izraz v pesmi: „Ilirija oživljena.“ Žal da je pesem, v kateri se je Vodnik najviše povzpел v idealih ter se postavil na najširše obzorje, bila zanj tako usodna,

se je navduševal; vendar je tudi v teh pozkušnjah ostal mož ter tako najslovesnejše potrdil znamenje na pečatu, s katerim je zaznamoval svoja pisma. Imel je namreč na svojem

pečatu križ, sidro in pelikana, na vrhu pa kelih, in ta podoba je bila prevlečena s črkama V. V. (Valentin Vodnik). Bil je pelikan, ki se je žrtvoval za svoje, a v plačilo zato so mu bili hudi križi, toda zasidrane je imel svoje nade v križ in kelih, in zato se podoba njegova prenavlja in pomlaja pred nami, kakor ptič feniks. Mnogo je pripomogel tudi g. Vidic, da se ne pozabi Vodnik, z nemškim življenjepisom Vodnikovim, ki naj tudi Nemce seznani s slovenskim pesnikom, kateri je pretrgal ledino na polju slovenskega pesništva. **A. Kalan.**

Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich, katerega izdaja Wurzbach, je izšel sedaj do 60. zvezka. Ker ima

vsak zvezek okoli štiri sto strani, šteje celo delo čez 24.000 strani — res imponantna obširnost! Ker je Wurzbach pisal tudi življenjepise še živečih oseb, so seveda prvi zvezki pomanjkljivi, saj je prvi zvezek izšel že pred 37 leti! Vendar je ta zbornik največje važnosti za vsakega, ki se bavi z avstrijsko zgodovino. Vseh življenjepisov je 24.254. Po narodnosti je opisanih 8922 Nemcev, 3823 Ogrov, 1347 Italijanov in 7314 Slovanov. S Kranjskega je življenjepisov 323, s Koroškega 406, iz Primorja 286, s Štajerskega 1012, s Hrvaškega 246. Splošno se hvali to delo, spisano objektivno in stvarno. „Biografični leksikon“ je izšel v c. kr. državni tiskarni in se dobi za znižano ceno 300 K, posamezni zvezki stanejo 6 K.

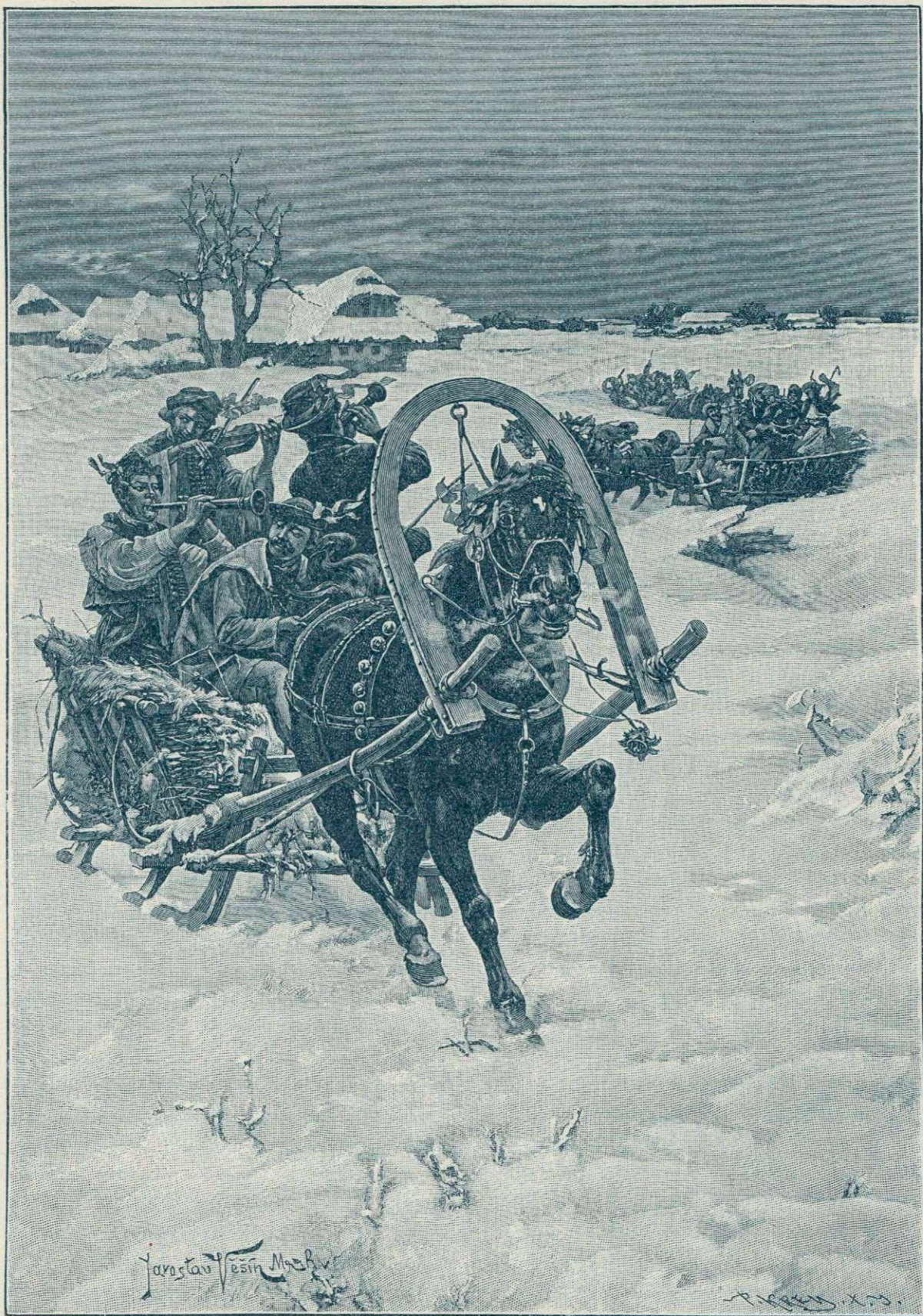
„Ave.“ Sedemnajst Marijinih pesmi za mešan zbor, samospeve in spremljanje orgel. Drugi natis. Zložil Ignacij Hladnik. Op. 25. V Ljubljani. Založil skladatelj. Tisek „Katoške tiskarne.“ Cena 2 K. — Po vseh naših zborih znane Hladnikove Marijine pesmi so tu v drugi izdaji. Njegova koncepcija ni globoka, a je prijetna navadnemu ljudstvu. Menjujejo se samospevi z zbori in vmes igrajo orgle, tako, da je preskrbljeno tudi za izpremembo. Ko bi si gospod skladatelj vzel časa, da bi nekatere napeve ritmično in melodiozno opilil in naredil bolj enotne, bi izvrstno koristil mnogo svojemu ugledu. Nekateri postopi se morajo odločno grajati, n. pr. stran 8. začetek druge vrste. Sicer pa se kaže v vseh Hladnikovih kompozicijah živahnost duha, katera mu pridobiva prijateljev med organisti in pevci vkljub vsem pogreškom njegovih kompozicij. Hladnik je zdaj na naših cerkvenih korih udomačen skladatelj.

Obrednik za organiste. Sestavil Matej Štrakel, koralist stolne cerkve v Mariboru. V Mariboru 1901. Lastna založba. Tiskala tiskarna sv. Cirila. Cena v platno vezani knjigi 1 K 60 v. — Ker je pravilno cerkveno litur-

gično petje največje važnosti ne le z bogoslužnega stališča, ampak tudi zaradi estetične vzgoje ljudstva, nam je gosp. Štrakel jako ustregel s svojim „Obrednikom“. Saj latinski obredniki organistom ne morejo služiti, ker jih ne razumejo. Tu je pa gospod izdajatelj lepe simbolične obrede katoške cerkve razložil v slovenščini in glasbo priredil tako, da se je morejo naučiti tudi manj izobraženi organisti in pevci. Saj se pri nas zdaj organisti že povsod bolje izobražujejo za svoj poklic in torej potrebujejo primernih knjig. Zato je sprejel g. Štrakel v „Obrednik“ vsa imenitnejša liturگیčna opravila in blagoslavljanja, ki se vršé med letom navadno po župnijskih cerkvah, dve koralni maši in responzorije. Ob koncu knjige je pa pridejal določbe lavantinskih sinod o cerkvenem petju in o sveti glasbi. Te sinode (l. 1883., 1896. in 1900.) so določile, strogo po splošnih cerkvenih postavah o sveti glasbi, navodila za cerkveno petje po lavantinski škofiji, katera so tako skrbno in primerno sestavljena, da jih smemo priporočati vsem slovenskim cerkvenim zborom v natančno izpolnjevanje. G. Štrakel je koralne napeve vzel iz potrjene Pustetove izdaje; a

da bi olajšal pevcem pravilno petje, jih je se te častitljive glasbe nekako bali. Za procesijo na Telovo je sprejel obred, ki je pri nas

Slikal Jaroslav Vešin.

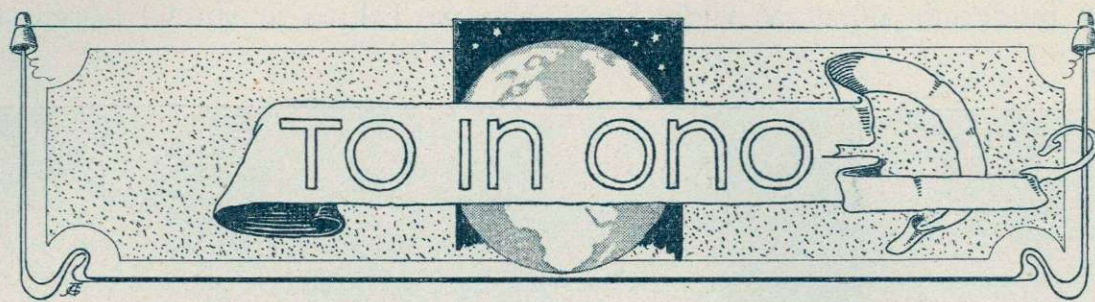
Vesela vožnja.

ključu. S tem je olajšal slovenskim pevcem proizvodnjo korala, ker je doslej ravno stara koralna pisava strašila mnogo pevcev, da so

običajen, dasi ga rimski obrednik ne pozna. Priporočamo to knjigo vsem cerkvenim zborom najtopleje!

Dr. E. L.

Naše slike. Naša uvodna vinjeta kaže relief nad glavnimi vratmi nove župne cerkve v Kočevju, katerega je izklesal naš rojak gosp. Ivan Zalar. Cerkve je zidana v romanskem slogu, in temu se je tudi kipar popolnoma prilagodil. Obok je romanski, in vanj je g. Zalar postavil podobo Kristusovo z obema angeloma tako, kakor je lastno romanskemu slogu. Tudi obrazi so starinski, izklesani po vzorcih iz tedanje dobe. — Slika na str. 17. pa je posneta po oltarni sliki iz svetovnoznane kolinske stolnice, katero so začeli zidati v dobi najčistejše gotike v XIII. stoletju, a so jo dovršili šele pred kratkim. Tudi tu se je umetnik postavil popolnoma v službo arhitekturi. Ti sveti Trije kralji so bolj podobni starim nemškim patricijem kakor pa modrim iz jutrove dežele, popolnoma v smislu starih gotičnih slik. Naša slika nam predločuje srednji del vse slike. Kolinska slikarska šola je namreč ljubila trojne slike na oltarju; dve ob straneh in v sredi glavno podobo. Za nas je kolinska cerkev zanimiva tudi iz domovinoznanskih ozirov, saj so naši pradedje trumoma romali v „Kelmorajn“, da so tam častili svete Tri kralje. Poznavavec stavbinskih slogov lahko primerja pri teh dveh podobah, kako se mora umetnik podrediti arhitektonični celoti, da se vsi posamezni deli strinjajo v složno enoto. Okrogli romanski slog s svojimi masivnimi, resnimi oblikami, in v nebo kipeči, ostro šilasti gotski slog se tu kažeta v svoji skulpturni in slikarski prireditvi. — Avstrijski prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand, čigar sliko prinašamo na strani 25., se je porodil v Gradcu dné 18. decembra l. 1863. kot prvi sin cesarjevega brata, pokojnega nadvojvoda Karola Ludovika, iz prvega zakona z nadvojvodinjo Marijo Anunciato, hčerjo Ferdinanda II., kralja obeh Sicilij. Ker se je po smrti cesarjeviča Rudolfa cesarjev starejši brat nadvojvoda Karol Ludovik odpovedal pravici do prestolonasledstva, je postal cesarjev pravni naslednik nadvojvoda Franc Ferdinand. Dné 1. julija 1900 se je naš prestolonaslednik v Zakopih na Češkem morganatično poročil z grofico Zofijo Chotekovo, rojeno iz stare češke plemeničevske rodbine dné 1. marca 1868 v Stuttgartu; po poroki ji je podelil cesar naslov „knežinje Hohenberške“. Ker nevesta ni iz vladarske rodbine, je moral visoki ženin pred poroko s slovesno prisego izjaviti, da njegova soproga in njegovi otroci nimajo nikake

pravice do avstrijskega prestola. Dné 17. aprila 1901 je prestolonaslednik Franc Ferdinand iz lastnega nagiba prevzel pokroviteljstvo „Katoliškega šolskega društva“ na Dunaju, ki šteje nad 46.000 članov, in ko se mu je omenjeni dan prišlo zahvalit društveno predsedstvo za tako izredno odlikovanje, je rekel prestolonaslednik: „Že dolgo sem z največjim zadovoljstvom zasledoval delovanje „Katoliškega šolskega društva“, čigar domoljubno in versko delavnost priznavam in odobrujem posebno v dobi gibanja, ki ima geslo „Proč od Rima!“ To gibanje je obenem tudi protiavtstrijsko ter se ne more nikdar dovolj pobijati.“ Z največjo radostjo je sprejela to izjavo presvetlega nadvojvoda vsa katoliška Avstrija, in nebrojna katoliška društva so mu poslala zahvalne in vdanostne brzojavke. Vsi avstrijski domoljubi želé Nj. cesarski visokosti, da bi dobrotni Bog vodil njegova pota v srečo vseh narodov, ki so združeni pod habsburškim žezlom. — Na led u (str. 57.) je veselo. Kako se prijetno drči po gladkem ledu! Široki kolo-barji se ršejo v ledeno gladino za drzno peto drzalčevu, ki kakor blisk šviga lahkotno po zmrznjenem zrcalu. A začetek je težak, kakor povsodi. Mlada Anica si je prvič nataknila drsalki na noge. To je strah! Kar stati se ne dá, vse polzi, nogi trepečeta, in kar naenkrat — o joj! Pa ne, nič hudega! Skrbna mamica stoji zadaj in vjame dekletce v varno naročje. Kmalu bo znala, in tedaj je ne vjameš, stavim, da je ne vjameš! — Veselavožnja (str. 59.) Jaroslava Věšina pa nas prestavlja na sneženo ravan. Jasen zimski dan je, sneg škriplje, zvonci žvenketajo, vranec hrska, gosli godejo, veseli svatje vriskajo, gladko drčé sani po ravnini. Mrki volkovi se skrivajo za grmovjem... Věšin je znan po svojih zimskih slikah. Bleščeči sneg mu je najljubše ozadje. Iz njega gledajo prezebajoče veje in rjave koče. Na take podobe zimske onemoglosti pa slika Věšin svoje vesele, dovtipne ljudi. „Gorko življenje v zimskem mrazu“ bi mogli napisati nad celo zbirko njegovih slik.

Oda papeža Leona XIII. ob začetku dvajsetega stoletja: „A Jesu Christo ineuntis saeculi auspicia“ je izšla s predstavami v trinajstih jezikih. V tej izdaji je 18 italijanskih, dva francoska in po eden slovenski, hrvaški, češki, poljski, maloruski, ogrski, angleški, španski, portu-

galski, nemški in holandski prevod. Slovenski prevod je izvršil dr. Matija Prelesnik, hrvaški pa dr. Dominik Premuš.

Boj za ljubljansko vseučilišče. Naši državni poslanci so vložili v državni zbornici predlog za ustanovitev jugoslovanskega vseučilišča v Ljubljani. Dne 6. decembra m. l. je glasovala zbornica o nujnosti tega predloga, katero so vneto zagovarjali slovenski poslanci dr. Šusteršič, dr. Ferjančič in dr. Ploj, Hrvat dr. Klaić in Čeh dr. Žáček. Državna zbornica je od klonila nujnost. Slovenski poslanci čakajo ugodnega trenutka, da ponové svojo zahtevo.

Češki umetniki. „Klub přátel umění“ v Brnu izraža v svojem drugem letopisu prav lepe nade o bodočnosti češke umetnosti na Moravi. Razstava društva „Manes“ se je primeroma dobro obnesla. Sedemintrideset domačih umetnikov je poslalo okolo sto števil. Enoindvajset razstavljenih umetnin so prodali za 2310 K. Ako petina razstavljenih slik najde kupca, je to za razstavo vsekako časten uspeh. Klub ima zdaj 254 družtenikov in se trudi, da bi izdelke domačih umetnikov ohranil domovini. Doslej je nakupil že za 5000 K slik od moravskih slikarjev. — Krasne umetniške publikacije so začeli izdajati razni češki založniki. F. Topič izdaja v reprodukciji *Manesove* slike (za 125 K), češka grafiška „Unie“ je izdala zbirko *Myslbekovo* (za 60 K). Tako postajajo češki umetniki popularni in dostopni ljudstvu. „Hlídko“ priporoča, da bi odbor čeških pedagogov priredil skupno umetniško izdajo čeških del za šolo. Taka izdaja, seveda skrbno prirejena, bi imela res veliko vzgojno vrednost.

„Česká akademie císaře a krále Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění“ je slovesno zborovala dné 1. decembra pr. l. Njen predsednik, najvišji maršal kraljestva češkega, knez Jurij *Lobkowicz*, je v daljšem govoru razvijal pomen književnosti in umetnosti za narodni obstanek. Iz prirodozlovne vede — rekel je knez *Lobkowicz* — so v javnost prenesli načelo darvinizma, ki pravi, da ves napredek in razvoj obstoji samo v boju vsakega posameznika in vsake vrste za svoj lastni obstanek in prospeh. To načelo je sicer nasprotno krščanski nramnosti in prirodnemu pravu, a radi se ga oklepajo narodi, ki so mogočni po svojem številu in po svojih sredstvih; saj po tem načelu morajo propadati majhni narodi, da rastejo njih močnejši sosedje. Da bi te težnje imele tudi zveneče ime, so iznašli ponosno besedo „imperializem“, in zdi se nam, da bo v mednarodnem življenju dvajsetega veka gospodarilo to kruto načelo. Zato morajo tudi manjši narodi iskati sredstev, da si ohranijo obstanek pred nasilstvom. Imperializem velikih narodov se naslanja na materialno premoč; majhen narod pa se more ohraniti samo z vnetim duševnim delom, s katerim se

more odlikovati tudi on v vseh vedah in umetnostih ter si priboriti častno mesto v izobraženem svetu. Nepristranska zgodovina srednjega veka in renesanške dobe nas uči, da so že v davnini gojili Čehi visoko in samostojno omiko. Iz tega sklepamo, da bomo tudi v bodočnosti dosegli podobno kulturno samostojnost. Znanstvena dela češka so še večinoma neznaná drugim narodom, ker ne umevajo jezika narodovega; a češki pesniki, glasbeniki, slikarji in kiparji so našli častno priznanje ne le v Evropi, ampak tudi onkraj svetovnega oceana. Ljudska prosveta ima z ene strani svetovni, mednarodni značaj. Zato je mogoče, da vsi narodi cenijo duševne pridobitve kate-regakoli ljudstva in si jih želé prilastiti. Z druge strani pa sta veda in umetnost najdragocenejša narodna lastnina. Zato pa ne more biti gmotno nasilje, ampak le duševno delo ono merilo, po katerem se ceni prava vrednost vsakega naroda. Ko torej napredujemo v vedi in umetnosti, ozirajmo se na obe strani! Spoznavajmo in proučujmo temeljito delovanje drugih narodov, da jih dosežemo tudi mi tam, kjer so nas presegli. A pri tem gojimo tudi svojo lastno narodno prosveto, da ne bomo le črpali iz mednarodne omike, ampak da bomo vedno bolj prispevali k njeni rasti s svojo lastno vsestransko kulturo. Edino s takim delom si ohranimo v tekmovanju z močnejšimi narodi, katerih gmotnega imperializma ne moremo premagati, svoj lastni obstanek in samostojno narodno življenje. — Akademija je imela prošlega leta 205 udov, imetka 854.294 K 50 h, knjižnica pa šteje 3396 del v 7322 zvezkih.

Odlikovanje pisatelja. Znani poljski pisatelj Henrik Sienkiewicz je prejel od cesarja Franca Jožefa „častno znamenje za umetnost in vedo“. To je najvišje avstrijsko odlikovanje za učenjake, pisatelje in umetnike. Doslej so dobili to odlikovanje le trije Poljaki: Matejko, Małecki in Stanisław Tarnowski. Četrty je Sienkiewicz, in to odlikovanje je tem znamenitejše, ker je ruski podložnik. Izmed Čehov imata to odlikovanje samo profesorja Randa in Tomek.

„Mučeništvo kristjanov v cirkú Neronovem.“ Tako se glasi podpis pod orjaško sliko slovečega poljskega slikarja Jana *Styka*, katera je bila pred kratkim razstavljena v Varšavi. Slika meri šestdeset metrov na širjavo ter v krasni perspektivi predstavlja tri četrtinke notranjščine Neronovega cirka. O tem znamenitem delu so potrdili razni kritiki, da je slikar izvršil vsako, celo najmanjšo stvar z največjo pozornostjo. Slikar je uvrstil med gledavce tudi Henrika Sienkiewicza, ker je vzel snov tej sliki iz njegovega slovečega romana „*Quo vadis?*“, v katerem je izbornó opisan Neronov cirk in muke prvih kristjanov. Na tej sliki vidi gledavec junaško smrt sv. apostola Petra, ker je sedaj dognano, da sv. Peter ni umrl na Janikulu, marveč v Neronovem

cirku na vatikanskem holmu. — Jan Styka je kaj marljiv slikar. Pred tremi leti je razstavil v Varšavi „Panorama Golgate“, ki je vzbudila splošno zanimanje. Tudi za to sliko je žel umetnik mnogo pohvale.

Antoni Małecki. Preteklega meseca je praznoval osemdesetletnico svojega rojstva znameniti poljski učenjak in pisatelj Anton Małecki. Ta jubilanat spada med one redke može, ki v visoki starosti z veseljem in zadovoljstvom gledajo na svoje delovanje, ker vidijo njegove sadove in uživajo zanje vsestransko priznanje. Njegovo življenje je jako zanimivo. Rodil se je v Objezieru na Poznanjskem l. 1821. Šel je v Berolin učiti se jezikoslovja. Tam je takrat slovel „pruski državni filozof“ Hegel, katerega idealistični panteizem je tudi Małeckega premotil za nekaj časa. A njegov trezni duh se je kmalu otresel hegelizma in se nagnil k zgodovinsko-literarnim študijam. Že kot gimnazijec se je poizkušal tudi v pesništvu in kot abiturient priobčil življenjepis Mickiewicz. Kot mlad profesor na gimnaziji Marija-Magdalenski v Poznanju je obrnil nase pozornost občinstva s spisom „Porównanie pierwotnych związków społecznych u Germanów i Słowian“ in s studijo o „Irydionu“ Krasinskega. Zato so ga poklicali l. 1850. na Jaglonsko vseučilišče v Krakóv, da tam predava o klasičnem jezikoslovju. Takoj se je vneto posvetil tej stroki in izdal razpravo „O filologii klasycznej i jej encyklopedyi“. A ni mu bilo usojeno, da bi dolgo deloval na tem vseučilišču. Prišla je doba absolutizma, v kateri so ostro pazili na vsako gibanje Jaglonskega vseučilišča. Ko je prišel l. 1851. cesar v Krakov, je sklenil profesorski kolegij na predlog Helclov, da ne nastopi v uniformah, ampak v togah. To so jim višji krogi zamerili, in oni, ki so bili že prej bolj „slabo“ zapisani, so izgubili službe, med njimi tudi — Małecki, kateri je moral celo zapustiti Galicijo. Šel je nazaj na Poznanjsko. Pa kmalu so izprevideli krivdo in l. 1854. so ga poklicali že nazaj v Avstrijo kot profesorja jezikoslovja v Inomostu, kjer je predaval o jeziku in slovstvu poljskem. A minister Thun mu je naložil, da se mora priučiti še drugih slovanskih jezikov in sicer na Dunaju pod vodstvom Miklošičevim. Małecki se je jako pridno učil in že čez četrť leta mu je dal Miklošič izpričevalo, da je dovolj izobražen za vseučiliškega profesorja. L. 1856. pride kot profesor v Lvov. Tamošnje vseučilišče je bilo takrat vse ponemčeno. A Małecki je zapazil, da vseučiliški red ne določuje učnega jezika, in to pomanjkljivost je porabil, da je začel predavati v poljskem jeziku. Zdaj je oživela na novo njegova delavnost. L. 1863. je izdal kot plod svojega preiskovanja „Gramatykę języka polskiego“, prvo veliko sintetično sestavljeno in metodično razdeljeno poljsko slovnico od časov Kopczyńskiego sem. Okrajšano so sprejeli kot šolsko knjigo. Iz vseučiliških slovstvenih predavanj pa je sestavil drugo veliko delo „Juliusz Słowacki. Jego życie i dzieła w stosunku do współ-

czesnej epoki.“ S to razpravo, ki obsega tri knjige, je pokazal svetu v pravi luči velikega pesnika. Pisal je tudi o Modrzewskem, o Kochanowskem itd., in „Akademija krakowska“ je izdala njegove „Studia heraldiczne“, razpravo „Klasztory i zakony w Polsce średowiecznej“, „Lechici“, „Rozgląd w dziejach i polityce pierwotnej Polski“ itd. Od l. 1873. upokojen, je svoj prosti čas neumorno uporabljal za slovstveno delo. Tudi pesniško je bil delaven. Najprej je preložil Sofoklovo „Elektro“, potem pa izdal burko „Grochowy wieniec“ in žaloigro „List żelazny.“ Obe igri sta dobro uspeli na odru. Małewsky je dosegel v starosti mnogo odlikovanj. Med drugim je tudi član gosposke zbornice.

Gališki zgodovinar Izidor Šaranevič, predsednik „Stavropigijskega Instituta“, ki je prošli mesec umrl, je bil izmed najzaslužnejših maloruskih znanstvenikov. Rojen je bil l. 1829. v Cerkovni v bolehovskem okraju. V Lvovu je študiral najprej bogoslovje, potem pa je prestopil na modroslovni oddelek. Najprej je deloval kot gimnazijski profesor. L. 1862. je izdal „Istorijo Galicko-Volodimirskoj Rusi“, katera je mogočno povzdignila narodno zavest malorusko. Dasi po mišljenju goreč Malorus, je pisal tudi v poljskem in nemškem jeziku. Poleg monografij Lvova in Galicije imamo od njega „Kritische Blicke in die Geschichte der Karpatenvölker im Alterthume und Mittelalter“; ta knjiga mu je pridobila profesorsko stolico na lvovskem vseučilišču. Poljsko je spisal: „Sprawy kościelne na Rusi za Kazimierza W.“, „Rys wewnętrznych zbiorów Galicyi wschodniej w drugiej połowie XV. wieku“, „Rzut oka na beneficja Kościoła ruskiego za czasów Rzeczypospolitej polskiej“ i. t. d. Malorusom je spisal prvo geografijo, ki je izšla l. 1862. v Kolomeji. Posebno plodovita je pa bila njegova delavnost v „Stavropigijskem Institutu“, tem starodavnem kulturnem zavodu maloruskem. Sklenil je, da iz starih zbirk tega društva priredi muzej. Ko je l. 1886. „Stavropigijski Institut“ praznoval tristoletnico svojega obstanka, je priredil Šaranevič razstavo maloruskih starin in izdal slavnostno knjigo. Iz razstave je dal vse starine prenesti v muzej. V visoki starosti je užival občno spoštovanje. To se je v delo zlasti tedaj, ko je uniatski metropolit Sembratovič Šaraneviča kot edinega laika povabil celo na škofijsko sinodo.

Rusinsko vseučilišče v Lvovu. „Ševčenkovo znanstveno društvo“ v Lvovu je poslalo poslancem in uredništvom spomenico, v kateri zahteva rusinsko vseučilišče in utemeljuje njegovo potrebo. Prej je bila lvovska univerza namenjena tudi rusinskim potrebam, ker je bila krakovska univerza vedno čisto poljska. Zdaj je pa avtonomija lvovsko vseučilišče naredila čisto poljsko. Rusinov je v Avstriji 4 milijone, torej ne mnogo manj kakor Poljakov. V Ga-

liciji je že čez 50 odstotkov ljudskih šol rusinskih, in štiri višje gimnazije imajo rusinski učni jezik. Po zakonu se ne smejo rusinski abiturienti teh zavodov siliti, da naj nadaljujejo svoje študije v drugem jeziku. Tudi zbujačo se narodna zavest v maloruskem narodu, ki šteje skupaj do 30 milijonov ljudi, zahteva vedno odločneje svoje vseučilišče. Vseučilišče v Černovicah ne zadostuje, ker središče avstrijskih Rusinov je Lvov. Maloruskih vseučiliščnikov je zdaj vpisanih na raznih avstrijskih vseučiliščih 800, od teh 600 samo v Lvovu. Tudi kandidatov za profesorske stolice ne manjka. Spomenica končuje s tem, da opozarja na lepo znanstveno slovstvo, katero je že začelo cvesti med Malorusi v vseh strokah.

Ogrski Rusini vsled neugodnih političnih razmer jako počasi napredujejo. Njihovo „Društvo svetega Vasilija Velikega“, ki je praznovalo pred kratkim svojo petindvajsetletnico, izdaja nekaj let sem za ljudstvo mesečnik „Nauka“, a poleg tega tudi madjarsko-rusinski tednik „Görög katolikus Szemle — Hreko-katoličesko Slovo“. Ker so zadnji čas večkrat tožili to društvo, da je „panslavistično“, mora zdaj izdajati več madjarskih, nego rusinskih spisov! Kako čudne razmere vladajo med temi ubogimi Rusini, vidimo iz tega, da se tiska „Nauka“ s staro cerkveno pisavo, in ne z moderno cirilico. Drugega slovstva razen cerkvenega sploh ne poznajo.

Sin Tolstoj proti očetu Tolstemu. Znano je, da je najstarejši sin Leva Nikolajeviča Tolstega — Lev Levovič Tolstoj — tudi zelo nadarjen pisatelj. Njegova dela se odlikujejo prav posebno tudi v tem, da nastopajo kot nekaka polemika proti nazorom njegovega očeta, jasnopoljanskega filozofa. Proti „Kreutzerjevi sonati“ n. pr. je napisal sin Leo Levovič „Chopinov preludij“, katero delo je izšlo že tudi v češkem prevodu. Najnovejše delo Leva Levoviča Tolstega pa je drama „Prečute noči“, ki se je pred kratkim igrala v Petrogradu. Zbudila je veliko pozornost za nazore avtorja o zakonu, ki so onim njegovega očeta diametralno nasprotni. — Tako torej „veliki“ jasnopoljanski filozof nima sreče s svojimi nazori niti v lastni rodbini. — o.

L. Andrejev. Mladi ruski beletrist L. Andrejev, najnadarjenjši izmed naslednikov Maksima Gorkega, je izdal pred kratkim prvo zbirko svojih novel pod skupnim naslovom „Razkazi“. (Petrograd 1901.) Gorkega vpliv se mu pozna — vendar so njegova dela prosta banalnosti, česar brezpogojno ne moremo trditi o M. Gorkem. Kakor njegov učitelj, tako je tudi L. Andrejev topel prijatelj bednih, zavrženih in sploh zaničevanih ubožcev. — o.

Kako se širi prosveta v Sibiriji. Po novih prometnih sredstvih se bo skoro odprla tudi Sibirija omikanemu svetu in bo vezala evropski zapad s kitajskim in japonskim vzhodom. S prodiranjem novo-

dobne tehnike se je začela gojiti tudi ljudska omika. Prej seveda nihče ni mislil tam na šolstvo in slovstvo, a zdaj se je že storil lep začetek. Prvo ljudsko izobraževalno društvo so ustanovili v Krasnojarsku l. 1883. Že v prvem letu svojega obstanka je ustanovilo dve ljudski šoli. V nedeljski šoli so imeli najprej deset- do tridesetletna dekleta, pozneje so ustanovili še šolo za mladeniče. V desetih letih je društvo izučilo 1312 oseb in izdalo za to 10.986 rubljev. Milijonar Sibirjakov je mestni občini zapustil mnogo denarja, za katerega je nakupila veliko knjižnico domačih in tujih knjig. Društvo je ustanovilo knjigo-tržnico, ki je po agentih razpečala l. 1895. med ljudi 13.500 knjig. V Barnaulu je podobno društvo v dvanajstih letih izdalo 44.262 rubljev, in car Nikolaj mu je podaril veliko posestvo. Taka društva so ustanovili še v Omsku, Mimusinsku, Tomsu, Nerčinsku, Nikolajevsku in Oktjubinsku. Tako sicer počasi, a vendar gotovo raztaja solnce omike tudi sibirski led.

Osrednja zveza slovanskih časnikarjev.

Na tretjem sestanku slovanskih časnikarjev v Dubrovniku so sklenili, da ustanové stanovsko organizacijo slovanskih časnikarjev. Izvolili so odbor treh časnikarjev, ki je pod predsedstvom urednika „Hlasa Naroda“ izdelal društvena pravila. Ta zveza bo skrbela, da se stalno prirejajo slovanski časnikarski shodi, da dobé potrebni udje podpore, da se izboljša zakoniti položaj časnikarjev, da se ustanovi slovanska korespondenčna pisarna; v slučaju potrebe bi odbor posloval kot razsodišče v sporih med raznimi časniki. Želeti je pač, da se ta misel izvede v skupno korist vsega slovanskega časnikarstva.

Narodnosti v avstrijski armadi. Dunajski „Armeeblatt“ je objavil statistiko avstrijskega vojaštva. Iz nje posnemamo, da je armada našega cesarstva sestavljena po narodnostih takole: Slovanov je 430.000, Nemcev 227.000, Madjarov 120.000, Rumunov 48.000. Italijanov 14.000. Izmed Slovanov je: Čehov 174.000, Poljakov 76.000, Hrvatov 75.000, Slovencev 58.000. Izredno visoko število „Madjarov“ kaže, da morajo biti mednje prišteti tudi ogrski Slovaki, Slovenci in Hrvatje. Sicer pa te številke govore dovolj jasno.

Novejši holandski pisatelji. Holandska ima v novjšem času precej dobrih talentov na leposlovnem polju. Najbolj čislajo Vlame Steijn Streuvelsa. Nastopil je hkrati s tremi zbirkami, ki se imenujejo „Lenteleven“, „Zonetij“ in „Zomerland“. To so ciklični pesniško pisanih povesti iz življenja na deželi. Streuvels ne vidi v poljedelcu onega težkega, nerodnega, na grudo navezanega, pomilovanja vrednega stroja, kakor ga popisujejo francoski „realisti“, ampak se vglablja v njegovo čutenje in mišljenje ter popisuje njegovo radost in bolešč. Zato si ni izbral

„moderne“ jezika, ampak piše z arhaističnimi izrazi v oni blagoglasni holanščini, katero je pisal Vondel. — Ves drugačen je Van Eeden, ki je napisal nedavno povest „Van de koele Meren des Doods“ (Od hladnih morij smrti). Pisati hoče psihološko, pa piše v resnici že patološko. Popisuje neko dekle, kako propada do najnižje npravne stopnje. To je pač predmet, ki so ga že preveč- in prevečkrat neokusno obdelovali novejši romanopisci. A Van Eedenu priznavajo kritiki, da se zna še precej brzdati, in da slednjič — nenavadna stvar! — svojo junakinjo poboljša in izpreobrne. — Louis Couperus je vzbudil veliko pozornost s svojim romanom „De stille Kracht“ (Tiha sila), kateri je sad njegovega potovanja po otoku Javi. V njem popisuje trdovratni odpor javanskih domorodcev proti vsiljujočemu se „evropeizmu“. Couperus sodi v tem romanu, da bivanje v tropičnih krajih Evropejca pokvari in posirovi. — Življenje v Indiji popisujeta pa B. Vetha in Henri Borel. Zadnji popisuje v romanu „Het recht der liefde“ (Pravo ljubezni) posebno živo in plastično indijsko prirodo. V svojem „Een droom“ (Sen) pa nas predstavlja na Javo in popisuje tam življenje v Tosari, zdravišču za Evropejce, bolne na malariji. — Anarhistično tendenco pa razširja Mauritz Waagenvoort v čudnem romanu „De Droomers“ (Sanjači). V štirih junakih nam predstavlja štiri svetovna naziranja: Najprej slika obubožanega italijanskega kneza, potem švedskega učenjaka, kemika, ki se trudi, da bi iznašel izdelovanje zlata in s tem spravil bedo s sveta, za tem holandskega slikarja, socialista, in slednjič pravega junaka — anarhista, ki je pobegnil v Pariz. To so res sanjači, a sanjač je tudi pisatelj sam. — Proti „naprednim“ tendencam, katere zastopa list „De Gids“, je ustanovil Haspels nov holandski mesečnik „Onze Eeuw“ (Naš vek), katerega kritika zelo hvali. Napisal je dobro zbirko šaljivih povesti „Vrengden van Holland“ (Holandske šale). Tudi mlajših pisateljic se ne manjka, ki delujejo v različnih smereh.

Kako je nastala beseda „Lah“. To besedo izvajajo iz keltskih korenin: gal, gallus, gval, gwealh, wealh itd. Po Evropi so v pradavnih časih bivali Kelti. Narodom, ki so prišli za njimi, so bili Kelti tujci. Zato so se Germani in Slovani na-

vadili, da so vsakega tujca nazivali Galca — tako so namreč imenovali Kelte, ker so bili med Kelti najštevilnejši Galci. Vse zgoraj naštete korenike so pomenjale Galca, t. j. Kelta ali tujca. Ker je bil Italijan Slovincu tujec, ga je Slovenec imenoval Vlah (gwealh, wealh) ali Lah. Prav tako so Malorusi rekli Poljakom Lah. Belokranjci pravijo svojim sosedom unijatom Vlah. Nemec imenuje Italijana „der Wälsche“ (primerjaj koreniko wealh). V nemškem spomeniku „Wessobrunner Gebet“ iz VIII. stoletja se nazivlje sedanja Francoska Valholant. Skandinavci pa Francijo in Italijo skupaj zaznamujejo z besedo Valland. Poljski wloch pomenja Italijana, wloch pa Rumuna. V mažarščini znači izraz olasz Italijana, Rumuna pa olah. Že v starih postavah srbskih kraljev se bere ime Vlah, ki je takrat pomenjalo Rumuna. Dandanes pa v Bosni in Hercegovini katoličani in Turki pravoslavne Srbe imenujejo Vlah. — Vsekako je značilno, kakšna imena so nekdaj Slovenci nadevali svojim sosedom. Germanom so rekli Nemci, t. j. mutci, ker jih niso umeli. Italijanom pa so dejali Lah, t. j. tujci.

Čemu neki kadimo? Gotovo si je marsikateri čitatelj „Dom in Sveta“ zastavil to vprašanje, a preden ga je rešil, — je kadil mirno dalje. Je pa to res eden najtežjih problemov. Zdravniki so sicer vsi tega mnenja, da tobak škoduje, a čudno — kar poznamo zdravnikov, skoro vsi sami tudi kadé! Čemu neki? Nekaj je v zraku, v živcih, v hrani, v načinu življenja ali bogvedi v čem, kar dela današnjemu ljudstvu slast do nikotina. Državniki pač vedó, čemu kadimo. V Avstriji nese tobačni monopol državi na leto čez 120 milijonov kron čistega dobička. Seveda je veliko vprašanje, če se ta dobiček, ki se tako lepo vidi v številkah državnega proračuna, nad ljudstvom ne maščuje v slabih zdravstvenih posledicah. — Tu spodaj nam kaže podoba kadivca, in sicer primeroma zelo zmernega kadivca. On pokadi na dan po dve smodki. Najvarčnejša soproga mu ne more tega prepovedati. Po kosilu eno in po večerji eno — to je solidno in pošteno. A vse te smodke skupaj bi dale v petdesetih letih smodko, podobno velikemu topu. In vsi ti vinarji, te desetice? To vsoto si lahko vsakdo sam izračuna.

Smodka, enaka vsoti vseh v petdesetih letih pokajenih smodk, ako kadivec porabi dve na dan.

Pesem od kébeljske cerkve.

(Zložil narodni pesnik **Jurij Vodovnik.**)

Lepšega kraja pa ni na tem sveti
kakor je cerkev za verne ljudi.
Od tega kraja vam hočem zapeti —
kébeljska cerkev nas k temu budi.

Sveta Marjeta, te fare patrona,
v vel'kem oltarju vesela stoji;
lepa podoba tud' svet'ga Antona
vsmiljen'ga Jezusa v rokah drži.

Sveti Ignacij na drugem je kraju —
on je pri Bogu za nas priprošnjik;
kaže nam pravo pot k svetemu raju,
ki je v nebesih en vel'ki svetnik.

Svetega Štefana v drugem oltarju —
prvi je mučenik 'zvoljen svetnik,
s kamnjem umorjen v ti martri krvavi —
naša dolžnost ga je vredno častit.

V tretjem oltarju Marija Devica —
le-ta podoba men' prav veseli —
svetega rožnega venca Kraljica,
naj jo vsa kebeljska fara časti!

Ljubi moj človek, na Kebelj priteci,
le po ti cerkvi vse dobro poglej!
Dobro pri srcu premisli in reci:
Tukaj je pravi zveličani krej.

H kebeljski cerkvi je vglajena cesta,
vse je po formi napravljeno tam.
Turen je ženin in cerkev nevesta,
vse je v čast božjo pripravljeno tam.

Cerkev je malana, silno vesela,
v lepih podobah vse vid'mo naprej;
kaj je tud' sveta Marjeta trpela,
prej, ko je prišla v nebesa, v svet' rej.

Vid'mo podobo tud' sodnega dneva.
Enkrat bo prišel, ne vemo, kedaj.
Bod'mo pripravljeni, Jezus velevala,
da nas čujoče on najde tedaj.

Orgle so vštimate, lepo so vbrane;
orglje imajo registrov deset,
farmanom svojim tako-le rečejo:
Da bi pomagali zraven jim pet'.

Ura u turni štir' firkelce bije —
Spomni se štirih poslednjih reči!
Zvon se oglašá ter kliče in vpije:
Človek, le spomni se smrti moj ti!

Bodi Marjeta, devica češčena!
K tebi povzdignimo pesemski glas!
Kebeljska fara je teb' zaročena —
sveta Marjeta, pros' Boga za nas!

Zapisal **Vid Janžekovič.**

Pesem od šivilje.

Šivanka le urno
obračaj se ti!
Šivati, šivati
se meni mudi.

Nikar me ne zbadaj,
mi tekaj gladkó,
obleka da lepo
sešita mi bo.

In nitka ne trgaj,
se mi ne zmikuj,
nikar ne nagajaj,
gostó zavezuj!

In solnce skoz okno
sijaj mi svetló,
da nitko udeti
bom mogla urnó.

Je lepša ko zarja
in solnce zlato,
oj blagor dekliču,
ki mara za njo.

Sem š'vilja poštena,
s šivanko živim,
pod streho na gorkem
dovoljno sedim.

Zadosti šivanja
in dela imam,
izdelan'ga slabo
iz roke ne dam.

Za tako obleko
skrbeti si čem,
v njej enkrat v nebesa
med svate pojdem.

Pa tudi na sebe
pozabit ne smem,
za obleko najlepšo
skrbeti si vem.

Obleka najlepša
za deklice vse
nedolžnost je ljuba,
je čisto srce.

Tudi to pesem nam je poslal g. Vid Janžekovič, kateri piše o njej: „Pesem sicer nima podpisa, a gotovo jo je zložil g. Jožef Rozman, ki se je rodil l. 1812. in je bil od l. 1858.—1874. nadžupnik in častni kanonik v Konjicah. L. 1872. jo je sam izročil šivilji L. B. Da je Rozmanova, izpričuje tudi preč. gosp. kanonik Jernej Voh, ki pravi, da je pisava Rozmanova in pesem zložena čisto v Rozmanovem duhu.“

Šah.

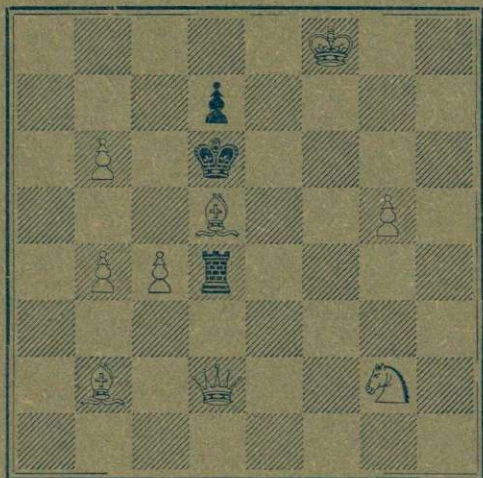
Razpis daril. Razpisujemo slédeče nagrade rešiteljem naših šahovskih nalog: Dva letnika „Dom in Sveta“, Dr. S. Gold: „200 Schachaufgaben“ (poklonjeno nam od č. g. A. Uršiča). J. Dufresne: „Schachturnierbuch. Auswahl v. hundert Partien aus den Schachturnieren 1873—1883.“ J. Dufresne: „Schachmeisterpartien.“ (J. Reklam). — Do

nagrade ima pravico vsak naročnik našega lista, ki nam dpošlje najdalje do 15. februarja t. l. pravilno in popolno rešitev najmanj treh nalog v današnji številki „Dom in Sveta“.

Pri večjem številu vposlanih rešitev se najbrže pomnoži število daril; komu se prisodijo, odloči žreb.

Naloga št. 1.

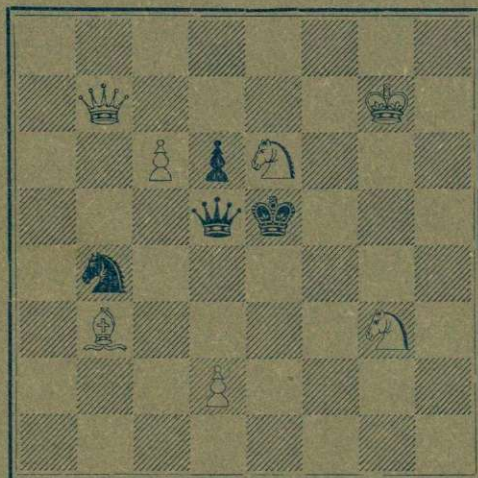
Karol Kondelik. Praga.
Original.

Mat v dveh potezah. — $(9+3=12.)$

Naloga št. 2.

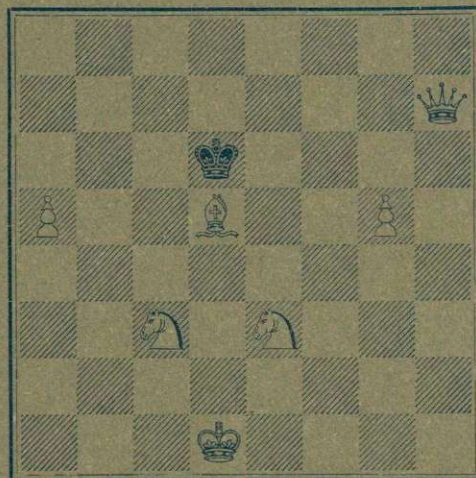
Bohuš Příkryl. Praga.
Original.

Mat v dveh potezah. — $(7+4=11.)$

Naloga št. 3.

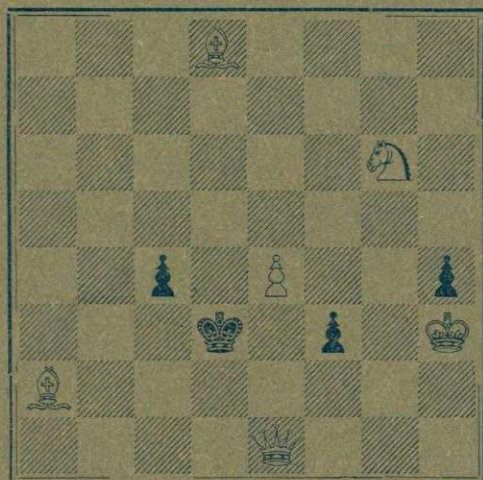
Vojtěch Košek. Bohumilice.
Original.

Mat v treh potezah. — $(7+1=8.)$

Naloga št. 4.

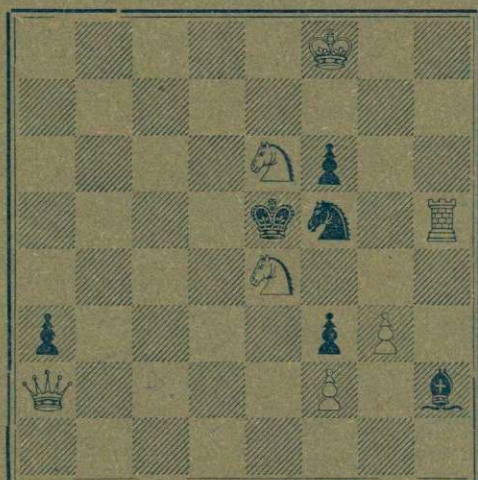
Jan Smutný. Příbram.
Original.

Mat v treh potezah. — $(6+4=10.)$

Naloga št. 5.

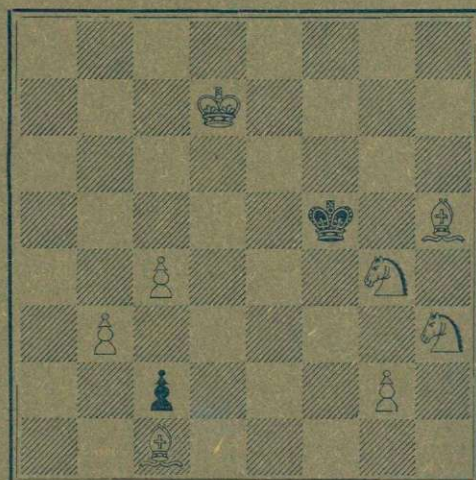
Andrej Uršič. Orehek.
Original.

Mat v treh potezah. — $(7+6=13.)$

Naloga št. 6.

Andrej Uršič. Orehek.
Original.

Mat v treh potezah. — $(8+2=10.)$

Rešitev šahovskih nalog od št. 11. pr. l. dalje priobčimo v prihodnji številki.

Listnica uredništva. Vsem p. n. cenjenim našim sotrudnikom in bralcem srečno novo leto! Tistim gg. naročnikom, ki pogrešajo v tem listu nadaljevanja Jož. Ošabnovega spisa „**Do zmage!**“, naznanjamo, da začnemo zopet ž njim v prih. številki. — Glede slik omenjamo, da smo morali več ilustracij k topot priobčenemu delu potopisa „Od Save do Bospora“ za sedaj odložiti. Poskrbeli pa bomo, da bode zlasti popis Belgrada še natančneje ilustriran. Vse čč. gg. sotrudnike prosimo, da pošiljajo spise leposlovne vsebine naravnost na naslov dr. Mihael Opéka — Alojzijevišče, znanstvene članke, fotografije, risbe, i. t. d. pa dr. Evghenu Lampetu — Semeniške ulice št. 2. — Bog blagoslovi čvrsto skupno delo!

Popravek: V citatu iz Shakespearja str. 18. beri „less“ namestu „bess“.

Nove knjige.

Došle so nam v oceno še sledeče knjige:

1. **Socializem.** Spisal dr. Jan. Ev. Krek. (O tej knjigi prinesemo poseben znanstven članek.) — 2. **Avstrijski junaki.** Po raznih

virih priredil Jakob Dimnik. — 3. Dr. Franz Prešeren. **Deutsche Gedichte.** Izdala Ign. pl. Kleinmayer & Ferd. Bamberg. — 4. **Novi akordi.** Urejuje dr. Gojmlr Krek.